

PRAHA

Petr Král

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Praha

Petr Král

Znění tohoto textu vychází z díla [Praha](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvími Karolinum, Progetto a Český spisovatel v Praze v roce 2000. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Petr Král: Praha), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyžívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 22. 1. 2021.

OBSAH

NÁVĚSTÍ.....	6
ULÉHÁME.....	8
ZE TŘÍ ZÁKLADNÍCH INSTITUCÍ.....	11
PRAZE.....	16
SVAHY, ZATÁČKY, PRŮHLEDY.....	21
(PETŘÍNSKÝ VRCH...)	25
OTÁZKA OTÁZEK.....	27
STŘED MĚSTA.....	34
(JEDNOU V ŠEDESÁTÝCH LETECH...).	40
KDYŽ VÁCLAVSKÝM SEJDEME.....	41
MÁLO MÍST.....	44
(PSAL-LI KDYSI NERUDA...)	47
ČÍM VÍC.....	49
(JEDNOU JSI MĚL...)	54
DALŠÍ PRAŽSKÁ JINDE.....	56
(V TĚŽE BARTOLOMĚJSKÉ...).	62
JAKO ŠEĎ JINÝCH MĚST.....	63
SVÝM PROMĚNLIVÝM RELIEFEM.....	67
(NEDÍVAL SES DŘÍV...)	73
ŠKÁLA PRAŽSKÝCH HOSPOD.....	74
ZPRÁVY Z ČERNÉ KRONIKY.....	79
KE KAŽDÉMU MĚSTU.....	82
(NĚKTERÉ PRAŽSKÉ PUSTINY...).	85
PRAVÉ TAJEMSTVÍ.....	86
V POSLEDNÍCH LETECH.....	89
CO DODÁVAT? ŠEĎ.....	92
PŘÍLOHA: NÁVRAT	95
Rejstřík pražských míst	122
Ediční poznámka	130

NÁVĚSTÍ

VŠECHNY KNIHY O MĚSTECH žijí napětím mezi skutečným městem a tím, které má autor v sobě, pokud aspoň nemají být jen cestovní příručkou. Tahle jí nechce být o nic víc než cvičením v politickém žurnalismu. Lze-li ji použít jako průvodce, pak jen jako vnitřního a „subjektivního“, politické dějiny Prahy jsou tu samy přítomny hlavně tím, v čem poznamenaly autorovu citovost a jeho intimní představy – a snad nejenom jeho.

Je tu však další okolnost: v době, kdy vznikal základní rozvrh knihy¹, byl autor od svého města již dvacet let odloučen. Třeba se měl před dokončením rukopisu možnost do Prahy vrátit, měnil v něm potom pouze detaily, ne prvotní koncepci. Právě odloučení od reálného „modelu“, aspoň se mu zdálo, dalo totiž knize cosi jedinečného i – možná – paradoxně přesného. Vládne v ní zvláštní ticho, Praha je tu zároveň skutečná a odhmotněná do pouhého pomyslu – a právě to jako by záhadně odpovídalo samé podstatě města, nebo kreslilo jeho zhuštěnou podobu. Není-li to jediná formule, do níž lze Prahu zaklít, shrnuje snad při nejmenším to, čím byla v celé jedné epoše.

Zjistil-li autor, že jeho text neodpovídá skutečnosti, pokusil se jistě o nápravu, zejména pokud šlo o čistě věcné údaje. Kromě nepřesností, jež mu unikly, nechal nicméně dvě nebo tři v knize záměrně (jako pasáž, kde cesta tramvaje do Strašnic je lemována samými zdmi). Zdály se mu příznačné ne-li pro město, tak pro věčné uplouvání našich vzpomínek do fikce, které má svou vlastní nezbytnost. A neméně než o nás vypovídá o tom, co nám dalo podnět ke snění.

---

1 Totiž její útlejší francouzská verze, vydaná roku 1987 v nakladatelství Champ vallon v Seyssel.

Hance

ULÉHÁME, město tam na obzoru ale pokračuje dál ve svých přesunech. Neznámá tramvaj náhle brzdí při sjíždění svahu, kovové zaskřípění od ní odprýskává jako od nože přitlačeného k brusu a stoupá tmou vysoko nad vozovku a nad šumění aut; zvuk chvíli prodlívá ve vzduchu, snad z protestu proti osudné nepřítomnosti šťastné hvězdy. Celá Praha se zdá obsažena v tom společném křiku kamene a kovu, který jako by ji zároveň vsakoval a ohlašoval, jako město, jež má teprve být. Jen si zaskřípění tramvaje vybavíme, vypluje nám s ním z paměti i stará metropole; podobně nám kdysi, vždy před spaním, podtrhávalo obzor města žhavou čarou, než jej kolem nás uzavřelo.

Na noční křižovatce, v zatáčce, kde tramvajová kolej už uhýbá někam k předměstí, překvapíme někdy tajemné svářeče. Sedí si tu jak doma na malé stoličce, jednou rukou si tisknou k očím helmu a tou druhou cpou pájku do koleje, z níž v odpověď vyrůstá kytice modrých jisker. Tak jako z modrých trsů sršících do tmy nad pouťová autíčka a jejich rozjívěné řidiče, vane z kytice ozónová vůně a kamsi nás láká. Záblesky vtahují ulici, fasády, skla oken do společného tance, vrhají do noci prchavé a chvějivé signály, jež jako by křísily z mrtvých přízrak dávno zmizelé Evropy, náhle zas otevřené, živé a plné důvěry ve svou budoucnost.

Je to jistě jen pomíjivý závan. Praha a pražáci, jež jeden francouzský známý dost přesně definoval směsí ponurosti a mírnosti (jsme zkrátka sladkokyselí), vězí dál pevně v kameni, jehož šed' vládne všednímu životu města. V chladném a neústupném kameni, kde červeň tramvají zažlhá jen krátkou

horečku – aniž v něm zapálí – a odkud se neuniká o nic snáz než z šedých plechových popelnic při imaginární hře, o níž kdysi v Praze koloval vtip-kameňák: polovina hráčů se do popelnic zavře, druhá si sedne na víka a první se snaží dostat ven, aby to druzí nezapozorovali...

V hloubi své němé masy je přitom městská šed' schopna i zazářit. Někdy se málem rozezvučí zimním chladem, jenž probouzí ozvěny minulosti v podsaditých palácích Starého Města a hlavně Malé Strany, kde domy stoupají k Hradu v řadách tak sevřených, že tvoří jednu kompaktní drúzu. Ať trávíme letní prázdniny sebedál odtud, na konci srpna se mlhavá vidina těch paláců vynoří za bledou, málem zimomřivou oranžovou jeřabin u cesty jako naděje. Šťastně se k nim vrátit, znovu mít jejich podřimující masu (jakoby omytou čerstvou vůní sněhu) v přítmí neděle z doby kolem vánoc, na cestě za kostelem se slavnostně osvětlenými jesličkami – v tom jednoduchém plánu je náhle neznámá spása. I když je venkov kolem nás plný pokladů, podobá se kupodivu návratu do ráje náš příjezd zpátky do města.

Pražský kámen zní zároveň hluše a jasně, tlumeně a ostře. Město je uzavřeno do sebe, ale i v trvalém střehu, díky – a navzdory – chladu, který je přibíjí k zemi. Hebké svou šedí, tvrdé svými mramory. Zatímco chladná voda stéká po průčelích, zatímco hrčí v okapech a v hrdlech chrličů, Franz Kafka scházející s kopce některou z malostranských uliček se náhle zastaví a rozesměje vstříc snášejíci se noci, tak zvučně, jako když se spustí krupobití.

Staré vydřevené tramvaje s otevřenou plošinou, dnes nahrazené hermetickými „ponorkami“, končily někdy jako altány – občas i jako obydlí – na soukromých parcelách. Tkvěly tu pak mezi angrešty a saláty jako kotvící pozemské lodě, vzpomínka na léta bloudění je ale neopustila; dál jimi

protahoval průvan, dál vnikal do vozů s jejich důvěrnou vůní kovovými okýnky, kde stačilo odsunout prolamovanou destičku, aby tudy průvodčí mohl při návalu prostrčit lístek rovnou z plošiny. Víc klidu nebylo dopřáno ani početným tramvajím, které na konci války uvízly v kamení barikád. Přes svou nehybnost byly mezi dlažebními kostkami vykořeněné jak nikdy, a víc než kdy jindy vydané ledovému větru, který zametal scénu světa.

ZE TŘÍ ZÁKLADNÍCH INSTITUCÍ, v nichž jako by se soustředil duch velkých měst (a jež nás tak s ním stačí seznámit), má dnes Praha jen metro; pořádná tržnice jí chybí stejně jako voskové muzeum, které nahrazuje leda neveřejný policejní archiv ukrytý na Perštýně. Ještě dlouho po válce v něm bylo možné vidět i předválečně panoptikální inscenaci vraždy; v šeru podkrovního sálu měly modré šaty holky v posteli a kabelka pohozená na podlaze, krk ovinutý zašlou punčochou i *zaprášené* lýtko vyhřezlé z peřin všechnu podezřelou přitažlivost pokoutní vraždy z vilnosti... Provinciálně nerozsáhlé metro se tváří distingovaněji, připomíná však zároveň ponurý památník, jehož mramor má zastříť mnohem „pražštější“ skutečnost: vzpomínku na dobu, kdy se metro stavělo a celý střed města se na léta propadl do spánku věčně opuštěných vykopávek.

Sama torzovitost obvyklých městských atrakcí jistě o Praze vypovídá a vystihuje jejího ducha; není však sama. Praha je tak i město s řekou a kopcovitým terénem; chodec tu nevyhnutelně někam stoupá nebo schází, blíží se k nábřeží nebo se od něj vzdaluje. Jistá legendární tramvaj se dokonce kdysi tak rozjela, že protáhla svůj sestup k Vršovicím až k nároží, kde bez výstrahy vnikla do hospody... Když vyjdeme na nábřeží z bludiště Starého Města, zvedá se naproti za řekou Malá Strana jako poslední tón skladby, jež prodlužuje Hrad nečekanou „korunou“. Dáme-li se opačným směrem a dojdeme až k Václavskému náměstí, jeho mírný svah nás vede nahoru k Vinohradům jako táhlý povzdech. Zemský povrch zjevuje v Praze co chvíli své zakřivení, zvedá se nebo klesá, aby vrátil náš pohled zpátky k nám nebo jej prodloužil slastnou vlnou. V nahrbení cest mezi stromy parku na Karlově náměstí, v mírném zhupu kolejí, po nichž pohled klouže zpět z Újezdu k Mostu Legií,

v zatáčce, která klesá dolů podél Náměstí míru a kde náhle ztichlá auta míjejí pod stromy vchod Vinohradského divadla, všude prozrazuje město skrytou grácií a diskrétní zívnutí, vyzývá oko k tanci a odvádí pozornost jinam. Všude přerůstá Praha nečekaně přes hlavu sama sobě, všude tak umožňuje pohledu sklouznout na dno ulic, přeskočit z jedné blízké věže na druhou a rozlít se odtud až po vrch na vzdáleném obzoru. Stoupáme malostranskými uličkami, abychom se na vyhlídce u Hradu opřeli o zídku a shlíželi na město s výšky, prodloužíme pak výstup až ke Strahovskému klášteru, kde lze pohled dolů vítaně rozšířit: pod námi, vprostřed rozkvetlých zahrad, se rozprostírá jako na dně kráteru jezero prejzových a měděnkou povlečených střech, nad něž se teď zleva povýšeně sklánějí i věže Hradu.

Svou nepravdivostí a nepředvídaností, jež jí dávají jakousi temnou důvěrnost nedostupnou městům příliš přehledným (včetně jinak přívětivého Amsterdamu), je Praha i „přirozeně“ barokní: město ve formě fugy, kde se ulice splétají jako hlasy, město s darem smyslovosti, jež má vždy pohotově nároží nebo zatáčku, vysílá je vstříc a umožňuje laskat je očima. Zvlnění křivek zároveň tlumočí vnitřní napětí a skryté drama: stačí vidět, jak rozhodně je čtverhran Klementina vepsán do zatáčky před jeho průčelím. Po celé délce její cesty městem svírají mosty Vltavu jako železné nebo kamenné spony, jejichž vlastnosti se nám chce donekonečna srovnávat: Železniční most a jeho černá krajka, vysoké oprýmkované lucerny (bývalého) Mostu Legií, Karlův most podobný kamenné posteli vroubené sochami a uzavřené na obou koncích místo pelesti věží, hned nato moderní strohost mostu Mánesova, Hlávkův most, jenž opuštěně ční nad štvanickým ostrovem, jako by tu byl kýmsi zapomenut a přes který nelze jet, aniž by se po sousedním mostu, souběžně s naší tramvají, nesnul vlak. Na Libeňském mostě, po němž se vzdalujeme k periférii, se krátce vystavíme pohledu nespočetných oken Bulovky v zákrutu řeky, hned za mostem nás

po levé straně vítá mrtvé rameno, v němž někdy spí celé zrezivělé lodstvo... Návrší na levém břehu řeky tvoří neméně bohatou škálu: vily Smíchova na jihu, pak petřínské zahrady završené místní napodobeninou Eiffelky (úměrně zmenšenou), historické čtvrti Malé Strany a Hradčan a konečně, tam, kde se Vltava stáčí k východu, i rozlehlá terasa a násep Letné, odkud zas pozvolna sestupujeme k řece.

Ať už je pozorujeme z některého vršku nebo jenom odněkud z horního patra, v rovině hřbetů, střechy města jsou samy zvláštní krajina. Břidlice a perleť, myší i perlová šed', kov a kámen, okna oslněná sluncem a stuhy kouře, plechy slizké deštěm a věže zastřené mlhou se střídají, překrývají a násobí až k závratí, jako by měly vyskočovat všechny odstíny téhož něžného zoufalství. Ne náhodou jsou nejpražštější hudbou staré desky Ježkova orchestru, rozsvěčující stejně subtilní nuance v pomačkaném plechu předválečného jazzu. Když prší, jejich vlhké modře a stříbřité šedi jsou dodnes mezi kapkami schopny hloubit jeskyňky důvěrně tajných barů... Mezi věžemi města tu a tam – jaksi pro úplnost – vyvstane i vidina tajemného znamení: gigantický kalich na střeše „československého“ chrámu v Holešovicích, velká otevřená kniha na nakladatelství u Vinohradské tržnice, sádrový fotoaparát na budově v Žitné, modrá a růžová labuť z neonových trubek, již náhle vidíme kroužit proti večernímu nebi na vrcholku známého obchodního domu.

Pražská schodiště, spojující všude po městě výš a níž položené čtvrti, dál rozhojňují jeho bohatství. Z hradčanského návrší stékají vprostřed zdí, paláců a zahrad dvojí Zámecké schody, Nové a Staré, jako dva kamenné potoky. Oba mají něco napůl soukromého, oba nás vedou a současně zavádějí: nikdy si nejsme dost jistí, kterým z nich vlastně scházíme, nikdy nevíme, kdy se nám při kraji jednoho z nich zjeví kout s lavičkami, odkud se nabízí příhodně nevtíravý výhled na město ztišené stmíváním nebo noční tmou. Je vůbec na svém místě pokaždé, když tudy jdeme?

Početné schody sestupují z nábřeží k Vltavě. Podobají se trochu klapkám rozptýlené klávesnice, a když je rozzáří slunce, jako by dávaly spiklenecký signál „ledolamům“, zátarasům ze svázaných klád, na nichž hlídkují racci a jež tu a tam trčí z vln jako ztroskotané píšťaly varhan. Ježkova hudba zas svými chromatickými vzestupy a sestupy připomíná schody, jeho klavírní sóla jsou opravdové procházky po klapkách, kde zároveň s krokem osamělého chodce defilují dešťové krůpěje. Hektický tep jeho koncertních skladeb z let třicátých jako by už předvídal skladatelův válečný exil, chvat jeho loučení s Prahou i pohnutý večer, kdy se v New Yorku ze stesku vytrhne přátelům a přes svou slepotu se tím zoufale *rovným* městem poříjí nazdařbůh k přístavu...

Spíš než místem přechodu se pražské schody zdají být pro chodce optimálním dopravním prostředkem, schopným urychlit jeho přesuny i pohyby jeho myšlení. Sotva začne zima ustupovat jaru, široké schodiště před Rudolfinem, pár kroků od Mánesova mostu, se každé poledne pokrývá posluchači konzervatoře a Umprum, jejíž budova se na tu starou hudební archu – a někdejší Parlament – dívá odnaproti přes náměstí. Když tu tak hřadují jako ptáci na lodní přídi – a studentky vystavují slunci nohy nahé až do půli stehů –, pouhá jejich přítomnost stačí vyslat budovu na cestu za svěžestí neznámého moře.

Zpod sloupoví před zvýšeným vchodem Filosofické fakulty, třetí velké budovy náměstí, která je dělí od Starého Města (a je obrácena k řece), se zas na podzim nabízí pohled na šedou oblohu ohlašující stále kovovějším leskem budoucí vánoce. To už naše gesta tonou pomalu v šeru, naše kašlání se ztrácí v hloubi zimy jako v opuštěném sále. Je nejvyšší čas uchýlit se někam do starého mandlu, kde možná najdeme vlastní matku, dosud mladou, jak brebentí jako kdysi mezi ženskými opřenými pohodlně bokem o prádelní koš. Můžeme taky ztrávit noc tahem po vinárnách, abychom pak ráno tím víc vychutnali šed' a chlad pozdní sezóny, pijíce mléko – tak jako

kdysi Nezval – čelem k výkladnímu sklu mlékárny, za nímž se v ulici hebce snáší sníh. Až napadne a pokryje římsy, zábradlí, střechy jako navršená minulost, ponoří jen město ještě víc do toho času mimo čas, v němž jako by bylo odsouzeno klímat.

Chvíle pak víc než kdy jindy bude patřit dávným barokním sochám, němým strážím, které všude ve starých čtvrtích připojují k mlčení Prahy své vlastní zamlklé tváře, vystrkují zaprášenou ruku nebo rameno z příšeří kostelů, předvádějí se na střechách paláců a žebrají na Karlově mostě, stoupají nebo sestupují s námi po schodech v malostranských zahradách, jejichž zeleň se těkavě přesouvá mezi horní a dolní částí čtvrti. V zimě jako by duše soch vystupovala na povrch s vůní chladna, z těch hloubek v kameni, kde – sycena přísností úsvitů – se zvolna zdá narůstat jako neslyšná hudba a odkud jako by se valil, na způsob hlubinné vlny, i každý nový nápor pražských zvonů.

Říkám duše; není to však jen oblak čisté hudby. Zahrnuje také nakyslý pach okurek, v němž se Praha kdysi zjevila ironii Alberta Camuse. Prostydlý kámen soch jej zdaleka nepopírá, dokonce mu dává lépe vyniknout. Pach se na jeho pozadí vyjímá stejně ostře jako oděr hořčice proti mrazivě bílým kachlíkům pražských uzenářství, kde návštěvník, který sem zašel na párek nebo na teplou sekanou (obojí ovšem s hořčicí a rohlíkem), usedá na stoličku k úzké a neměnně bělostné mramorové desce, a kde jako by mu předem obklopilo flákotu tíživé ticho mauzolea.

PRAZE, která odedávna byla významnou křižovatkou, se přirozeně daří směsi všeho druhu. Stejně jako zdymadlo mezi západem a východem se tu nacházel významný bod severojižní osy tvořené Berlínem, Budapeští a Vídní. Turisté „ze západu“ sem zas donedávna jezdili, aby mezi dvěma kostely zahlédli ruskou step jako z před síně Gulagu příhodně umístěné jen kus od Vídně i od Paříže... Vzhledem k své struktuře a svému reliefu, ke své barokní vrstevnatosti, je Praha zároveň vnitřně rozrůzněná a prostupná, složená z nespočetných, ale vzájemně spojených prostorů. Třebaže – na rozdíl od jiných hlavních měst – nemá celé čtvrti kožešnictví nebo antikvariátů, třeba se prádelny, hodinářství a řeznictví v jeho obchodních ulicích pokojně střídají, tušíme za kulisami města skrytá spiklenectví: nejrůznější dvorky, chodby, místnosti za krámem, kudy lze projít z hodinářství k řezníkovi, ze sakristie do operní lóže a snad i z márnice do královské komnaty.

Uprostřed moderní Prahy, na Václavském náměstí a v okolí, prochází domy množství pasáží, v nichž se dodnes zdržují ozvěny rušných předválečných let – let, kdy, tvrdí se, stačilo probourat zdi, aby se kavárny náměstí (zejména v jeho dolní části) spojily v jediný podnik. Na slepé fasádě skryté za domem U Nováků přežívají dodnes zbytky staré reklamy se Zelenkovou karikaturou Voskovce a Wericha, kteří tu kdysi řídili nejlákavější divadlo na světě. Splynutím s oprýskanou a vybledlou omítkou – zároveň neurčitější a hmotnější než ona – se z elegantní kresby stala vidina tak nejistá, že ji je oko pokaždé doslova nuceno vyvolat z prázdna...

Blíž k náměstí, v téže Vodičkově ulici jako Novákovi, tvoří pasáž Lucerna se svým barem, svým velkým biografem, svým plesovým a koncertním sálem opravdový pomník na počest slastí předvá-

lečného kapitalismu. Poschodí jednoho křídla jsou tu dodnes spojena nepřetržitým řetězcem kabin starého paternosteru, jenž jako by s duchem svobodného podnikání (a volného oběhu zboží) zároveň ztělesňoval i snadnost, s níž Praha spojuje své prostory. Stane se taky, že v chůzi pasáží náhodně pohlédneme za sklo výlohy a za rozhrnutou plentou tam spatříme při práci souseda, jehož známe jen z vedlejšího domku na kraji Prahy. Jako by pasáž mohla jedním zábleskem sešít i blízké a vzdálené, sousedovu cizí občanskou existenci a důvěrnost domova, již jsme jako on nechali na periferii.

Venku na ulici patří k nejvýznačnějším – a nejběžnějším – podívaným pohled na průvodčího tramvaje, jak na křižovatce vybíhá z vozu a přehazuje výhybku železnou tyčí, jejíž suché cvaknutí se pozná z dálky; dokonce i tehdy, razí-li si k nám cestu koudeří podzimní mlhy. Občas, dřív, než vyšla Večerní Praha, připadlo kolejím tramvaje šířit městem zprávu o čerstvé pouliční nehodě. Když k cestujícím na refýži u Muzea dotekla seshora z Vinohradské kolejním žlábkem krev, pochopili, že tramvaj tam odtud hned tak nepřijede... Způsobilo neštěstí vražedné auto, které se jednou hnalo slepě Vinohradskou s mrtvým řidičem za volantem? Ať ano, nebo ne, ta náhlá srážka povědomého s přízračným, všední banality se zlým snem uprostřed dne je pro Prahu stejně charakteristická a podstatná jako paláce v jejich starých čtvrtích. Minulé s přítomným, mytické s každodenním se ve městě setkávají s touž samozřejmostí.

K tajemstvím Prahy – a celého českého ducha – patří zvláštní eklektismus: jedinečné umění sloučit neslučitelné, využít ve svůj prospěch nejprotichůdnějších sil a vytvořit si vlastní osobnost spojením nejrůznějších vlivů. Zrodilo se bezpochyby z potřeby kompenzovat nedostatky města a země, odsouvaných soustavně k okraji dějin a okrádaných o vlastní osud. Zatímco ostatní dobývají svět, Češi se poučují z jejich výdobytků, třídí je, zjemňují, skládají je do nových kytic. Česká kuchyně je stejně bohatá tím, co si vypůjčila

jinde (od kuchyně maďarské, rakouské, polské), jako předválečná poesie jednoho z nejinspirovanějších pražských chodců, Vítězslava Nezvala. Obojí definuje táž schopnost „využívat zbytky“ a kombinovat existující přípravky. I tehdy, dovolává-li se surrealismu, stačí Nezvalově fantazii, že ožíví Prahu fantomy převzatými z knih nebo z básnickových studentských snění – a přivolanými mu do cesty náhlou vzpomínkou.

V jeho potulkách je přitom Praha křižovatkou jako dosud nikdy, a otvírá se celému světu. Rozličné ozvěny, odlesky, vůně, jež se v ní setkávají a kříží, utvářejí jednu chvějivou tkáň, za níž se sama ztrácí do nedohledna:

*Tak dlouho jsme trpěli až život zaskřípěl svým kolem
brusiče*

Dáváš vale všem vzpomínkám

Jdu zvedám zapečetěný dopis

Košile kravaty stojím před chemickou čistírnou

Praha lomozí jak košíkářka

(...)

*Hledím otevřenými dveřmi na schodiště jež nikam
nevede*

Kdosi zmizel kdosi mně mává

Jsou to oči jak brašničky

Vidím ucho

Ucho se safírem večera

Vidím rty nalíčené jak jsou tyto pruhované stříšky²

A nejde tu jen o krásné iluze; tak jako umění Karla Čapka nebo Voskovce s Werichem, Nezvalův lyrismus – přes básnickou revoluční víru – odpovídá i politickému režimu masarykovské republiky,

---

2 „Procházky“ z Prahy s prsty deště, 1936.

kdy Čechy s Moravou a Slovenskem žijí vzácnou chvíli nezávislosti a skutečné demokracie. Pražské ulice plynule prodlužují ulice jiných evropských měst, k výměně znamení a ozvěn dochází i mezi různými společenskými vrstvami. Dnes, kdy se z té doby stal jenom daleký sen, je tak Nezvalova horečnost dokonce ještě působivější, jako by z ní za dobovou závratí zněla i předzvěst jejího blízkého konce.

*Nakláním se nad zapomenutými kouty Praho
Jež tkáš svůj smuteční jas
Kouř hospůdek v němž zanikne cvrlikání ptáka
Večer jak harmonikář vrzá plačícími dveřmi³*

I půvab předválečné Prahy jistě spolutvořil kus naivního a teskného provincialismu, jímž živila také svou otevřenost vůči světu. Lehce omšelé múzy téhož provincialismu bdí dodnes nad tradičními tanečními v Lucerně nebo v Obecním domě, kam každý podzim vozí tramvaje pouští večerů matky a dcery s čerstvou trvalou a v zimnicích, pod nimiž vykukují šaty z lesklého taftu. Zaujetí a péče, s nimiž se v Praze komentuje ruch „daleké“ ciziny, s nimiž se čtou cizí časopisy a poslouchají dovezené desky, naléhavost, s níž se komplotuje s druhými proti okolní zabeđenosti a improvizují se flámy stejně vyšinuté, jako je všední život monotonní, svědčí o téže nostalgii. Odmyšleno od životních podmínek „socialismu“, jitrících ji absurdně do krajnosti, je ovšem tato nostalgie nutná: až stesk provincií dává všechen smysl myšlenkám a mýtům zrozeným ve velkých metropolích, díky ozvěnám, které v něm probouzejí a jimž překlenutá vzdálenost dává netušenou šíři. Význam toho, co se děje v Paříži, se měří tím, co tomu říká Praha nebo Varšava, dávný sen o jediné kosmopolitní a bonvivánské Evropě je málokde

---

3 „Večerka“ z téže sbírky.

tak výrazně přítomný jako ve standartní „mezinárodní“ kuchyni (bujón v šálku, biftek s vejcem), připravované dodnes v nejlepších pražských podnikách s typicky provinciální věrností.

Nezvalovo město je – naneštěstí – i městem Kafkovým a Haškovým. Jeho tajná spojení a skryté oběžné dráhy jsou často pouhé začarované kruhy, sliby vyvstávající tu na obzoru se rozplývají dřív, než dosáhnou městského středu. Když zvuky a hřmoty světa utonou v řečech malých Švejků plnicích pražské nálevny, je jenom nepatrná naděje, že nezmizí pod hladinou navždy.

SVAHY, ZATÁČKY, PRŮHLEDY: Praha jako by soustavně psala úvod a hrála předeheru sama k sobě, vedla chodce oklikou a nabízela se mu o kus dál, než kde právě je. Uprostřed města tak náhle staneme a rozšiřujeme prostor kolem nás dohady o tom, kudy jít, a co nás tam vlastně čeká. Když se šťastně přehoupneme tramvají přes Mánesův most a s úlevou vystoupíme na ostrůvku refýže na Klárově, všechna hledaná volnost se nám při ohlédnutí nečekaně zjeví šikmo za zády, v parčíku, který refýž dělí od řeky. Míjející auta a tramvaje jako by se ho netýkaly – spíš ho ještě nadlehčují svým drncením –, smuteční vrby tu nepohnutě trčí jakoby z dosahu všeho. I my sem naneštěstí můžeme utéct jen pohledem, a ještě ne nadlouho; sotva pohled do parčíku sklouzne, láká ho znovu výzva mostu, po němž jsme přijeli...

Odoláme-li a pokračujeme původním směrem, nahoru k Hradu, všechno ještě víc znejistí. Nečekaná ulice se schody, spíš pouhá proluka, kudy můžeme vyjít vzhůru pěšky a bez zbytečných oklik, v nás neomylně vzbudí pochybnost o své realitě. Rozuměli jsme aspoň správně, že se jmenuje Myší díra? Nebo je to jen jedna z našich utkvělých představ? Nejistá je i existence mytického zmrzlinářství, které tu čas od času hledáme. Nebyl obchod proslulého Itala, k němuž chodila celá Praha, spíš u Jindřišské věže? (Pravá Myší díra by zas mohla být někde mezi Václavským a Karlovým náměstím.) Čas od času, když je na jaře obzvlášť krásně, je jistě před krámkem vprostřed schodů opravdu živo, studenti s kornouty zmrzliny tu postávají v celých hloučcích. Už den nato tu však znovu stoupáme bez zastavení: na schodech je pusto, zmrzlinářství nemá jenom zavřeno, ale zdá se být v likvidačním řízení. Bezpochyby už od předválečných let, která přece *takovýhle* cukrář mohl sotva přežít...

Když na Klárově opět usedneme do tramvaje (nebo do taxíku) a stoupáme do svahu dvakrát zatočenou vozovkou, všechno se kolem zdá nenapravitelně míjet, i výhled, který se v zákrutu otevře dolů k městu. Jelení příkop, vystrkující sem až z Hradu travnatý jazyk plný listí, je z této strany trvale nepřístupný; zákaz jako by poznamenal i blízký Belveder, který jsme snad vždycky jen nesměle obešli po špičkách, trávou okolního parku. Ať byla příčina v tichu po nedělním obědě, ležícím tu na všem jako skleněný poklop, nebo v zastrašujícím pocitu překračované hranice, celé to zelené hradní předsálí, s alejí Chotkových sadů jako dlouhou chodbou – kde se tramvaj pod hustým listím stromů sune bez hluku jak po koberci – pro nás zůstalo podivně zakleté.

Ještě když tudy sjíždíme tramvají zpátky k městu, zasvítlí v tichu jen oheň cigarety zapalované neznámou vedle řidiče, jehož vůz chvíli klouže se svahu spolu s naším. Jindy zase sjíždíme tramvají svah ke Strašnicím a po celé délce jedné z táhlých zdí, které jej lemují, mjííme hromádky rozsypaného koksu; proč, vysvětlí nám jakž takž až uhlířský náklad'ák, zaparkovaný o kus dál. Cíl naší cesty ustoupí rázem do mlhy, tramvaj se zdá od hromádky k hromádce ospalejší a náš příjezd do Strašnic se stane stejně nejistý jako úspěch nevrleho závozníka, který vyšel z kamionu s koštětem a úmyslem hromádky zamést.

Ani o starém Výstavišti – teď „Parku kultury a oddechu“ – nikdy nevíme, v jaké vzdálenosti číhá tam kdesi v Holešovicích, v trvale nejistém zákulisí Strossmayerova náměstí. Pustota umělé, jakoby utopické scény i vyklizených výstavních pavilonů, za jejichž sklem se zdržuje bledé slunce jako sama substance nedělní nudy – i tady jsme většinou byli za povinnou sváteční procházkou –, stojí ovšem za cestu i za průjezd nepovědomých končin. Zvláště tehdy, zajedeme-li sem pro změnu v týdně a v prvních dnech podzimu, kdy vylidněnou scénu zametá dosud teplý, ale zpřísnělý už vítr.

Blíž nábřeží, jen okamžik před tím, než šťastně dosáhneme Strossmayerova náměstí, zastaví tramvaj v zatáčce u kraje letenského svahu, a těsně před cílem nám tak umožní vydat se jinam. Málokde to láká tolik vystoupit jako v tom pustém, ale slibů plném zákřutu, na refýži naproti bývalému hračkářství U krále železnic (jeho jméno se tu dodnes vznáší jako zaklinadlo), odkud nás to táhne hned několika směry – až tu znovu tuhneme v rozpacích, kam a za čím vyrazit dív. Dál na nábřeží můžeme dlouze míjet holešovická jatka, kde tušíme na dlažbě dvorů o to naléhavější krvavé stopy – zvláště v horkém dni –, oč pustší je bílá omítka jejich zdí. Na šedém navigačním valu tu někdy zahlédneme stát i stejně šedého rybáře, který jako by svou umíněností v lovení sám utvrdnul na kámen:

*... nic nedbá na to vše a živ snad jenom slovy
stojí tu na pobřeží pustém, bez pralesů,
samotném jako křídlo větru na útesu,
stojí tu, šedí zpít; a tvrdošjně loví.*

Zároveň máme chuť přejít ulici a za Králem železnic se vydat do kopce parkem Letenských sadů; v těch se nás někdy při pohledu na Prahu zmocní takový pocit volnosti, jako by se sem z nebe měla snést vzducholod' a z ní provazový žebřík, co pozvání k náhlé cestě. *(Když se kdysi Z. nedočkala pod svahem tramvaje a šla se projít do sadů ještě zastřených ranní mlhou, objevila na jejich kraji auto – samosebou černé – a v něm na smrt bledého řidiče s podezřele zvrácenou hlavou. Park nesporně je také ideální jeviště pro ranní vraždu...)*

Ani tehdy, dojedeme-li až na Strossmayerovo náměstí, nepřijde-me jistě o všechny příležitosti k váhání; hned pohled přes náměstí dolů ke kostelu, prodloužený za ním jakoby bludnou krychlí Elektrických podniků, vzbuzuje nanovo představu odbočky a náhlého

úniku. Než na náměstí vyjde v noci z hospody známá zpěvačka a zascatuje si tu sama pro sebe při čekání na taxík, stačí nám ten pohled dát úlevně vydechnout. Tím spíš, je-li (jako jednoho dne z konce roku 1960) pod stromy na obvodu náměstí plno bílého ptačího svinstva a tramvaji, mizící odtud sešeřelou ulicí podél levé zdi kostela, křepčí po boku pomátlý papírový cár.

(PETŘÍNSKÝ VRCH nenabízí jen možnost uchýlit se na chvíli z města do přírody, do zeleně sadů a do bílé a namodralé pěny legendárních bezů, která ho zaplaví vždy na jaře a v níž se s oblibou setkávají milenci poblíž sochy „svého“ básnického patrona: totiž Karla Hynka Máchy, z něhož se vprostřed té květinové idyly pro jistotu stal – z temného romantika – nesmělý bronzový mladíček. K přitažlivosti míst přispívá i pár čistě lidských vymožeností z konce minulého století: lanovka, jejíž svahem naježený vláček staví u „vyhlídkové“ terasy restaurace Na Nebozízku (na stolcích je někdy hýřivě naservírováno jen vlhké podzimní listí), atrakce zrcadlového bludiště a v témže pavilonu i slavného „panoramatu“ Švédů u Prahy, jež poznamenalo generace dětí svým trýznivým váháním na rozhraní trojrozměrného světa a nehmotného obrazu na plátně, ponořeného do modravého ticha. Je tu samosebou i slavná rozhledna, ta zmenšená a na kopec vynesená pražská Eiffelka.

Hlavní zvláštností rozhledny byla bezpochyby malá barevná okýnka, přidaná v rozích k jinak bílým sklům jediné plošiny a umožňující spatřit Prahu tam dole celou žlutou, červenou nebo modrou. Přes tísnivou atmosféru doby se za sklíčky zdála náhle ožívat naděje na jiný, lepší svět, asi jako když se náhle vybarví bledé záběry předválečného žurnálu. Aspoň až do našeho vyhnání z ráje na sklonku jistého srpna... Když si jednou v Paříži povídám s blízkým stvořením, které se do Prahy chystá, náhle si na okýnka vzpomenu, začnu A. zapřísahat, aby se na ně určitě šla podívat, a ze samého vzrušení nad vzpomínkami i nad čerstvým vztahem k A. samé po ní náhle střelím: „A dobře si ta sklíčka prohlídni, jsou teď tvá. Všechna ti je dávám!“

Až vyšplhá na rozhlednu, poklad tu bohužel nenajde; všechna okna plošiny jsou už bezbarvá. Na barevná sklíčka mého dětství lze

napříště občas narazit jen při prázdninových toulkách. Dodnes se to naštěstí stává: jak si domlouváme nocleh v přitažlivě zapadlém hotýlku, s nadšením objevujem důvěrně známou rudou (tmavomodrou) tabulku v ozdobně zasklených dveřích dělicích hotelovou halu – nebo kuchyň – od venkovské zahrádky za domem.)

OTÁZKA OTÁZEK: kde hledat střed? V Praze se napřed zdá schovávat někde na mělčině města, v té zamlklé zóně, která se táhne od Václavského náměstí až k Staroměstskému, zívajícímu nám němě vstříc z bludiště staropražských uliček. Máme-li čas se toulat, Staroměstské je obzvláště přitažlivé a láká chodce zdaleka jako jezero poklidného jasu, tím spíš, vypadá-li to na hezký den. Tváří v tvář dlážděné hladině, kde uprostřed na bronzovém ostrůvku přežívá jen pár temných trosečnicků, shluklých tu kolem Jana Husa, však náhle zapochybujeme: střed zjevně odmítá být tam, kde ho čekáme. Staroměstské je jen slepá skvrna, prázdno, odkud nás všechno vybízí stáhnout se do blízkého okolí: na sousední Malé náměstí, připomínající svým podloubím a zamřížovanou kašnou operní kulisu (nejspíš navrženou Tröstrem; podobná kašna stojí bůhvíproč i na prvním hradním nádvoří), na chátrající dvůr Ungeltu, kde ticho několika staletí zalehlo křik středověkého tržiště a který se skrývá na východní straně Staroměstského, za Týnským chrámem a za magickou budovou jeho renesanční „školy“ kotvící hned u břehu kamenné rozlohy.

Týnská škola sama, přes své jedinečné kouzlo, zdejší prostor zcela neobývá. Spíš je tu jen proto, aby ve svých velkých zkrabacených oknech odrážela zapadající slunce jako plameny dalekého ohně, aby svým štítem z úzkých oblouků připomněla zaprášené desky, z nichž čas setřel text neznámého zákona. Chceme-li vidět zblízka tajemné ciferníky orloje, kde každou hodinu tahá kostlivec za zvonec k defilé loutkových apoštolů (skrytě příbuznému poutové „rakvičkárně“ s Kašpárkem a skutečným morčetem, místo něhož se tu zmítá v okýnku dřevěný kohout), musíme znovu od „jezera“ poodejít... Staroměstské je i se svým bronzovým mučedníkem

jenom střed, který uhýbá, k obrazu národního osudu, na nějž je Čechům (i Slovákům) zas a zas upíráno právo. Po bitvě na Bílé hoře a popravě českých pánů tu v únorové vánici slavili výhru i komunisté, s neméně osudnými důsledky pro samostatnost země.

Bloumáme-li kolem Staroměstského, může se nám střed zazdát na dosah ruky. Stačí octnout se před Štorchovým domem, z jehož fasády se sgrafity na nás vprostřed Prahy dýchne provinční idyla, ucítit zároveň vůni čerstvě pokropené dlažby. Jindy nás uvede na stopu ranní zjevení řemeslníka zahlédnutého ze slunné uličky dveřmi do dílny, kde právě v malé výhni rozdělává oheň; kus odtud nesou dosud zavřená, šedě natřená vrata na horních obloucích nápisy Svíčkařství a Staroměstská holírna. Jako bychom byli náhle na krok od neznámé „podstaty“. Pouhý pocit nám však musí stačit; vlastní stopa se zdá nenávratně ztracena.

* * *

Václavské náměstí je na pohled méně uzavřené, méně žárlivé na své tajemství. Podobné dlouhému šedivému běhounu nataženému dolů od Muzea až k Můstku, který k němu vzhlíží o kilometr dál, není to ani tak úkryt jako křižovatka a průchozí místo. Bronzový a kamenný svatý Václav nahoře u Muzea se v historických dnech mění současně v tribunu, národní památník a plakátovací plochu; po celé délce náměstí mívá chodec kavárny, hotely, pasáže, čističe bot a prodavače večerníků, Dům módy a Dům potravin, které – a kteří – mu adresují své výzvy a budí v něm ne-li pocit velkoměsta, tedy aspoň chuť jej zakusit. Nahoře, na vrcholcích fasád, se počátkem jara zdá dodnes utkvívát něco z ducha a svěžesti, které obývaly Prahu před válkou a které tu navečer šumí a jiskří do šera jako smích neznámých mediků hrajících si v podkroví Chopina – nebo aspoň poslouchajících z desky noblesně pošetilé písně, které založily slávu Oldřicha Nového.

Snad všichni pražáci přicházející sem jako pouzí návštěvníci, z více méně vzdálených čtvrtí, si někdy zkusili představit, jaké to je, když člověk na Václavském bydlí; co znamená octnout se uprostřed města pouhým seběhnutím z domu do ulice, pociťovat jako něco důvěrného šed' širokých chodníků, po nichž denně proudí davy. Známy primář, vypráví profesor Vondráček, tu dokonce vycházel večer na svůj balkon jen ve spodkách, aby zmateně ustupoval do stínu až v odpověď na posměch chodců... Nemůže být střed určen – spíš než místně – právě tímto splynutím soukromého s veřejným, touto otevřeností světu vnímanou zároveň intimně?

Myšlenka takové podvojnosti se rozhodně zdá kolem náměstí kroužit odedávna, a ožívá tu v nejnepředvídanějších chvílích. Večer po historickém hokejovém matchi, kdy nečekané vítězství Čechů nad Rusy vyhnalo do ulic půl Prahy, tak bylo na Václavském vidět úplně nahého chodce, jak si omluvně klestí cestu hustým davem. Když se s přáteli vsázel, že v případě českého vítězství přejde náměstí bez šatů, zřejmě nepomyslel, že by oslava mohla být hromadná... Současně veřejné a intimní – k obrazu právě popsané příhody – jsou dokonce i vzpomínky, které v nás nechaly povinné prvomájové průvody, ústící po léta na Můstku před dřevěné tribuny a pod žehnající packy partajních poručníků. Bylo-li slavnostní jásání davu pečlivě naaranžované, při vzhlednutí od vozovky bez aut, náhle pod nohama nečekaně blízké, měl člověk málem dojem, že znavené otčímy zastihl doma a bez masky, vydané starostem a rozpakům nad vlastní existencí.

(Na Hradě, v jasném a zvučném prostoru jeho nádvoří i při kradmém pohledu do „tajných“ koutů vládních zahrad, tě i v politicky nejtemnějších letech prostoupí pocit bezpečí a zvláštní čistoty, v němž jako by se zhusťla v tělesný vjem sama masarykovsky noblesní idea demokracie. S respektem nahlížíš do luxusního soukromí vládců a přitom, třeba jen přes plot, cítíš jeho intimitu jako blízkou a málem svou, právě v míře, v jaké potřebuje ke svému zachování tvůj respekt.

Familiárnost s úctou se tu pojí s touž přirozeností jako na Václavském soukromé a veřejné, samo tajemství Hradu má průzračnost míst zároveň nedostupných a otevřených, určených elitě, ale připouštějících dialog o její legitimitě.)

Václavské přitom zdaleka není to *korzo*, jímž by být mohlo (a mělo) a jehož dech se jím čas od času zdá vát. Trvalé váhání Prahy mezi „prvorepublikovou“ otevřeností všemu a „rakousko-uherským“ zahleděním do sebe, mezi povětrím evropské křížovatky a starosvětskou idylou náměstíček a loubí, jako by se zvláštní osudovostí působilo i tady. Kdykoli člověk vyjde nad kašnu před Muzeem a pohlédne na náměstí z „vyhlídky“ té impozantní a reprezentativní budovy, jeho sestupná perspektiva se před ním znovu otevře jako prostor čerstvě dobyté samostatnosti, zároveň volný a pevně opřený o kamennou stavbu, kterou má za zády. K volné cirkulaci vozů na náměstí se však od padesátých let přidává vtíravá pochybnost, zda z auta brzdícího za námi u chodníku – jak si tu prohlížíme výlohy – nevyskáčou fešáci v uniformách a nepřijdou nás sbalit. A když se před tím pocitem radši uchýlíme do parčíku za Muzeem, jehož zaprášené keře – zvláště v zimních měsících – skrývají zasedlé lavičky jako pravé zákulisní tajemství, bude jen otázkou času, kdy nadřízení těch fešáků parčík zruší, bezduše zastaví, a proti vší logice povedou kolem Muzea, rovnou středem města, arogantní a stupidní dálnici...

Chodci, ranní i večerní, se tak na náměstí víc míjejí, než potkávají, a vymění-li tu a tam poznávací znamení, pak jenom v chůzi a protože se znají odjinud: spíš než z předscény ze zákulisí, z kanceláře, dílny nebo hospody, která je míň na očích. Vzdálí se nejspíš z náměstí i tehdy, zajdou-li si spolu na oběd – ledaže vezmou zavděk špekáčkem u stánku nebo jedním z místních automatů (Koruna, Rybárna). Nic není aspoň tak příjemné jako zahrnout dole na náměstí na Příkopy a tam, po několika krocích, do průjezdu, kde se skrývá zahrádka restaurace Savarin, oáza klidu a jaksi důstojného luxusu.

Dodnes jako by z ní vanul i duch proslulé Táflrundy, elitního klubu, jenž kdysi sídlil v témže domě. Na náměstí a v jeho bezprostředním okolí lze, pravda, za jídlem sejít do stinných podzemních sálů, jimiž je doslova obloženo. Spolu s vůní omáček a polévek tu návštěvník vdechuje atmosféru záhadného komplotu, čitelného z každého gesta obsluhujících a prorůstajícího zjevně podzemím daleko za kuchyň.

Nedávná proměna Václavského v zónu bez tramvají jistě zpomalila rytmus pohledů i kroků, dala chodcům možnost víc lelkovat. Zbavila však náměstí jeho jedinečnosti: možnosti být zároveň cílem procházek a místem, kudy se jen projíždí. Určit Václavské téměř výhradně chodcům pro ně znamená zintimnění i tristní zmrtvění, ustrnutí pod hypnotickým šouráním nesčetných podrážek. Proměna jako jiná nebo signál, že duch města se stěhuje jinam? (V lednu 1989 se tu naštěstí objeví noví mladí lidé ochotní postavit se i pašákům v uniformách – přes jejich pendreky a vodní děla – a utkat se s nimi o původní korzo a „volný oběh“, jejichž duch byl z náměstí vyhnán. Studenti dohráli Chopina a sešli z podkroví na chodník... Do roka vyklíčí vprostřed čím dál početnějších demonstrantů i nová intimní enkláva: osvětlený balkon na rohu Vodičkovy ulice, kde hrstka řečníků vrací zemi svobodě a osobní odpovědnosti. Nad balkonem visí nápis *Svobodné slovo*, je z něj vidět přímo na hotel *Evropa*. Celý program v kostce...)

* * *

Střed toho všeho je jistě dál nesnadné určit, znovu se proradně chvěje a uhýbá. Neexistuje snad víc než fiktivní Hotel Central, o němž jste kdysi s kamarádem snili na rodné periferii a kam jste si umísťovali všechny nepoznané slasti velkoměstského (a dospělého) života? V očekávání dne, kdy je sami poznáte, jste říkali „Hotel Central“ i opuštěnému místu svých schůzek: křehkému, větrem

profukovanému lešení triangulačního bodu, pod nímž jste uléhali do trávy na okraj pole začínajícího už za městem, nedaleko zaprášené ohrady starého velodromu.

Skutečný Hotel Central skrytý poblíž Prašné brány, na rozhraní Starého Města a moderního „středu“, vypadá spíš banálně. Což neznamena, že mu chybí tajemství a schopnost budit zvědavost. Čtvrť, jejíž práh střeží, je dokonce trochu zakletá. Hned u hotelu, na druhé straně úzké ulice, vede vchod do podzemního dancingu s barem, z něhož se dodnes stává slavný Sekt-Pavilon z pošetilých let dvacátých. Aspoň za jistých nocí...

V témže koutě se někdy za bílého dne skuteční bizarní *gag* v nejčistším dobovém stylu. Před hotelem zastaví rozhrkaný automobil (snad dokonce rovnou stará sennettovská fordka), vystoupí pán s paní, ztrnou každý na jedné straně chladiče a začnou se štekavě hádat. Konečně pánovi povolí nervy, rázným gestem pošle dámě po hladké kapotě svou náprsní tašku. Gesto je naneštěstí trochu *příliš* rázné: šrajtofle, jako blesk z černé kůže, se přehoupne přes kapotu a zmizí v kanálu. Nedaleké Václavské náměstí se zas dodnes teteří – hlavně v létě – ozvěnou jiné sennettovské scény. Pár mladých flamendrů (mezi nimi i příští svědek scény se šrajtoflí) tu v jedné vlahé noci z let dvacátých nakladlo na dlažbu černá vejce svých buřinek a jednu po druhé je nechali puknout pod koly své pragovky. Lze předpokládat, že tvrdé klobouky – v souladu se třpytem automobilu a lakýrek mladých pánů – se nikdy neleskly tolik jako právě v ten večer, těsně před tím, než slavně vypustily do tmy svůj poslední vzdech. Alespoň v tu chvíli byl střed skutečně na náměstí.

(Dítě, jimž jsi byl, dodnes marně hledá krejčovský salon, kam ho jednou dotáhli na jakousi zkoušku a kam si slavnostně umínilo se vrátit, aby si v klidu mohlo prohlédnout zdejší poklady: vrzavé, ale důstojné dřevěné schodiště, kudy se stoupalo do patra jak na palubu luxusní jachty, hadrovou krejčovskou pannu ztrnulou u velkého okna a diskrétně hledící z ticha ven, na nekonečný proud chodců,

krejčovský centimetr z voskovaného plátna, jímž se nezapomenutelně oháněl zkoušející pomocník, než si ho znovu nonšalantně dal kolem krku. Pohřbený navždy v některém z labyrintických paláců ze skla a oceli – jen ve kterém? – nakupených v dolní části Václavského jako bašty někdejší prosperity (a „modernosti“), měl by salon dodnes pod chladem fasády skrývat trochu hebkého příšeří; té ztracené intimity, která se z odstupu zdá být samou podstatou. Bohužel už asi existuje jen kdesi mimo dosah, v nedostupném středu podzimních plískanic, jak občas umíněné skrápějí celá mrtvě zrozená dopoledne. Leda by se skryl za jednou ze starých cukráren jako Berger nebo Myšák, umístěných stejně jako salon v patrech dobových paláců a bzučících nesčetnými hlasy povadlých dam, když tu pořádají denní konferenci o svém uprchlém mládí.)

STŘED MĚSTA je zjevně nutné hledat mezi tajnými místy, vzdálenými oficiální scéně a vyhrazenými jen zasvěceným. Praze naštěstí taková místa nechybí, území rozjímání a ticha je tu pořád dost. Jedno z nich se dokonce nachází hned u horního kraje Václavského: stará budova Muzea, jež na náměstí shlíží a odkud, zpoza nehybné fasády, je vytrvale střeží vitriny plné vycpaných ptáků. Čekají na salvu, která roztrhne okna budovy a pokosí ptáky ve vitrinách jako na velké střelnici? Ruským kulkám, vyslaným proti Muzeu v srpnu 1968, se podařilo vyhloubit jen důlky do průčelí...

I přes dálnici, která Muzeum lemuje, je dodnes fascinující je navštívit a konfrontovat tu hluk doléhající zvenčí, z pomalu vrcholícího odpoledne, s nepamětným mlčením objektů ve vitrinách, zaprášené kosti z pravěku nebo zkamenělé mořské houby. Kupole budovy, kde slunce rozsvěcí v šedé pruhy zelenavého zlata, je jediná bóje, díky níž uplynulý den přežívá sám sebe a drží se nad hladinou střech i po svém náhlém konci. Večer a v noci – zatímco reflektory změňi občas průčelí v divadelně nasvícenou kulisu – je prostor otvírající se uvnitř rozlehlých sálů jedním z nejsvobodnějších ve městě. Stačí jít kolem, aby k nám odtud dolehl dech tajemných slavností; a když někdy v zimě na římsy fasády nasněží – tím spíš, svítí-li zároveň měsíc –, tušíme, že sály za ní protéká hudba neznámých varhan, jako čůrek jasného mléka.

Z náměstí ještě nejspíš připomíná skrytý střed ono, jež nese jméno Otakara Ostrčila – jedno z těch, za nimiž přes jejich věhlas vidíme jen nejasný přízrak. *(Jiný takový přízrak, Jindřich Jindřich, před tebou kdysi vyvstal ve snu u vrátek rodinné vilky, v obleku koketně sešitém ze zbytků starých pyžam. Jak by asi ve snu vypadal Otakar Ostrčil?)* Náměstí samo je jistě jen dost předměstský, otevřený

parčků s lavičkami, jehož zimomřivými keři občas bez výstrahy projede dunící vlak (jsme pod Vyšehradem, v těsné blízkosti Železničního mostu a nejpitvornějšího z nádražiček). Už v tom, jak se náměstí za stmívání zachvívá na kraji kolejí a města, podobno chvatné skice hozené na pospas větru, je však celé zvláštní drama.

Hned za tratí jako by začínalo zcela nové území, dlažební kostky složené u jedné z laviček ji samy prodlužují do noci o celé možné město. I když tudy většinou jen procházíme a všechno, včetně keřů, se tu zdá být v tranzitu na cestě jinam, něco nás tu vždy nutí zbystřit pozornost a zpomalit chůzi; jako by náměstí bylo skrytý práh a my se tu pokaždé ocitli – v průsečíku bůhvíjak temných sil – chvíli předtím, než se stane zločin. V sousedství, na počátku jinak nudné a nekonečné třídy, se občas nečekaně zatřpytí s novou svěžestí (stříbrným písmem na červeném pozadí) štít nad dávno zavřeným krámkem p. Han-Hu-Shana, obchodníka čínskými hračkami. Otvírá snad na chvíli – a tajně – aspoň v nejpustších nočních hodinách?

Je jistě i Loretánské náměstí, skryté nahoře na kopci hned za temenem Hradu. Jeho ticho, rozlité mezi mohutným (ale mlčelivým) Černínským palácem a křehkou, jemně cizelovanou Loretou se snivou zvonkohrou, váhá v půli cesty mezi městem a venkovem, za němé asistence okolí plného zahrádek. Ocitáme se tu vždycky trochu inkognito, zároveň jako cestovatelé a černí pasažéři, mnich, jenž se nám po zazvonění zjeví ve dveřích kapucínského kláštera – zvláště začíná-li se právě snášet sníh – jako by pro nás pootvíral tajný vchod. Socha vousaté svaté, kterou lze s dalšími vzácnostmi spatřit uvnitř, je přímo ukázkově pražský „fetiš“: předmět zároveň luxusní, skutečný skvost, a vyneseny z nejpodezřelejšího, patřičně křiklavého a skurilního pouťového panoptika.

(Náměstí současně chodci předává tajné znamení daleké Paříže: sem, a ne jinam, si spontánně umístí pařížské náměstí Dauphine, když čte poprvé scény, jež se tam odehrávají v Nadje. Až později zjistí, že místa jsou si skutečně blízka atmosférou... Jindy se zvolna blíží

k Loretě malátným předjarním odpolednem, když v něm zelený cár plamenu v plynové lucerně, bez konce zhášející a ožívající v blízkém Úvozu, zvlní svým rozechvělým jazykem celý oceán ticha. Na pozadí předjarního zmatení, v němž zbytky mokrého sněhu proniká červeň vlhkých cihel a cosi jako chuť čerstvé rzi, se fosforeskující cár na jednu nekončící chvíli zdá hlásit svým mžikáním blízkost zasuté, ale důvěrné pravdy.)

Podobna skřínce netušených šperků, ztělesňuje Loreta rovněž představu středu, který by byl zároveň pokladem. V řadě pražských legend jde o hledání skrytého pokladu, na který upozorní buď zedník, jenž jej pomáhal zazdívat, nebo služka, která jej zahlédla ve sklepe; nenajde se však nic, beze stopy zmizí poklad i samo místo, kde byl údajně spatřen. Han-Hu-Shanův krámeček a zákoutí u Zámeckých schodů nejsou zjevně jediné pražské prostory, které existují jen občas...

Hledaný poklad je jistě víc než sklep plný zlata. V Praze, jež se hře na hledání propůjčuje jako snad žádné město, se skrývá zároveň všude a nikde, stejně jako unikající střed. Aspoň část je ho jistě uložena i v sešeřelých sálech Technického muzea na Letné – do jednoho jsme sem chodili i za chvějivým zázrakem starých filmových grotesek spolu s přístroji a letadly z počátku století, které tak uhranuly Kamila Lhotáka a jejichž poesie a iracionalita vyrůstají přímo z racionálních výpočtů, na nichž jsou založeny. V tom smyslu jako by v nich bylo zakleto i tajemství českého citu pro rovnováhu a pro „střední“ řešení; té zvláštní směsi lyrismu a důvtipu, jež sice prochází i zkušeností baroka, odráží se však víc v melancholickém humoru než v extatickém třestění, jinde s barokem spojeném.

Poklad hledáme i tehdy, když o vánocích obcházíme kostely a do tmy zářící jesličky, nebo když horečně prohledáváme regály antikvariátů – a podplácíme jejich zaměstnance – v naději dopídit se nesehnatelné knihy. Cenzura uvržená na nežádoucí autory jen zvýšila prestiž jejich spisů a přitažlivost sháňky po knihách vůbec.

Obdobné důvody – a ovšem nejen ty – nám umožní spatřit skryté poklady i v jistých obrazech pražských muzeí, jako v Braqueově kubistickém zátiší (zelenavý hrozen s bílou dýmkou) a v drobném Gauguinově plátně (soumračně modrý Paridův soud) vystavených ve francouzské sbírce Národní galerie. Stačí objevit je v hloubi paláce vedle Hradu, aby to křehké kráse obrazů dalo lesk skutečných klenotů, schopných znenadání vykoupit všechno okolní přítmí. Na sklonku některého z krátkých předvánočních dní ustoupí podobně soumrak před nálezem čistě osobního fetiše, vzácného jen svou citovou hodnotou. *(Aby se jej zmocnil pocit štěstí, stačí chodci vynést do večerní tmy obrázkový, na modrém papíře tištěný katalog hudebních nástrojů získaný pár minut před zavřením v podkroví uprostřed města: právě v tom, kam se vyjíždí už zmíněným paternosterem.)*

Jindy se blaženost dostaví při náhlém znovushledání se starou reklamou, s vidinou Voskovce a Wericha nebo gigantické boty vztyčené na jiné buldozery ušetřené fasádě. Tiché vytržení se nás může zmocnit i při návštěvě předvánoční pouti, jedné z těch, které jsme zvyklí vidět náhle vyrůstat na Karlově nebo Jiřího náměstí. Kdykoli se tu znovu octneme, hroužíme se do bledého světla karbidových lamp nad stánky jako do lázně původní čistoty, podobně jako při chůzi sivým světlem plynových luceren, jež ještě nedávno přežívaly na Albertově nebo u Orionky. V ten časné jarní a dosud chladný den, kdy před domovním vchodem na Václavském zahlédneme Slovenky v kožíšku a v šátku rozprodávat koš uztených oštěpků – málem jako by kradmo rozdávaly míče pro záhadné utkání –, zas jako bychom pootevřeli dveře k dávno zapomenuté svěžesti. S každým novým jarem je tu zpět i palčivá touha najít znovu na sluncem zalitých Příkopech exkluzivní krámeček, kam si mohli Voskovec s Werichem chodit vybírat kravaty...

Kromě návratu zmizelého (a shledání s minulým) slunce(m) čekáme jistě od pokladu to, že pro nás zhmotní skrytou podstatu města – a shrne je do definitivní formule. Má ale opravdu město

podstatu, hmatatelnou dužinu nebo jádro, jež je možné odkrýt a *uchopit*? Ve skutečnosti poznáváme jeho záhady jen za chůze, jako živou a proměnlivou „duši“, již nezaznamenáváme o nic méně tělem než myšlením. Pronikáme tak do „podstaty“ míst už tím, že vnímáme jejich prostorovou situaci, že sem přicházíme z jiných míst a na cestě k dalším, která ovšem protíná i množství dalších cest. Podstata je tak stejně koncentrát jako rozptýlení, jedinečnost daná jen zábleskem chvíle a prchavých konstelací, v nichž se rozvíhá. Mimo všechny formulky stačí Prahu shrnout blažený okamžik, kdy někde na Pařížské míjíme ve vánici starý arkýř; nebo lépe samo slovo „arkýř“ vypuštěné zlehka za chůze, jako se nabírá dech, do zvíření sněhových vloček.

Snad i místo jako je Jiřího náměstí znamená ve skutečnosti jen jistý zvláštní způsob, jak zvednout vycházkovou hůl nad louže zbylé tu po nedávné přeháňce. A to přesto, že k náměstí přijíždíme zdola od Václavského kolem malého výkladu (či spíš reklamní vitriny), kde se večer proti oválnému zrcadlu rýsuje stín stojánku s dámským kloboukem – ten neměnný oltářík vánoc a nákupní horečky, jež před nimi rok co rok zachvátí město. I to je víc filmově letmá vize světa, který u Jiřího náměstí chceme najít, než jeho pevná bóje; zastupný fetiš spíš než skutečná stopa. Podobně když z měšťanského domu, jehož přízemí výklad obývá, zavoní v neděli dopoledne vůně oběda šířící jarním vzduchem představu blízkého ráje: jen k oknu zvednem omámeně hlavu, je třeba vrátit se zas domů, k rodinnému stolu na předměstí nebo o ulici dál. (*Reklamní neon, jenž se po léta otáčel do šera dole na Můstku, v rohovém výkladu bývalé Procházkovy parfumerie, byl právě tak poklad jako korouhvička ukazující do všech stran najednou – a budící v některých z nás jen pošetilou naději, že je ve skutečnosti reklamou na neznámý bar...*)

Nejlepší způsob, jak si užít Prahu, možná dokonce znamená jen dorazit navečer v létě vlakem na bývalé Masarykovo nádraží, po dlouhém míjení rozpálených domovních dvorů a zelinářských

zahrad, kde se líně točí stříkající hadice, ztrávit hodinu nebo dvě v nádražní hale nebo v přilehlém buffetu – a nočním vlakem zas odjet někam blíž krajině a tajemstvím provincie, do Litomyšle nebo do Litovle. Radost z vlastnění, závrať z povolení stisku. Spíš než šťastný příjezd na místo určení, údiv bez konce, že jsme se zas bůhvíkde náhle vynořili.

(JEDNOU V ŠEDESÁTÝCH LETECH se po starém filmu s Vlastou Burianem octnete krátce s kamarády v kavárně Evropa, v jejíž secesní kulise přežívá přímo na Václavském kus Prahy z minulých dob. Stačí vyhlédnout z horního patra na večerní náměstí, kde se za oroseným sklem rozsvěcí do podzimní tmy pár neonů, aby se vám zdálo, že tu plynule pokračují léta třicátá; stejně i při pohledu na protější část patra, kde pod světly u dřevěného ochozu sedí nápadně nalíčená a napudrovaná dámská loutka. Jak potom vycházíte do noci, z létacích dveří se za vámi až na náměstí vyhrne šatnářka, jen proto, aby jednomu z vás sundala ze zad kabátu přišpendlené lístky s čísly...

Jindy ti k údivu a k silnému „pocitu města“ stačí to, že procházíš nočním Václavským v pokročilém jaru, stromy u kraje chodníku se ostře zelenají ve světle zářivek a vzduchem bůhví odkud táhne vůně doutníku, mísící se až k závratí s jarní vlhostí. Jen pasáže, všimneš si, v noci nevoní... Na jakési vývěsce, sám uprostřed temné vinohradské třídy, pak ke všemu těsně před sebou objevíš podivuhodné řádky o startu lodíček k bůhvíjakým závodům a o pánech, kteří je s červenou páskou na rukávech čekají na protějším břehu, dychtiví vidět, která sem dorazí nejdřív.

Pokud jde o městské zákulisí, odkud se chodci na Václavské valí a kam se z něj stahují, jeho zhuštěným obrazem může být tvůj dávný pohled do dvora vinohradského nakladatelství, kde jsi pracoval. V zadním traktu „protější“ budovy tu byly v poledním vánku vidět jen stoly se svazky chvějících se listin, zatížených skutečnými kameny.)

KDYŽ VÁCLAVSKÝM SEJDEME až k Můstku, můžeme si vybrat: buď pokračovat v chůzi dál za náměstí, uličkami Starého Města, nebo se přidržet velkých tepen. I tady jsou dvě možnosti: pustit se napravo po Příkopech, někdejším korzu pražských Němců, nebo se dát doleva a octnout se na Národní třídě, která byla konkurenčním korzem Čechů. Dodnes jí z toho konečně něco zůstalo; něco, co spolu s pozdravy, jež si tu celý den vyměňují potkávající se známí, zní dál jasně ve větru, který tu trvale vane a z něhož to trochu dýchne mořem. Ne náhodou: na druhém konci, mezi kavárnou Slavie a rovněž Národním divadlem, vybíhá třída před řeku a na (bývalý) Most Legií, který tu přetíná vodu nad zelenou oázou Střeleckého ostrova.

Ať je jakákoliv přitažlivost divadla a staré kavárny – ráno vyhrazené lelkování studentů a umělců, odpoledne vydané vzrušeným matrádnám a stařečkům –, křižovatka, o níž se spolu dělí, láká hlavně svou otevřeností a tím, co má námořního. I když se tu otvírá výhled jenom na protější břeh a na rozhlednou završenou vlnu petřínského svahu, jdoucí nehybně vsříc mezi dvěma bloky domů, právě jen tady by byl záliv přístavu, kdyby Praha nějaký měla. Zatím se tu množí aspoň výzvy k výletu a k bloumání: u nedalekého Slovanského ostrova se pohupuje vor letní plovárny – dnes aspoň dřevěné přístaviště půjčovny lodiček –, u mostu (i jinde na nábřeží) se zas a zas obnovuje neklidný hrozen racků. Patří sem i legendární opilec, který kdysi na křižovatce stavěl chodce, aby jim sdělil úchvatnou novinu: jen o den dřív toutéž dobou se Vltava vzňala plamenem. Bezpochyby pod vlivem Národního a jeho historického požáru...

Okolí Mostu Legií budí dobrodružné pocity i při pohledu od vody. Když se blížíme k Národnímu divadlu od Slovanského ostrova,

zadní vchod do budovy, k níž odtud vybíhá šed' dlažby mírně stoupajícím ostrohem (umožňujícím oficiálním autům zajet pod loubí), jako by skrýval jeden z nejtajnějších pražských prostorů. Zatímco úzká ulička tu diskrétně odbočuje za divadlo a umožňuje kolem něj projít na Národní třídu zónou stínu, která je v pravém smyslu jeho odvrácenou stranou, malé dveře do zákulisí jsou jako tajný vchod do labyrintu a do skryté strojovny města, ne-li rovnou do dalekého ráje. *(Možnost vniknout tudy ve všedním dopoledni – s hloučkem neznámých kulisáků – až mezi podřimující plyše hlediště, dostupného jinak jen večer, se ti rozhodně zdá stejně závatná jako propadnout se náhle do pralesa. Ani by ses nedivil, kdybys při vzhlednutí k divadlu spatřil nad zadním vchodem viset koňský chomout; jen by se v něm zhmotnil dojem neobvyklosti, který při pohledu sem pokaždě zakoušíš.)*

Křižovatka mezi divadlem a kavárnou se navíc v noci mění v záliv, křižují tu plavidla tramvají a odplouvají k různým čtvrtím města s hloučky flamendrů. Než se dočká své lodi, může si každý ve světle poslední cigarety prohlédnout kámen po kameni celé divadlo, ledaže by radši spustil do kanálu své náramkové hodinky. Významné jsou i chvíle, kdy se opilci loučí a díky nimž se stal z nároží opravdový památník ranních rozchodů. Nejsou jistě vždycky tak slastně pošetilé jako v tom ránu, kdy tu mladý inženýr podal do tramvaje stařečka pištícího mu tence v náručí; jiný mladý muž tu skončil svůj ranní balet náhlou smrtí, zrádně sevřen mezi dva tramvajové vozy. Probdělá noc místo pokojného spánku vyústila do zlého snu, ne tak vzdáleného tomu, v němž neznámí muži tiskli přítele pod sklo vitríny spravované Svazem československo-sovětského přátelství a zavěšené po léta na nábřeží kus za Slavíí; z vitríny čněl naježené vstříc porost železných hrotů. Ve dne bylo za jízdy kolem Slaviie možné občas vidět nahého Mikuláše Medka, jak se cpe za jedním z oken vařenými ráčky. Stačilo na chvíli přivřít snivě oči...

O něco dál po nábřeží, u tajemného komplexu budov vyčnívajícího zčásti nad řeku a zahrnujícího zároveň Smetanovo muzeum, podezřelé Karlovy lázně (kam není nikdy vidět nikoho vcházet) a staré vodní mlýny, lze spatřit v reálných dimenzích nejznámější pohled na druhý břeh a na Hrad, proslavený nesčetnými fotografiemi, pohlednicemi, obrazy. Někdy při západu slunce tu přistihneme i podivný stařecký pár, jenž za pár korun nabízí chodcům možnost pozorovat slunce starým dalekohledem. Neubráníme se pochybám o bezúhonnosti obrázků, které dalekohled skutečně umožňuje spatřit, jistě i vzhledem k těsnému sousedství lázní; i rudý sluneční kotouč má náhle proti ústí dalekohledu něco z urgentní, málem neřestně výzvy. Přesto pokračujeme v chůzi, zvláště jdeme-li ke Karlovu mostu.

Hned za muzeem a lázněmi, než na most vstoupíme, se octneme na Křižovnickém náměstí jako na matoucím jevišti, vyvstávajícím vždy stejně nečekaně uprostřed vysokých budov – až se zdá, že jde jen o prázdno mezi kulisami náhodně seskupenými někde ve skladu. Před křižovnickým kostelem nás to znovu chvíli táhne opačnými směry, nalevo k mostu a napravo k majestátní budově Klementina, kam – neobejdeme-li ji radši Karlovou ulicí – vcházíme nečekaně drobounkými vraty. A kam opravdu pronikáme až po chvíli chůze nádvořím, po němž už se rozlévá ticho sídlící tu knihovny a jejích starých svazků, ticho, jímž tu většinou procházíme jako ve spánku...

Jak váháme, kudy se vydat, postoupíme bezděčně ke vchodu do chrámu – právě se setmělo – a překvapíme u něj neznámou, nehybnou jako večerní socha, která s tváří těsně u dveří hledí uhranuté dovnitř. Odvážíme-li se ji napodobit, spatříme kostel změněný v opravdovou sluj pokladů září nespočetných svíček. Když se chvíli na to ohlédneme po neznámé, najde už místo ní náš pohled jenom bezednou noc.

MÁLO MÍST toho tolik řekne o Praze, o jejích skrytých pokladech a její „duši“, jako právě Karlův most. Zároveň je to i možný střed, a právě proto, že je pouhou prodlevou mezi dvěma břehy. Rázem se nám tu zachce stanout a setrvat donedohledna, oči zdviženy vzhůru k Malé Straně a k Hradu, zdobícímu ji svou čelenkou. Most, klenoucí se na konci už jenom nad pevnou zemí, zatímco na začátku – snad s úmyslem nás zmást – je nalevo zdvojen domy, které samy stojí ve vodě, je konečně mostem jen neurčitě a jaksi váhavě, jako by nám chtěl nejdřív připomenout relativitu věcí. Když při jeho přecházení přijdeme nad Kampu a vlevo, právě ve výšce očí, se nám zjeví horní část domku s balkónkem, s malým výklenkem a v něm s květinami ozdobenou sochou, most pro nás znenadání zdůvěrní; spolu s blízkostí však cítíme nezávislost, domek je rovněž pouhý zděný vagon, jež za chůze míváme jako v kolemjedoucím vlaku. Využijeme-li na konci mostu malé odbočky umožňující nám obejít jeho malostranskou věž, nadlehčí nás to, jako bychom si tak dopřáli krátký únik z města a z jeho kamenného sevření. Na začátku, na rohu Křižovnického náměstí těsně proti nábřeží a mostecké věži, zas bývalo možné zajít do malé, jakoby přístavní trafiky a ještě před vstupem na most si tu koupit dýmku jako chvíli před naloděním, s dost pošetile námořnickým pocitem...

Všechno, i sám kámen mostu, jako by tu tajně tíhlo k pohybu; kámen mostu i soch, které na něm tvoří trochu rozkomíhaný špalír (*týchž soch, které Nezval viděl opouštět v noci sokly, zatímco tys aspoň pod nejznámější z nich přihlížel vířivému pádu skleničky s hořícím „věčným“ světlem, klesajícím jako do šachty – místo koho? – do prvomájové tmy*). I sochy se svíjejí nad hrazením mostu jako kamenné plameny, gestikulují a vztahují k nám ruce, zatímco racek,

jedinou světelnou čarou, spájí jejich vzpínající se masu s hmotou mraku náhle jakoby vytesaného vprostřed nebe. Málem bychom tu začli pobíhat od hrazení k hrazení a sledovat očima tok vody i plavbu každé její kořisti, každé prázdné láhve nebo rezavého proutí, jež unáší; právě tak, jako jsme kdysi sledovali vlaky při jízdě pod můstkem, kam ústila rituální procházka našeho dětství. I tentokrát by nás zřejmě vedla nejasná naděje, že tak přistihneme při činu sám plynoucí čas...

Míjení a zánik jsou s mostem spojeny odedávna. Podle legendy je jen kostí neznámého obra, uvízlou mezi dvěma břehy. Mrazivý závan trvale obíhá blízkým okolím a proniká do jeho nejtajnějších okruhů, počínaje idylickou dekorací nejintimnějšího z pražských ostrovů⁴: Kamy s její divadelní návsí a kanálem Čertovky, kde se jakoby nedopatřením otáčí zapomenuté mlýnské kolo. Ostrov není jenom enklávou svobody, která noblesně přehlíží přísný pohled (a dohled) blízkého Hradu; je to také předsálí nicoty. I Naďa V., jako tolik jiných, se tu v jednom zrádném listopadovém dni vrhla do vody pod starým jezem, jenom pár kroků od domu, o který se po léta dělili ti dva nad jiné svobodní pánové, Werich s Holanem.

Jan Neruda psal v minulém století o Karlově mostu jako o „skutečném kostele“, nabízejícím jakoby „svatou cest(u), někam k věčnému blahu“. Spíš než na smrt přitom jistě myslel na metafysiku, za niž most vděčí své zvláštní důvěrnosti, tomu, že je hned i *vnitřním* jevištěm. U sochy Jana Nepomuckého, vztyčené poblíž jeho středu, se náhle most i celá Praha vzdaluje na venkov, do sousedství nespočetných českých městeček a vsí, kde se podobné sochy skromně a mírumilovně tyčí z malého můstku. Dodnes tu odrážejí paradoxní

---

4 Spolu se Střeleckým. Máloco je tak uhrančivé jako sejít na Střelecký ostrov, když prší, projít tu parkem až k řece a zvednout od ní oči k náhle nečekaně dalekému Národnímu divadlu, aniž bychom přestali naslouchat blízkým kapkám a jejich tepu na vodní hladině.

idylu 17. století, kdy ticho jako by navždy zalehlo rekatolizované Čechy a ponořilo je do spánku někam na okraj doby.

Mostní sochy zároveň spojují idylu s širšími obzory, v míře, v jaké tu němě hlásají i projekt světové expanze vlastní barokní církvi. Když na most vcházíme, chceme být právě tak blíž městu jako vidět za jeho hranice, z potřeby aspoň krátce se odtud přenést do jiných míst a epoch. Řím, jehož je Praha v mnohém „severní“ replikou, v ní není nikde tak na dosah jako tady, vprostřed špalíru soch zjevně inspirovaného tím, který lemuje most San Angelo. Jen relief soch – i oblak nad nimi – ladí v každém z měst s odlišným typem baroka, vzdušnějším a víc rozevlátým v Římě, masivnějším a soustředěnějším v Praze, pod odtažitějším nebem.

Přízraky, jimiž most zalidnily pověsti, je samy obývají jako cizinci. Jak se tu objevují a mizí, jak zas a zas po mostě jen míjejí, jejich přesuny se mění v osudné vykořenění. Exil už je na dosah ruky... Potřebu oživit pražskou idylu vanem obzorů pocítoval už autor Švejka; čas od času tak nechal za zády Prahu i její hospody a vydával se pěšky až na Balkán, jistěže aniž přitom opouštěl rodné impérium. Autor Golema, Gustav Meyrink, zato z Prahy ujel navždy v roce 1904, kdy z ní byl vyštván pomlouvačnou kampaní. Dřív než městu vzdal poctu ve své slavné knize, malost, s kterou se tu utkal, ho inspirovala k nesmrtelné větě z úvodu k jedné z jeho „črt“. Chladně tu tvrdí, že Vltava je *čtyři milimetry* hluboká...

Pokud jde o nás, využívali jsme aspoň sebemenší nehody místního parníčku, abychom se v něm – jen pár kilometrů od Prahy – hrnuli do baru s pocitem, že plujeme na tonoucím Titanicu. Jindy jsme si zase dali schůzku na nádraží, ve vlaku přistaveném k odjezdu, dřív, než jsme si dopřáli večeri v jednom z pražských grandhotelů. Jak jen to zkrátka šlo, posilovali jsme ve věcech jejich skrytou schopnost přenést nás jinam.

(PSAL-LI KDYSI NERUDA o nechuti lidí z Malé Strany opustit čtvrť, tak silné, že bezděčně na procházce brzdili, jen došli na Karlův most, pro tebe se touha po malostranském břehu mění v posedlost, sotva přijde zima. Jak k němu vzhlížíš od bůhvíčím vším osiřelého parčíku za Slavií, kde už jen průvan protahuje prázdňem po soše v začernalém pomníku Františka Prvního, šed' domů na druhé straně řeky se ti zdá být jediným útočištěm proti nastávajícím chladnům. Jako by ses tam mohl někam zavěsit mezi střechy, vyhloubit si důlek v zimním příšeří, obalit se jím jako bourec morušový a pokojně tam na celou sezónu usnout. Bohužel můžeš odjet nejvýš do Malostranské kavárny a počkat tu na stmívání mezi zamlklými hosty, s pohledem nehybně zvednutým k oknu a k přesunům na zastávce tramvaje, která se nachází hned za ním.

Někdy stačí octnout se nečekaně na Újezdu, jako v tu neděli plnou větru, kdys tu čekal na zpožděnou Z. V nehlubokém výkladu blízkého hostince, za sklem, na němž nalepená zlatá písmena ještě zvyšovala dojem kulisovité plošnosti, visela girlanda žlutých hrušek, snad jenom atrap. Všechno – zdálo se ti – se navždy stáhlo do té klamně výlohy, před níž vítr zametal chodník. Vzdálil ses odtud až na okraj náměstí s tankem, znovu ses vrátil na původní stanoviště; Z. nešla, jen vítr o něco zesílil. Náhlý smích několika chodců tě přiměl otočit hlavu, právě včas, abys viděl pána sbírajícího sražený klobouk. Opravdu: byl jsi na druhém břehu.

Jindy, už na konci zimy, jsi s kamarádem přecházel Kampu směrem ke Karlovu mostu, když z dálky do zdejší tišiny pronikl jek hasičských sirén. Zrádný, na sezónu nezvykle teplý vítr, který vál, byl jistě schopný vyvést vás odtud kamkoli a libovolně daleko; přesto jste se tím zvukem cítili zaskočení, jako by vás vítr zároveň oslepil. Signál se rychle

blížil, P. projevil zčistajasna přání vidět hasiče jet přes most. Vyběhli jste po kamenných schůdcích a s údivem zůstali stát spolu se všemi, kdo se tu v tu chvíli nachomýtl: od Starého Města se po mostě hnala hned tři hasičská auta, s ječením se mihla kolem... a vtom jako by to vzdala, nezamířila neurčitě kamsi na Malou Stranu, zahrnula naopak zcela konkrétně – a náhle, zdálo se vám, spíš klidně – hned za mostem, kde sjela na zamlklou kamennou plošinu Dražického náměstí. A než se kdo nadál, hned odtud také zmizela, jako by je ticho náměstí doslova vsáklo. Chodec, který se tu octl o chvíli později, se mohl nerušeně hnát za kloboukem, vítr nabyl původní síly. Snad jen obloha nad pláckem byla trochu víc zaprášená...

Šli jste zvolna dál po mostě, už zas bez chvatu jste se ohlíželi, jen nad zahradami Hradu vlála trocha kouře z jednoho či dvou komínů, možná i z doutnající hromady, kde starý zahradník spolu se shrabaným listím páčil poslední stopy svého zločinu – možná jen omylu – z loňska. Málokdo z chodců, kteří šli proti vám, měl jistě tušení, že právě ten nenápadný kouř je úplný požár, jako skrývá kdejaký malostranský domek celé městečko; k tomu bylo třeba patřit k zasvěcencům, vědět o dvojitém dnu čtvrti a o jejích tajných skryších, o tom, že mezi dvěma sousedními střechami se tu v navlhším vzduchu chvěje přízrak třetí a že na konci jistých temných průjezdů lze zmizet beze stopy, v témž okamžiku, kdy už sem pronásledující vpouštějí světlo z ulice otevřenými vraty.

Byli jste tak patrně i jediní, kdo na závěr zahlídli siluety mužů v hasičském sbíhat kamsi ke Klárovu po zdi lemující v dálce zámecké schody. Jak tam skákali od jedné střílny ke druhé, snově vylehčení, ale zároveň hmotní a reální, jen něžně opředeni šedou jako věci na starých fotografiích dobovým ovzduším, byli právě dost určití, aby při každém skoku stačili natrhnout obzor a rozsvítit nebe za ním zostřeným vědomím rozlohy. Rozlohy, napříč kterou vám dávali znamení – a již tam v dálce němě slavili – jako se blýská na časy.)

ČÍM VÍC nám jde o to, najít skrytý střed, tím častěji nás město vede na obvod a na předměstí. Leží skutečný střed na periferii, jako se pravé divadlo odehrává v zákulisí? K poznání Prahy patří rozhodně i poznání jejích okrajů. Třeba je hlavním městem, neztratila dosud spojení s venkovem, a jak to jde, uniká bez váhání do přírody; daleký hluk vlaků nebo štěkot psů se místy dodnes mísí s hřmotem tramvají, parky nás zalehnou zelení a tichem, jímž závratně proráží jen cvrkot ptačích hlasů. *(Když tě kdysi posílali pro zeleninu, chodils pro ni dokonce na pole na konci ulice, kde v boudě mezi saláty žil divoký Bulhar se dvěma milenkami: babou Jagou matkou a dcerou.)*

Chtě nechtě se nakonec ztotožníme s Nezvalem z Pěti minut za městem, sbírky, kde se zmocňuje Prahy jen s odstupem: z blízkých, ale už mimo město ležících míst, kde pouliční ruch začíná tichnout, kde je slyšet „hlas pilky tesaře za hlukem promenády“ a „hluk písňe skřivánka za hlukem elektrik“, kde zkratka kouzla metropole jsou tím zřetelnější a silnější, že se nám vzdalují. I Kafka, když umístil poslední kapitolu Procesu do starého strahovského lomu, jako by pro poctu Praze volil pohled z dálky, v perspektivě „velkého celku“. Stejně jako Benátky vzhlížející k sousedním ostrovům rozšiřuje Praha svou přítomnost i na ozvěny, které nachází v blízkém okolí.

V trvalém váhání mezi vnitřním městem a těmito „zrcadlovými“ prostory, vracejícími pohled zpátky k ní a zároveň lákajícími jinam, obnovuje teskně své poklady tím, že si na dálku vysnívá nové životy.

Nenaklání se tak pouze sama nad sebe z výšin Strahova nebo Letné, kde může naráz spatřit všechny svoje střechy jako záplavu pestrých odstřížků. Daleko od všeho poslouchá rovněž jak déšť, s úporností zaklinadla, padá na loďky rybářů pod Železničním mostem, na jejich ohnutá záda a na šedé pŕlměsíce jejich dešt-

níků; pozoruje jak se na Žižkově, u velké křižovatky Na ohradě, rozžihají do soumraku světla pouti jako elektrická fata morgana. Každá nedělní procházka nám od dětství rozšiřuje město o nový horizont: o kamenný krystal letohrádku Hvězda a o blízkou oboru, míjenou v jistých podzimních nedělích neznámými jezdci na koních; o zoologickou zahradu v Troji a o přívoz, odkud k ní odplovává náhle pramice jako na blízký konec světa; o trávníky Modré a Žluté plovárny, skryté na jihu města za ohrady týchž barev a nehybně odtud v létě jitřící naši touhu.

Některé z těch oáz přitahovaly tím víc, že byly vyhrazeny slastem dospělých. Stačilo přejet řeku a pokračovat od plováren dál na jih, abychom narazili na dvě z nich: na chuchelský hipodrom a na barrandovské terasy, proslulý „vyhlídkový“ restaurant v sousedství české Cinecitty a obskurního naleziště kamenů. Před válkou, za vlády Havla-strýčka, sem zvali své příští oběti všichni velcí svůdci plátna, v životě stejně jako před kamerou. Dodnes, když jedeme pod Barrandovem autem v letním stmívání a terasa se zvolna rozsvěcí do modré mlhy, hrajeme náhle ve špionážním filmu, kde jde o nejvyšší odměnu: o splnění všech našich přání.

Není jistě nutné hledat tak daleko. Chceme-li před sebou vidět vyvstávat „duši“ města, stačí, když dojedeme na nejbližší konečnou, pokud možno rovněž ve chvíli stmívání. Všechno se náhle zdá být řečeno jen tichem té nejisté parcely, kde se koleje vracejí kruhem samy k sobě – jako ozvěna –, kde odpočívající průvodčí kouří mlčky své retko, opřen o velkou bednu písku (řidiči v zimě s jeho pomocí brzdí), kde otáčí tramvaj bez cestujících a nadzvedává dosud jasné nebe jakoby zuhelnatělou kladkou. (Občas se kladka vysmekla a uprostřed cesty uvízla v nebi jako na mělčině, zmítaná jen drobným zimničným chvěním. Vzápětí se tam nahoře doslova rozškytala, když z vozu vyběhl průvodčí a trhal tak dlouho její šňůrou, až ji zas vrátil na nebeskou kolej.) Vzdalovali jsme se k jinému obzoru i tehdy, když jsme jen večer přejížděli město na

cestě za známým ševcem, šijícím tajně i po znárodnění soukromým kunčaftům. V příšeří dílny plné mdle lesklých odřezků kůže se ve černí zkouška podobala fatálně schůzce spiklenců...

Jak je vidět, jiné, „vysněné“ prostory nemusí mít v Praze nic exotického. Vzdálenost sama, měřená trpělivým a pozorným pohledem, stačí město rozechvět vnitřní ozvěnou a rozeznít nám jeho rozlohu v těle. Nastupme jednoduše koncem odpoledne do tramvaje spojující Václavské náměstí a předměstí, jízdou po táhlé Vinohradské třídě, vystupme potom v půli cesty – nejlépe u Hotelu Flora – vprostřed té bývalé lepší čtvrti, po níž se třída jmenuje⁵. Když odtud pohlédneme zpátky dolů k centru, podél kolejí, kam agonizující slunce klade bez konce své krvavé běhouny, naše myšlení jako by udělalo stojku. Opadávají z nás všechny nejisté poklady, všechny marné stopy a zbytky vědění roztroušené na dně paměti; náhle jsme jen místem vyvlastnění a nedohledné ztráty. Právě tou nás však opouštěné město – už z našeho dosahu – může *zasáhnout* jako nikdy... Podobně je tomu i v nekonečném červnovém odpoledni, kdy pod stále tíživějším nebem čekáte absurdně na bouřku mezi vyliďněnými vinohradskými zahrádkami, poblíž domku vzácné bytosti, která se klidně koupe na druhém konci města. V nepřítomnosti dámy jaksi jen o to líp obejmete rozlohu, která vás od ní dělí.

Vzdálenost rovněž stačí ospravedlnit pohledy, které chodec obrací k předměstí, s tušením, že tam město prochází touž proměnou jako on při psaní básní: stává se tajemnějším samo sobě. Předměstí, psaní jako uhrančivě prázdná vidina, fata morgana, která nic neslibuje – pouze nový převlek... Praha, kde sama elegance má tradičně cosi „proletářského“, nabízí periferie v bohatém výběru, od skutečných čtvrtí po „nouzové kolonie“ plné malých zahrádek a bu-

---

5 Po tom, co nesla jména francouzského maršála, německého generála a velkého generalissima. Celé moderní české dějiny v následných pojmenováních jedné ulice...

dek jak pro panenky. Každá periferie vlastní ne-li už svůj poklad, alespoň své zvláštní znamení; Libeň má plynojem, Košíře (nebo Nusle?) jedinečný biograf podobný dřevěné aréně (nebyla kůže sedadel rudá jak od krve?), Žižkov mytické fotbalové hřiště a Vršovice porostlé návrší nad překladovým nádražím, kde lze objímat svou lásku a přitom vidět přes její rameno jak pod svahem šibují vagony v prachu kolejiště. Zatímco dým nádraží špiní bledé nebe a zastřené slunce visí náhle nad schůzkou jak osudné znamení, za zády dvojice někdy vyrůstá z mlází zvláštní hřib: hlava vzrušeného voyeura.

Jinde přikrašlují realitu míst mytické představy, přitažlivost předměstí zcela splývá s imaginací básníků. Vackov a výtržnické bandy místních učňů tvoří jeden blok se Stínadly a tajemnými Vonty z foglarovek, Žižkov a jeho ohrady nebo pavlačové dvory – kde patra s rozvěšeným prádlem žijí jak malé vesnice – je současně znepokojivý a idylický, v duchu Fikerových detektivek i Seifertových básní. Na jednu z pavlačí to ostatně láká umístit i úkryt některého pražského Fantomase, třeba toho, jehož si město vysnilo za okupace (jako obvykle se smyslem pro tajemství i s humorem). Mluvím o slavném Pérákovi, údajně schopném Němce kdykoli zesměšnit a vzápětí jim zmizet do noci dík botám opatřeným pružnými spirálami.

(Další okrajová čtvrť, Karlín, tě dlouho mohla přitahovat jen jako černý jícen, který v dětství zničehonic vsál tvého nejlepšího kamaráda; když ti čtvrť jednou ukážou přes stromy Vítkova, jsou její anonymní, deštěm slizké střechy jen obraz cizoty a chladu světa. V době dospívání naštěstí právě odtud přijde nový podstatný spiklenec, díky němuž – a jeho přátelům – se Karlín přiblíží i tobě. Od té doby znáš i tajemství tunelu, který sem – od Žižkova – vede vnitřkem vítkovského vrchu a kudy dlouze procházíváte s I., v opětovaně začínaném útěku ze světa druhých nápadně podobném pohybu v bludném kruhu. O pár let později s M. podobně zas a zas sbíháte „tajné“ schodiště, klesající vprostřed zahrádek za Orionkou z Vinohrad k Vršovickým...)

Když na Vinohradech nasedneme znovu do tramvaje a pokračujeme v cestě směrem k předměstí, začneme za Florou míjet celou sérii hřbitovů, až ve Strašnicích přistaneme pod svahem, v němž těsně před koncem necháme ještě vpravo známé krematorium. Tentokrát, až k hlubokému pocitu osiřelosti, lze vychutnávat hlavně pustou šed' roztíranou zdmi hřbitovů podél kolejí jako poslední barva – a jen dost marně místy zlehčovanou mrazivým úsměvem stánků s hřbitovními květinami. Když přijdou Dušičky, nakupí se někdy tramvaje ve svahu nad Strašnicemi jako lodě před vjezdem do přístavu; některé přijíždějí s velkým věncem na zádi, jenž byl (nevyhnutelně) přirovnán k záchrannému kolu.

Dušičková světýlka se míhají za zdmi hřbitovů i po zavření, v podzimní tmě tu rozsvěcejí vidinu neznámých močálů. „Jiný“ prostor náhle začíná hned za zdí... Přesvědčil se o tom v jednom stmívání i řidič tramvaje, který zabrzdil u krematoria za vzrušené hádky s jedním z cestujících. Rozčilený pasažér se tu na něj vrhl, zmocnil se kliky sloužící k obsluze tramvaje a utekl s ní až ke hřbitovní zdi, přes niž ji promptně zahodil mezi hroby. Fronta vozů za osudnou tramvají musela ten večer být zvlášť dlouhá.

Dál, na dráze strašnického velodromu, odkud je pár kroků k větrnému „Hotelu Central“, víří šed' s němou urputností v kruhu, jako by pronásledovala sama sebe. Jsme tu ve středu ticha obklopeném jen periferními zahrádkami, a právě proto jaksi i ve středu Prahy.

(JEDNOU JSI MĚL zas pro sebe větší rozlohu nezabydleného času, odpoledne i město tě náhle obklopovaly jako příliš volný hábit, trochu už – byl přitom teprv duben – jako v těch pustých letních nedělích, po nichž žhnou pražské domy dlouho do noci jako pec, v níž se dopek chleba, a z Karlína, k němuž ses blížil, náhle tak daleko od rodinné vily, ti šlo stále naléhavěji vstříc netušené vnitřní poselství, při vší určitosti tak křehké a matoucí, že jsi je dovedl vyslovit jen v minulém čase, jako zprávu z dávno zapomenuté kroniky. Říkals tomu pak pocit letní věže...

„Šel jsem dál ke Karlínu, ulice byly plné lidí, kolem trvalo krásné odpoledne, prach, zdvižený k nebi jarním sluncem, jen pomalu klesal na víčka a za obzor. Jak jsem se zvolna blížil k stinnému průjezdu ve Vítkově ulici, jako bych šel kdesi vprostřed polí a přitom zjišťoval, že vlastně stoupám: jdu vzhůru po schodišti ze zlatého prachu až k vrcholu neznámé věže letního spánku. Celý svět byl náhle uvnitř vědomí neznámého pomatence, každé jednotlivé vnímání bylo jen jednou z jeho variant; a protože jsem nabyl schopnosti vidět věty, má cesta byla zároveň zaklinadlem, které ve mně vyvstalo: ‚Také Karlín byl kdysi magickým městem...‘ Jak jsem z hlavní zahnul vpravo do Vítkovy ulice, oživené jen dělníky v košilích, kteří vlevo, na její sluneční straně, stloukali cosi na terásce před starou Besedou, můj letní spánek se ve mně náhle vzpříčil; v pravé nosní dírci jsem zřetelně pocítil drobnou kuličku prachu, vzpurnou překážku v proudu teplého vzduchu, jenž do mne vtékal. V ústí nedlouhé ulice zároveň jako zlatá pláštěv vyvstalo velké, sluncem zalité průčelí. S pohledem přisátým k modrému nebi nad ním jsem si spokojeně řekl, že mám Letní věž právě naproti, spojen s její hmotou zrnkem prachu, které z ní odvádí vítr a které v mé nosní dutině našlo tajný sklep, kde může nerušené klíčit a bobtnat. A i do rozměrů neznámé letní planety...“

Jindy ti stačí k ustrnutí ten pohled „jinam“, jímž se vracíš z letních, už podvečerních Riegrových sadů – nebo jenom z blízkého domu? – k protilehlým fasádám v trochu níž ležící ulici. Karlín, vrácený původní nehybnosti, je teď stejně daleko jako rodné Strašnice, Vinohrady, kdes nikdy nebydlel, tě obklopují jako sen o přepychu, kterýs nepoznal, ale který je ti slastně povědomý jako vzpomínka z jiného života. Co vidíš v blednoucím slunci pod sebou, mezi řídkými korunami stromů, je přitom pustá scéna s otevřenými, ale vyhaslými okny v tise chátrajících fasádách, na chodnících a vozovce se z podezřelé drti kamínků a spadanych akátových květů – možná i zašlého peří – nerodí uhrančivý zločin, jehož slib v ní chceš číst, ale klesá sem jen další konec dne.

Jedinečnost chvíle i pocitové krajiny, v níž ses octl, je přesto závratná, snad právě díky nečekané chudobě zdejší scény. Nebude jiná ani po létech v Paříži, kde se ti nečekaně vrátí dík pohledu ze hřbitova Père-Lachaise, za jehož zdí temní a přísní soumrakem – tentokrát zimním – shluk trochu už předměstských domků. Hřbitov a prošlý čas tě jen vzdálí od ulic víc, než vinohradský park, a prohloubí ticho málem rajským smířením. Díváš se zpět k městu převážně jako do minulosti, s náhlou něhou ke všem uplynulým životům, pařížským i pražským, jejichž paměť se zdá šumivě trvat dál za spálenou černí domků – a málem se tak naráz vyléčíš i z vlastních ztrát.)

DALŠÍ PRAŽSKÁ *JINDE* se nabízejí na dně nečekaných průhledů, často podobných pastem. V chodníku na Václavském nebo na Příkopech se zničehonic otvírá díra propadliště, z níž vyjíždí výtah překlenutý kovovým obloukem v nejčistším gotickém slohu; mezi malostranskými paláci vyvstávají zahrady jako nepravděpodobné oázy, ta nejpůsobivější, když ji navštívíme v zákulisí Vrtbovského paláce, nás vsává jako matoucí optická iluze (vytvořená barokním malířem). Někdy tak lákají a unikají celé čtvrti, jako ta, která se navečer zdá otevírat vstříc za Petřským náměstím, podobná trochu prázdné jevištní dekoraci dané všanc skutečnému stmívání. Jen chodec projde branou, která sem vede a v jejíž klenbě – večer osvětlené – lze spatřit zaprášenou kamennou růžici, čtvrt' jako by se před ním doslova rozprchla napříč šerem; místo, aby sem vešel, octne se venku i z druhé strany brány, místo celistvé kulisy tu najde jen jednotlivé komponenty: parkující auto povlečené prachem a tichem, průčelí, v němž hlodá s večerním popelem poslední odlesk červánků, rozsvícený výklad kartáčnictví vedle stažené rolety krámu, kde kdysi koupil pro dámu poslední dva deštníky z konce století... Vydáme-li se zkratkou z Václavského k Jungmannovu náměstí, nejsme o nic méně zaraženi – pokaždé znovu – když náhle procházíme klidnou Františkánskou zahradou, střezenu zadními trakty psím vínem porostlých budov. Jen v jedné z nich, jako němé znamení, vyvstanou za oknem zavěšené housle z dosud bílého dřeva.

Místy se ke zdánlivým „optickým iluzím“ přidávají pravé. V parku naproti hradní Jízdárně se skrývá dům, který byl soukromou rezidencí ženy Klementa Gottwalda, „prvního dělnického presidenta“. Hnána touhou po nedobytném úkrytu, vlastní všem komunistickým

předákům, i velikášstvím příznačným pro domovnici povýšenou na hradní paní, nechala si tu prý tlustá Marta zařídit čtyři patra pod zemí; místo oken předstíraly výhled do krajiny malby na stěnách, odpovídající podle patra jaru, létu, podzimu a zimě... Podzemní bar Jadran poblíž (smíchovského) Anděla, střežený obřím vrátným-Frankensteinem s promáčklým čelem, nabízel nočním flamendrům aspoň rotundovité zákoutí, kde ze stěn svítily vidiny věčně zelených pastvin.

K tomu, abychom se i s městem propadli do „jiného“ prostoru, stačí někdy projít jednou z krytých tržnic, jako tou, která dodnes přežívá – je pravda, že v dost zmrzačené podobě – pár kroků od Národní třídy. Třebaže z nich zbyl pouhý stín, jsou tržnice jakousi rezervou původního bujení a „divokých“ pokladů přírody, obzvlášť ve srovnání s bídou běžných obchodů. (I jejich poloprázdné vitriny jistě vábí kamsi do nepřítomného světa...) Jako by pod klenutím tržnic měla každou chvíli vypuknout bouřka, rozhodit blesky mezi polámané lísky, kde pár nedomrlých mrkví nebo kedluben stačí v jednom mraku vůní stvořit celý malý kosmos, svět hlíny, hnití, vlhkých sklepů. Občas se konečně v pražských tržnicích strhla pro tu trochu zeleniny skutečná bitva, kde se náhle draly na povrch vzpomínky na původní barbarství. Přítomní penzisté, zocelení léty stání ve frontách, v ní neosvědčili nejméně bojovnosti...

Jiný způsob, jak se vprostřed města octnout z jeho dosahu, spočívá v tom, že vstoupíme znenadání do šera v hale Hlavního nádraží a přejedeme tu očima šedý mramor stěn. Vlna zapomnění, která k nám stoupá z hloubi kamene, nás stačí odnést daleko odtud.

* * *

Každý politický systém plodí i své vlastní iluze a optické klamy. Ten, který vládl v Praze od války, měnil ve fascinující fatu morganu každý úlevný výhled mimo hranice země, které sám co možná neprodyšně

uzavřel. Bary cizineckých hotelů, vzácné kavárny opatřené teráskami – jako je pódium před Obecním domem –, kde bylo s trochou fantazie možné uvěřit, že jsme ve Florencii nebo v Paříži, to všechno byly už podstatně „jiné“ prostory. Rozhodně víc, než většina „pěších zón“ nebo renovovaných památek, jejichž „vkusnost“ sama je druh cenzury: nasládlý úsměv zastírající skutečnost, že k pravým půvabům města patří nutně i jejich „bídňá“ stránka, rozbité chodníky a nechvalně známé čtvrti.

Prahu jistě odsávaly jinam i temné vývěvy, jež v ní vznikly stažením celých kusů městského tkaniva z oběhu – a jejich izolací za silnou hradbou ticha. Hotel bez vývěsního štítu na krok od Prašné brány nebo smutně proslulá budova v Bartolomějské, na okraji Starého Města, byly zároveň notoricky známé a anonymní až k neviditelnosti: místa, jimž se každý radši vyhnul pohledem. Druhé je vyhrazeno policii, první fungovalo jako rezidence pro partajní hosty. Sama jistě plná vývěv a propadel...

Daleká a těžko uchopitelná je ovšem v Praze také moc. Hrad, třeba odevšad viditelný, vládne městu jen z odstupu. Není ani jisté, že lustry v jeho sálech skutečně pro někoho svítí pod jejich malovanými stropy, tím jediným, co spatříme otevřeným oknem, když jdeme navečer kolem. Rána z děla, která se kdysi z Hradu střílela každé poledne, musela přitom pro všechny všet na nebe záblesk hlubokého pocitu sounáležitosti s touž obcí, prchavý, ale téměř hmatatelný. Tak jako v nedávné době, jistě, jezdili skuteční správci Prahy už tehdy do města jen na návštěvu, aby jí po zbytek času – z Vídně – vládli prostřednictvím jiných.

Před válkou, za První republiky, se občas T. G. Masaryk vydal z Hradu pěšky až na Vinohrady, k vile bratří Čapků, kde navštěvoval páteční schůzky známé „rady moudrých“. Ani to však zcela nestačilo přiblížit Hrad městu, nebo město světu. Praha nepřestala váhat ani mezi přítomností a nepřítomností, mezi „tady“ a „tam“. Po válce se tu dokonce podaří skrýt i pravdu o smrti presidentova syna. Když

ho Stalinovi biřici shodí z okna Černínského paláce, nepřliř daleko od věčně podřimující Lorety, napnou zároveň pod okna plachtu mlčení, kde vrařda zmizí takřka beze stopy: jeřtě včera oficiálně platilo, že Jan Masaryk spáchal sebevrařdu.

Jak dohlížejí na město ze své vzdálené tvrže, přenechávají je vládcí částečně ovládaným; ti si to vřak neuvědomují víc, než jako se propadá do prázdna, a za cenu pochybnosti o své vlastní realitě. Uř po prvním desetiletí „socialistické výstavby“, koncem let padesátých, se Praha proměnila v hromadu pečlivě udržovaných trosek. Kde jeřtě nedávno dýchala živá tkáň ulic, obchodů, hospod, tyčily se zbytečné mosty zvolna zarůstající trávou, obludné pomníky odsouzené stát se pár let po odhalení jenom skladiřtěm brambor⁶. Čemu se pak v tom profukujícím bludiřtě mohly podobat naše procházky?

Přizračné město, přizrační obyvatelé. Zatímco v dálce nás obkličují spartakiády křikem stadionů naplněných dobře cvičeným komparem, ocitáme se uprostřed města – s přáteli nebo sami – jako v nezvučné pasti. Nenabídla-li nám Praha účast na normálním životě, nechala se beztrečně zalidňovat všemi druhy duchů; řili jsme tu jako ve stínovém divadle, kde si podrřely trochu reality jenom naše vlastní představy. Vysnívali jsme si tak i svoje vládcy, aby nás jejich moc (a neuchopitelnost) o něco méně tířila. Když se jednou na Janáčkově nábřezí – v zarážejícím rozporu s platnými zákony – otevřelo soukromé krejčovství, hned jsme si představili, že spadá pod známé ministerstvo. Aby zmátl případného zákazníka, řil uvnitř bezpochyby jeden z tajných přizračně papírové sako...

* * *

---

6 Neř ze soklu odstřelili kamenného Stalina, museli jej zčásti demontovat; pompězní socha se tak postupně měnila v čím dál odvážněřší moderní plastiku. Brambory se pak skladovaly uvnitř podstavce...

V kulisách Prahy bez ustání klíčí početná „paralelní města“, a někdy se tu i zhmotňují. Malíři nebo sochaři si zařizují ateliéry jako skutečné bašty sensibility a niternosti (*dodnes okouzlené myslíš na Vytrčilův palác zázraků na Kampě, hned naproti domu, který pak koupí Jiří Trnka*), vyzdobují si je se vši invencí a vším humorem, které osudně chybějí na veřejné scéně. Mejdany oživují pražské večery záblesky něžné apokalypsy, každý podařený flám je i tvorba chvilkového mikrosvěta: stejně pirátský happening jako čistě alkoholické „soirée“, při němž prší z domu na chodník nespočetné kokosové suky, rozehnané rockenrollové třeštění na Střeleckém ostrově i silvestrovské čarování vprostřed křižovatky, kde za smíchu přátel řídíte na chvíli dopravu černým felliniovským kloboukem. Tajné koncerty, semináře, inscenace, pořádané v soukromých bytech, zaplňují nejfatálnější mezery oficiálního školství a kultury, o to lépe, že z veřejnosti vyhnané talenty sem mohou vložit všechnu svou nevyžitou ctižádost a inspiraci, bez strachu z rozptýlení, které s sebou nese kariéra. (Dnes, kdy se jim veřejná scéna otevřela, se tak o ně lze i trochu bát...)

Ozvěny minulosti nabývají podobně větší naléhavosti než televizní nebo rozhlasové aktuality. Je-li Praha už tradičně město, které vzpomíná, dívá se o to radši dozadu od komunistického puče, který ji přinutil vydat se k fiktivním Zítřkům. Jediné období skutečné („buržoazní“) demokracie v českých a slovenských dějinách, První republika, se pro nás pohlédá barvami ztraceného ráje, stává se ideálem a mýtem, podle něhož posuzujeme současnost.

To, co v letním stmívání dýchá z pražských zdí, co teskně stoupá nad střechy a zahrady, není tolik vzpomínka na Prahu alchymistů nebo jezuitů, drahou turistickým průvodcům pro cizince. Duch oživovaný vzpomínkou a pulsující v kameni domů je především ten, který město obýval před válkou. Spíš než Rudolf II. se svým bizarním dvorem, Nezval nebo Voskovec a Werich vzpomínající na něj při flámu z dvacátých let, ve sklípku, který může být historický,

ale kde už lze z dálky slyšet skřípění a zvonky tramvají. Vzpomínku na slavný pražský pobyt božského Amadea podobně překrývá echo málem anonymního výletu, který si – za jakýmsi šachovým turnajem – udělal do Prahy Marcel Duchamp, nebo ozvěna tajných prázdnin, které tu těsně před válkou trávil rumunský surrealista Perahim.

Sledovat město v jeho přesunech znamená také vzpomínat s ním na předválečnou minulost, a být schopen vyměnit jeho přítomnost za její stopy. Když v nádražním výčepu objevíme posledního žebřáka v hadrech, když si razíme cestu hustými mračny dýmu v patře Hotelu Evropa, kde penzisté s doutníky jako by hráli karty od konce století, trvajících tu i v secesní výzdobě – prožíváme nečekaný návrat „pravého“ světa. *(Stejně se za ním vydáváme s rodiči do jejich mládí, po stopách krámů za Jiřího náměstím, které míjeli cestou do školy, hledáme ho sami v posledních obchodech, kde lze koupit dřevěný penál, petrolejovou lampu nebo – jako na Perštýně u O. Derbyho-Dolejše – šálu z bílého, jenom nepatrně zašlého hedvábí. Když v červnovém odpoledni z konce padesátých let zastíní nebe nad plovárnou letadlo a začne dolů sypat letáčky, vidíš v nich dokonce jen zažloutlou vzpomínku na ty, které ohlašovaly mobilizaci v roce 1914...)*

S ozvěnou minulosti se k nám nevrací jen „hutnější“ a vjemově bohatší svět, závratný poklad skleněných kuliček a tvrdých klobouků, zářivých neonů a vonných koření, šumu rób a křiku kamelotů – nebo vražděných služek –, z něhož v poválečné Praze, v jejích krámech i ulicích, zbývá jen pár bledých odlesků. Jak necháváme město klouzat do minulosti, obohacujeme ho rovněž o další tajemství a o neznámé typy obyvatel, ve snaze zbavit ho tak provinční familiárnosti a uniformity vnucené režimem.

(V TĚŽE BARTOLOMĚJSKÉ, kam vrhá trvalý stín chmurná policejní budova, projdeš mírně se svazujícím průjezdem na dvorek, z něhož se vpravo zvedá schodiště k podlouhlé „logii“, staré pavlači se sloupky, kde většina dveří jako by mohla vést jen do holé skály. Je tu vlhko sklepa s plesnivějící omítkou, z hrbolaté dlažby dvorku rostou kopřivy, po skále ukryté za dveřmi jako by stékal proud vody a chladil uložené tam zásoby. Přesto se tu všedně baví stařeny, z nichž jedna si zašla pro radu ke druhé, nevyrušils tu víc, než neznámý běžný den.

Štít, který visí z loggie, naznačuje však i hlubší tajemství: pod řemeslníkovým jménem, co název živnosti, nestojí nic menšího než vlastní výroba prýmkového zboží. V tichu dvorka je to celé zaklinadlo, vzbuzující nejasné sice, tím však přitažlivější představy. Nakonec ti to nedá a zaklepeš na jednu ze stařen, v naději, že ti je trochu zpřesní. Vyhlédne na tvůj dotaz z loggie ke štítu, stáhne zas hlavu zpátky: „Škoda; ukázala bych vám, ale dnes jim to tam nevisí...“ Nepřítomní majitelé svěřili i vystavený vzorek, navždy se místo něj musíš spokojit s další magickou formulí: „dnes jim TO tam nevisí“.

Odnášíš si ji místo neviditelného vzorku, nebo vlastně ne: odnášíš si ji zároveň s představou nespátřené, ale tím uhrančivější čamary, již si pak budeš v duchu věšet nad dvorek jako neviditelný prapor. A na niž se občas, když ji zapomeneš svěřit, snese déšť ševalivé přeháňky.)

JAKO ŠEĎ JINÝCH MĚST je i šedá Praha jistě složena z víc vrstev, navršených postupně časem. Pod nehostinností a mastnými sazemi pozdního komunismu se tají svěžejší, „filmově“ lesklá černobílá šedesátých let, pokrývající sama hrozivě uhrančivou poušť let padesátých, vyprahlou, ale i palčivou (a potřísněnou krví). Ještě hloub odhalíme napřed příšeří okupace, zároveň přízračné a intimní, potom vlahou šed' První republiky, plnou jasu a jakoby trvale nadlehčovanou jarním váním, vzápětí – ještě než se propadneme do minulého století – se barva znovu „zašpiní“: jsme zpět v rakouské Praze před rokem 1918.

Šed' se tu barví hnědí, sepíe prvních fotografií v ní splývá s hlínou, která po celém městě lpí na hrbolech dosud venkovské, primitivní dlažby. Ve spáře mezi dvěma hrboly uvízlo tu a tam trochu koňského trusu a hnijící slámy; pod stromy malého náměstí čeká tiše vůz s plachtou, až začne ranní trh. Nebe dosud neztratilo svou průzračnost, všechno, rekvizity i scéna, má sklon k důvěrnému zaoblení a k idylickému schoulení do sebe: vzduť plachty a roubení blízké kašny, kameny v dlažbě i vejce připravená ve voze, v břichatých a řezankou vystlaných košících. Zvuk daleké křídlovky z ní lehce teče až k náměstí, nesměle se tu šíří jako v aréně. Chvilé dosud patří jen povlovným a vzdušným záhadám, jejich vypočtení by si žádal Chirica, který by byl i romantický krajinář. Populace zalidňující scénu je zároveň živější a pestřejší než kdy jindy. Od pitoreskních žebráků k potrhým vysokoškolským profesorům vede celá galerie hravých bohémů, originálních tuláků, šílených vynálezců, z nichž každý se zdá v sobě soustředit maximum tajemství a lidské substance, daleko za hranicemi „folkloru“ jedné doby.

Nejhlubší vrstva však asi leží ještě jinde, snad jen v jakési blíž neurčitelné zemi nikoho. Jednou ve snu se s nečekaným dojetím zdržíte v prázdnou vylidněné zatáčce; dlažba, svírající ze všech stran dvě lesklé koleje, tu je světlešedá až do bíla, zároveň jako by šlo jen o vybledlý záběr z dávného filmu a jako by ji byli příliš pečlivě vydrhli, v přípravách na neděli, jejíž blaženou ospalost cítíte všude kolem. Praha přitom jako by v tom pohledu byla celá, zároveň stará a moderní, skutečná i nesktečná. Třeba ji nelze přesně situovat, „pražskost“ zatáčky je mimo pochyby; dlažba má zároveň hmotnost kamene a uchovává z města jen zduchovnělou, málem průhlednou „dřeň“. Stýkají se v ní stesk a naděje, je to duše města, jak ve skutečnosti nikdy neexistovala, jak ale jaksi dodnes usiluje o své zhmotnění – a někdy málem s úspěchem.

Pražská šed' jako by s tou nejvíc „nahou“ vrstvou – a elegancí z jiných dob, která z ní vane – dávala také příklad ledabylé čistoty, blízké půvabu našich opraných košilí. Může-li duši města shrnout obyčejná dlažba (ještě lépe než kámen jeho soch), svědčí to jistě hlavně o tom, že je zároveň tajemné a prosté: záhadně všední. Pražská metafysika není tolik metafysikou nadbytku jako minima: věcí stahujících se do sebe před ofensivou chladu, pobledlé šedi, v níž už město tuší svou budoucí omšelost, smyslové a hmotné střídmosti kompenzované zvýšenou niterností. V téměř venkovské prostotě jistých starých štítů je tato skromná noblesa stejně přítomná jako v dojemné „lidskosti“ lomené, jakoby váhavé linie kreslené nad řeku Karlovým mostem; i lampy mostu stačí plně rozžehnout bledé odpolední slunce, když za jejich skly nakrátko vystoupí – téměř bezděčně – z šedých šmouh oblohy. Je-li vůně hořčice tak pražská, je to i tím, že v ní duše města zároveň jde vstříc a uhýbá...

Praha není jen město, kde dosud existuje ticho, po němž lze snadno chodit pěšky a kde celé ulice, lemované ospalými stromy, zůstávají stranou provozu (nezaplavila je dosud ani parkující auta). Duch města, ve skutečnosti jako ve snu, se nejlépe vdechuje v kaž-

dé větší vinohradské ulici, ve Francouzské nebo v Korunní, kde před námi ubíhají do dálky nijak výjimečné fasády, bohaté jen svou omšelostí a množstvím ozvěn, které vstřebaly během nahromaděných let. Tady někde, pod stromy Vinohradské nebo Francouzské a pod jejich *zamlklým* šuměním – jako by se marně snažilo vystoupit na povrch dne – se nejlépe pije pohledem i vybledlá dlažba dávno minulých nedělí... Některé pražské legendy podobně spočívají jen na nečekaném zvýznamnění všední, dokonce prázdné chvíle: když otec se synem – dost pochopitelně – odbydou na dvoře hadráře, jenž se sem připlete právě v okamžiku, kdy se hmoždí s nalezeným pokladem, poklad se jim propadne do pekla i se starým obejdou. Krátká nedůtklivost není méně osudná než nález truhly zlata.

Je tu také omšelý luxus proslulých barů jako Barbara nebo Olympie, jemuž v nich bylo Stranou dopřáno přirozeně zestárnout (někteří funkcionáři si sem dokonce přicházeli přivlastnit trochu jeho prestiže) – a jenž tu dodnes rozžihá své bledé lesky. Tajemství města tu přechází ve výbuch smíchu; při vstupu do Narcisu, kde sedí utahaná „hraběnka“ obřadně zdravená všemi štamgasty, je magie pořád s námi, jen je to (také) magie samotné pitomosti světa. Hrabal v Bambino di Praga vyslovil to problematické „zázračno“ jako snad nikdo:

*... je zase k půlnoci,
černofialové ženy vyslýchají špekáčky na rožni,
u vchodu do Turandot stojí vrátný
a někdo mu ukazuje peníze,
v Melantrichově kurvám a opilcům
visí salám z úst,
všichni jsou potřísněni acetylenovou lampou*

(...)

*na kanále leží růže, kdopak ji ztratil?,
zdvihám ji, aby ji nepoblili*

A hudba, zeptá se někdo, má dnešní Praha svoji? Odpovědi se budou jistě různit podle odpovídajících. Jedněm stačí zajít si na jaře a v létě poslechnout Mozarta do rozkvetlých malostranských zahrad, jako se cestuje přemístěním do staré ilustrace nebo do obrázku na pohlednici. Pro jiné zas existuje město jen ve zpěvu svých opilců, ne-li v apokalyptickém (a včera ještě beznadějném) křiku svých rockerů. Na jedné straně falešný Eden, na druhé trochu ordinární peklo. Mezi oběma extrémy jistě zůstávají možné i další hlasy, počínaje barovými houslemi a jejich tangovým nářkem určeným opilcům s kurví duší.

(Bylo tu tak i vlahé jarní odpoledne a v jeho středu točící se starý gramofon, vyřvávající někdejší one-stepy a shimmy rovnou pod knírem kamenného Stalina. Byl tu v noci osamělý hráč na banjo a jeho drnkání na okraji chodníku poblíž karlínského viaduktu, před viárnou, nad jejímž vchodem kreslil neon červený větrný mlýn, zatímco slovo mlýn se nám navždy měnilo v označení soukromého transu. A hlavně tu byl zvuk Zajíčkova kornetu tryskající zakřikle do mrazu uprostřed nočních Kotců, jako by se v něm náhle zhmotnila všechna naše vnitřní nakřáplost; ta, která se tu v nás společně vzpříčila proti demagogickému a hulvátskému zdraví bombardujícímu nás během dne ze všech oficiálních tlampačů.)

SVÝM PROMĚNLIVÝM RELIEFEM a náhlými návraty do minulosti je Praha příznivá i *setkáním* všeho druhu. V odpovědi na jakousi anketu tvrdili už Voskovec s Werichem, že duši města cítí nejvíc při pohledu na tramvaj vjíždějící pod gotický oblouk Prašné brány. Podobně výmluvný pohled čeká i na chodce, jenž opouští Pražský hrad zadní, malou branou: pár kroků pod ní hlídá kamenná panna práh uličky Na opyši, klesající podél staré zdi k dalšímu rohu, kde čeká ovál pouličního zrcadla. Všechno, co má Praha přívětivého, tu vyznačuje nejenom z uklidňujícího spojení dvou symbolů, ženy-iniciátorky a cesty za sebou samým (zrcadlo), ale i ze souzvuku libého zákrutu uličky a oválu, do něž ústí, jako do hlubin skleněného oka.

V Nezvalových básnických toulkách utvářejí taková „krátká spojení“ celé řetězce; a nejenom v Nezvalových. Zatímco se zdržujeme u láhve v bytě karlínské přítelkyně, naproti, v horním patře okrových kasáren podpálených západem slunce, naříká dlouze křídlovka nad končícím dnem; a když konečně vyjdeme do pohaslé už ulice, v protější budově mizí rychle zástup rekrutů, každý s černým kufříkem v podpaží jako s malou rakví.

Jinde jako by se proměnlivá síť ozvěn a korespondencí, již Praha nepřestává tkát, vtělila přímo do městských reálií a jejich vzájemných vztahů, plných tajemné výmluvnosti. Když prší, chrliče svatovítského chrámu plivou na Hradě vodu hned naproti schůdkům, jimiž se vchází do staré Vikárky, nejpřívětivější i nejvyhýbavější z hospod. Na rohu Celetné se Gočárův „kubistický“ dům U černé Matky boží (i kubismus je v Praze barokní) zdržoval dlouho v těsném sousedství pasáže, jež stačila odvést jinam pouhým svým jménem: pasáž Luna. Za blízkým Týnským chrámem si prohlížíme sluj starého železáře, kde visí od stropu pletence starých klíčů

jako rampouchy rzi, než obrátíme pohled ke vchodu do protějšího Ungeltu. Právě nad ním objevíme ve zdi záhadné otvory podobné... velkým klíčovým dírkám.

Okouzlení nás čeká dokonce i na záchodcích Uměleckoprůmyslového muzea, pár metrů za Filosofickou fakultou a náměstím u Mánesova mostu. Když si sem zajdeme zakouřit, Starý židovský hřbitov nám náhle nabídne pod okny celý svůj zaprášený sklad starých náhrobků, zježených a vrstvicích se jedny na druhé jako ledové kry při bájně oblevě. Pohled odtud je dnes dokonce jediný, který dovoluje hřbitov ocenit, natolik se jinak stal symbolem čistě turistického pitoreskna... To není zatím případ Nového židovského hřbitova, víc periferního a plného mramorových almar z konce století, obrostlých zasedlým psím vínem (pohled na mramor náhrobku, kde tone – pod lehkou vrstvou prachu – odraz okolních stromů, je tu *pohled ke dnu*). K hřbitovu patří i nečekané „krátké spojení“: sousedství Kafkova hrobu a pamětní desky umístěné téměř naproti na vnější straně dlouhé hřbitovní zdi, kde září pod stromy teskné aleje pohaslým úsměvem dávných stalinských let. Vzdává totiž poctu jistému desátníkovi, který tu snad padnul – vprostřed všedního dne – za „studené války“, v rámci špionážní aféry, změněné záhy ve výchovný příběh pro čítanky. (*Jednou v létě najdeš z druhé strany zdi slepého harmonikáře v obleku a s černými brýlemi; jak sedí a tahá svůj černý měch nad kráterem klobouku u nohou a nad holí nataženou do cesty, vábí sem ze všech stran i neviditelnou havěť někdejších předměstských nedělí. Daleko zas není ani Letní věž...*)

Při sjíždění Vinohradskou třídou k Václavskému náměstí, ve chvíli, kdy tramvaj začínala brzdit před Muzeem a před plachými sovami v jeho útrobách, stačil letný pohled spojit vycpané ptáky s velikými orly vyvstávajícími zároveň vpravo, za nízkou kamennou obrubou, na dvou strážních věžích Hlavního nádraží. Slunce je záležalo jako skvoucí bláto, propůjčovalo jim vzhled dávných božstev

ožívajících novými sliby. Při návratu z nedávných demonstrací, při nichž se stalinismus konečně stal minulostí, museli u Karlových lázní prolézt demonstranti tramvajemi, které tu zůstaly zablokovány. Jak se jimi valili a sdělovali přitom cestujícím – většinou starším lidem – poslední novinky, uskutečňovali i zvláště jiskřivé spojení scény se zákulisím, dějin s každodenní anekdotou. A novou verzi přeludné „skrumáže“ z dávné filmové grotesky, kde zástup nevěst pronásledujících zrádného hrdinu probíhá kočárem zastaveným uprostřed vozovky.

Ta přehlídka by mohla být nekonečná; natolik mají městské poklady sklon vzájemně se násobit, natolik dává místům a událostem význam už jejich sousedství. Natolik, jinými slovy, má pravdu Fernando Pessoa, když si poznamenává: „nic není, všechno jen koexistuje“. Kniha se zdá mít hlubší smysl, koupíme-li ji v knihkupectví rozsvěčujícím se vždy k večeru naproti černému jícnu Vinohradské tržnice, lahodnost polibků roste s pohledem na nádraží pod námi, viděné přes křivku partnerčina ramene.

* * *

Obecní dům přitahuje zároveň díky blízkosti Prašné brány a jako rozsáhlá budova-koláž, sama plná překvapivých sousedství. To, co z ní dělá mozaikami zdobený úl, nejsou jen malby a plastiky různých představitelů české secese. Zní tu také šum kavárny a restaurace, roztažených nalevo a napravo od vchodu jako dva symetrické rukávy (žaketové), hučí to tu množstvím „vzdělávacích“ akcí – od tanečních po symfonické koncerty – plnicích denně důmyslný labyrint sálů a salonků. Vybrané výstupy toho polyfonního představení se mohou odehrávat i v dekoraci starého výtahu, ozdobně zamřížované klíčky, v níž stoupá k patřům celá malá místnost se zrcadlem a plyšovým sedadlem.

Při banketu na počest habešského císaře, který do Obecního domu⁷ umístil Bohumil Hrabal (v románu *Obsluhoval jsem anglického krále*), se koláži podobá i hlavní jídlo, složené z nespočetných zvířat – od bažanta po celého velblouda – zašitých a pečených jedno ve druhém. První z hodujících, známý labužník, zadrží po ochutnání slastný křik, pro který si vyběhne až před budovu, jako by chtěl zároveň uskutečnit ten krajní „zkrat“: vynesení hodovní síně na ulici. Co by byl asi řekl, kdyby se k němu současně hnal přes křižovatku rudý běhoun, vytékající naproti z paláce U Hybernů? Je pravda, že tohle překypění salonu ven na chodník se připravovalo až pro jinou oslavu, čtyřicet let po císařské hostině, kdy se Obecní dům a Prahu chystal navštívit zle obrvený „nový car“...

* * *

Vzdor příkopu, který je dělí, usnadňuje Praha i setkávání Hradu s „řadovým“ městem. A nejenom díky nespočetným slídlům v baloňáku, bdícím nad tím, aby ke vzdáleným vládcům dorazila nejdůvěrnější sdělení ovládaných. Sám život Hradu a přidružených prostorů proniká nečekaně snadno na veřejnost a mezi „prosté občany“. Kdo v Praze to nevěděl, když se pod Hradem hloubily vládní kryty? Provinčnost hlavního města je přirozeně demokratická: stačí jít od souseda k sousedovi, abychom našli někoho, kdo kouká do okna ministři – pokud s ním dokonce nehraje karty, jako kdysi Werich s Jiřím Stříbrným. Týmž, jehož přívrženci chodili Werichovi s Voskovcem vypískávat představení... Hrad se zdá nedobytný, je to však i průhledná pevnost ze skla.

Některá „krátká spojení“ jsou spíše deprimující. Hypnotická útulnost křivolakého zákoutí Nového Světa, které jako zázrakem

---

7 Až přítel mě upozornil, že hostina u Hrabala probíhá o kus dál, v Hotelu Paříž. Do Obecního domu si ji tak umístila má vlastní představivost...

dodnes přežívá kus od Hradu, se díky tomu sousedství po léta propadala do ticha úzkostně zadržovaného dechu. Loretánské náměstí se podobně dusilo pod tíhou impozantního paláce, který tu předvádí svou barokní fasádu, zelené panství Stromovky, snící na kraji města o lovech v lesích bez hranic, se zdálo stahovat zimomřivě do sebe vzhledem k všemocnému vyslanectví, umístěnému v jednom z jeho cípů.

Jinde, ve všedních ulicích nebo v jejich kulisách, setkání dál násobí hemžení „běžného“ života. Hospody, ty enklávy nenásilného soužití, kde k večeru náhle ožijí poslední nemluvní cestující z pražských tramvají, se dál otvírají volnému oběhu lidí, názorů, občas i předmětů. Ráno tu vyměníme pivo za klobouk a ten pak, ještě týž večer – jen v jiném lokále – za knížku pro (lepší) služby od paní Durasové, již vzápětí stránku po stránce trousíme napříč Prahou za vzrušené jízdy taxíkem. Společenství denně obnovované kolem stolů hospod nespojuje pouze akademiky s budižkničemy, zedníky se studenty práv. Plodí rovněž ty podivné a hybridní zjevy, jichž byla Praha plná začátkem století a které – přímo ve svém těle – slučují a smiřují světy imaginace a skutečnosti, umění a „prožívané“ poesie.

Na jedné straně číšníci stejně básníví jako bohémští hosté, na druhé spisovatelé a malíři tak bizarní, že patří k opravdovým strašidlům. Praha dodnes vzpomíná na starého Josefa Sudka, věčně neoholeného a v baretu, věčně navlečeného v témž odřeném zimníku, s prázdným rukávem zastrčeným do kapsy místo amputované ruky. Jednou znehybnělý na mostě nebo na noční křižovatce, vedle předpotopní obludy aparátu s trojnožkou, podruhé zaposlouchaný do koncertu na schodech v sálu Rudolfiny, obýval Sudek Prahu s věrností jakéhosi tajného strážce, nezbytného k jejímu přežití. V jeho nepřítomnosti, bez ucha, jež pozorně natahoval k pódiu, a bez objektivu, jímž mířil na spící řeku, je teď noc města jakoby bez záruky...

Jan Zrzavý, vousatý růžovolící skřítek trvale přizdobený červeným vlněným čepcem, se natolik vymykal životním podmínkám poválečné Prahy, že se tu v něm zdál přežívat duch její minulosti. Čas od času jsme na něj narazili, s nepřítomným pohledem se k nám pomalu blížil z druhého konce malostranské uličky. Stačilo to k tomu, aby se prostor města krátce otevřel vstříc zapomenuté svobodě.

(NEDÍVAL SES DRÍV příliš vzhůru; až když se do Prahy vrátíš po dlouhých letech, objevíš opravdu určité fasády a domy, jako zčernalou málem „egyptsky“ vyřezávanou skříň paláce Adria... Snad jen o to víc tě ale už kdysi zaskočil, a hned dvakrát, pohled zdvižený k strmé fasádě Dómu, Svatovítského chrámu – až ti to vyrazilo dech. Jednou, už za tmy, v ten večer, kdy se ti konečně podařilo vydat na nádvoří Hradu za noční procházkou; fasáda nad tebou byla tenkrát jediná potemnělá masa, zalehla tě svým majestátem i náhlým a svrchovaným tyčením k nočnímu nebi.

Podruhé jsi pod ní ustrnul v předjarním odpoledni, stékalo po ní slunce a všechno se v ní náhle dalo vidět a nahmatat, nejen sluneční láva a sebemenší prasklina v kamenné hmotě, již zalévala – a kde se to tak spárami hemžilo jak ve zlatém mraveništi –, ale dokonce jaksí i sám čas, jehož paměť se tu usadila. Řinulo se to na tebe jako jíl (kdysi to tak namaloval i Slavíček) a tížilo to nad hlavou vahou nevybité bouřky, dechlo to zblízka horkým chlebem – a tělem – cizího božstva a časem utuhlým ve velkou rozhlodanou kůru (odvracející se zároveň od času jako lhostejně královská záda), hrnulo se to do tebe všemi póry, vsáklo to den i letitou omšelost jako skrytý smysl a přitom to navždy utkvívало v sobě jako semknuté čelisti tajemství. Byla snad tohle Letní věž?

Stalo se taky, žes na Poříčí vyšel z pasáže známého divadla a proti tobě příkře vyrostlo zasklené průčelí, prázdný šedý obdélník růžově lemovaný tenkou neonovou linkou. Jak jsi po něm jel pohledem až ke střeše s otáčivým neonem labutě, zachytils cestou za sklem sotva znatelný stín uklizečky na štaflích, jen o málo temnější než ono a tonoucí v jeho šedi jako ve vodě akvaria. Tvůj šedý blesk...)

ŠKÁLA PRAŽSKÝCH HOSPOD jistě svým bohatstvím přesahuje dosavadní oficiální dělení na čtyři cenové skupiny. Jsou zaplivané místní výčepy, do jejichž zakouřeného a hlučného přítmí se leze jako do dobytčáku před transportem, a jsou stinné, ale rozlehlé sály s širokými stoly; jsou velké nádražní ratejny, kde se pije na směny a kde někdo vždycky dospává tu minulou, ráno jako v noci, a jsou „německé“ pivnice ve dvoře (jako U Tomáše nebo U Fleků), s dlouhými stoly pro celé stádo tyroláků. V jistých výčepech Starého Města se nehybní pijáci tísní vestoje u úzkých stolků, loket na lokti, jako v podpalubí archy proplouvající mořem prázdna... Třesk masivních půlitrů a někdy i porcelánových tácků s prohlubněmi proti klouzání, čárky připisované servírčinou tužkou za každé nové pivo jsou ovšem stejně nutná součást pražského dne a jeho konkrétní „pleti“ jako předměstské zahradní hospody, kam se někdy v létě jde večer se džbánkem jen v pantoflích. Když končí neděle a pražská pec začíná vychládát, volné „paty“ šíří prázdnu ulicí mlaskání líného jazyka, dosud, zdá se, trochu umrtveného sobotním flámem.

Jsou také pražské automaty a denní vinárny, kam se od rána utíkají ti nejnáruživější, aby tu – sami nebo v houfu – šířili trochu zkyslé ovzduší cikánské svatby. Vinárny Malé Strany (Lobkovická, Makarská, U patrona) zesilují večer její důvěrnost i tajemství, v blízkosti početných vyslanectví se tu každý, včetně nezbytných cizinců, zdá hledat jinou ztracenou zem a jinou minulost. Je – nebo bylo – jistě možné dát přednost méně nápadným oázám, Karelské šíjí a Zátíší svítícím večer jako tajný přístav u ospalých pláček Starého Města (ať tu pak dojde k sebehlučnějším výjevům), stinné sklepní chodbě U Šuterů, pár kroků od Václavského náměstí, kam

se už odpoledne vchází jako na večerní tah a večer dosud s odpolední nezávazností; lze dokonce zajet až do vinárničky na daleké Vinohradské, stanici za Hotelem Flora, kde přilehlý salonek ovívá všední výčep (určený hlavně taxikářům) parfémem světáčtějších, jen mírně vyvanulých nočních slibů. V obdobné pustině nad nočním Náměstím míru svítí ještě výpravnější skrýš s podivným jménem Kravín, stejně nepatřičným jako noční semináře, na něž sem občas vodil žáky známý pianista Maxian. Když potom končily v jeho bytě, nedaleko odtud, nechával Maxian jednomu z žáků svítit pod postel, až tam objevil do prachu zapadlý knoflík. Sotva ho panu profesorovi ohlásil, začal se ten dusit smíchem. Knoflík, sděloval zalykavě, je tam už dvacet let...

(Přímo na Náměstí míru, na jeho horním konci, se za spíš němou a odmítavou fasádou skrývá restaurace Národního domu, jedno z těch míst, kam tě občas vodili na nedělní oběd a jejichž ztrnulost, spolu s relativní pustotou končin, kde je nutné je hledat, jen lépe rozpínaly nedělní čas i prostor do svátečně velebných dimenzí. Při nočních pitkách s kamarády jste zas končovali v pustině noční Národní třídy, kde – v zrcadlově opačné poloze k dávným zábavním centrům Slovanského a Obecního domu, umístěným na konci Příkopů – se nacházely dva svůdné ostrůvky života: na začátku Reduta, na konci Viola. V obou barech působila „protioficiální“ malá divadla, oba fungovaly jako improvizované kluby, kde se – s dosud předjarním vzrušením – potkávala celá bohémská Praha. Při zpáteční cestě noční tramvají, tím městským dostavníkem, jsi ovšem znovu projížděl pouští...)

Hospody zavírají brzo, už ráno tu lze ale dostat teplou držkovou nebo párek, zvlášť nezbytné pro ty, kdo nešli spát. V jistých, dnes zrušených podnicích dokonce servírovali polévku s málem středověkou bezprostředností: v „misce“ vyhloubené přímo do dřeva stolu, vedle lžice připevněné na řetízku, a kam číšník stříkal tekutinu stříkačkou, než do ní vhodil držky ze zvláštní patronašky. Pražáci jedí rádi, „čisté“ labužnictví je jim však zřejmě cizí; jídlo

se pro ně zdá být i temným obřadem, důležitým o sobě a ve své matoucí konkrétnosti. Snad to vysvětluje i ty velké dřevěné kádě, v nichž kolem vánoc loví na ulici podběrákem muži v holínkách a kolem nichž se rozpoutává boj o tradiční kapry; ti se pak chvatně nesou domů v síťovce ještě živí a jako s pocitem šťastné viny...

Smažený sýr, poslední záchrana hladovců z nočních vináren, je stejně pražský jako bramborák, pojídaný vestoje u pouličních okýnek. V dolní části Václavského náměstí a v blízkém okolí se při pozdním návratu ještě zastavíme u stánku, kde v omastku škvíří patřičně tučné špekáčky. Jsou-li na koncích naříznuté do kříže, otvírají se na ohni jako masité růže. Jak je svíráme v ruce přes zamaštěný papír, máčíme je v hořčici a zvedáme k ústům, ochotně si pálíme jazyk i prsty o jejich zuhelnatělý povrch (růžové maso se pod ním po nakousnutí zjeví stejně necudně jako růžová dlaň v ruce černošky); pozorně přitom nasloucháme noci rozlité všude kolem, jezeru vesmírného ticha, kde tu a tam vybuchne náraz o kolej – nebo hromadný přípitek lahví v mlékařově autě – jako vzdálený meteor. Déšť drobných komet jiskří také ve vroucím omastku, hned vedle soudku z bílého porcelánu, odkud nám párkař vyhání pumpičkou hořčici rovnou na tácek.

Čas od času lze vidět zářit hvězdy v plechovém podnosu, na němž nám v lepších pražských podnicích číšníci v šedém sáčku přinesou kávu v džezvě, zároveň s prázdným šálkem a sklenicí vody. Rákosové držáky na noviny, v kterých nám je půjčí ke čtení v kavárnách – a které nám v nich umožňují listovat, zatímco druhá ruka opírá držák o stůl –, propouštějí bez novin svými otvory všechna planetární vání, až po daleký vítr z pólů. Když si Kohn po válce vymýšlí pomstu na Hitlera, představí si ho, jak přijde do Slavie, kde je Kohn zaměstnán, a řekne si mu o držák s Prager Tagblattem, předválečným listem pražských Židů. Kohn se na něj podívá, zvedne lehce obočí a z vysoka odpoví: „Prager Tagblatt *vám*, pane Hitler? Nikdy!“

V cukrárnách se ještě nedávno dostaly táfličky mejdlíčka, růžové, žluté nebo bílé, které mýdlem opravdu chutnaly a prodlužovaly tak za dětství náš hlad po „nemožných“ jídlech, sněhu, lepidle nebo svíčkách na dorty. Prodávaly se tu také křehké rakvičky se šlehačkou, vpravdě rajscky dobré a stažené údajně z provozu – aspoň v kavárně Paříž –, aby se turisté z ruských zájezdů nedomnívali, že pražáci chtějí jejich smrt. V papírnicích měli ploché tesařské tužky i fialové a jedovaté inkoustovky, zanechávající působivá znamení smrti na jazyku malých školaček, láhve s mlékem byly z masivního skla a byl na nich relief Hradu, dost podobný malovanému erbu, jenž zlatě zářil z červených boků tramvají. Uvnitř vozů, když tu nebylo dost potřebných rukou, se držadla z kůže nebo ze dřeva – ta navíc přizdobená reklamním plakátkem – pohupovala za jízdy sama u stropu, s trochu nachmelenou ležérností.

Drobně čtverečkované lístky, kam průvodčí vážně vyštípováli dírky pomocí klíštěk, se zdály napodobovat bělavou a šedou mozaiku kostek v chodnicích; dospělí ozdobení prstenem je navíc mohli složit do úzkého proužku a zastrčit je koketně za prsten. Průvodčí se kromě klíštěk a brašny pyšnili i kulatou narudlou houbičkou, zasazenou v kovové objímce a krášílící jim řemen od brašny vpředu na hrudi, kam se co chvíli vznesly hbité, vlhkosti chtivé prsty jako k dráždivé pánské bradavce... Kupovaly se také tramvajenky, nošené pak ve slídových pouzdrech lemovaných plechem a olepené stále větším počtem průsvitných, jemně barevných známek jako sbírkou cizokrajných motýlů. Pro známky se každý měsíc jezdilo na vzdálené náměstí, Republiky nebo Karlovo, dostaly se tu u okýnek pokladen zřízených v nejpodivnější ze všech tramvají: ve vagonu, jemuž sloužila kola jen ke změně stanoviště a který byl jinak určen garážování bez konce.

Pražské schránky na dopisy, dnes trapně oranžové, byly lahodně modré, uprostřed přední stěny seděl obrázek malé obálky. Popelnice jsou dodnes z šedého plechu, důstojně vysoké a úzké, víko je k nim

připevněné pantem, a když je ráno valí popeláři ke své pojízdné drtičce, duní jako výhružná lavina. Kanály, pokud je nekryjí těžká a do chodníků zasazená víka, zejí pod chodníkem z vozovky jako podzemní střílny, za oblýskanou mříží z nich vyhlíží černá voda. Některá pražská holičství mají snad dodnes nad vchodem svůj tradiční emblém, masivní pozlacený „talíř“. Když visí na předměstí naproti podzimní oranici, oblý a lesklý povrch jí vrací obraz temných hrud a zároveň ho čeří neklidem neznámých plamenů.

ZPRÁVY Z ČERNÉ KRONIKY jsou pro Prahu stejně významné jako její legendy, které je tak často svou slávou jen zbytečně zastíňují. Město samo, ve své potřebě rozšiřovat svůj prostor o nová snění, nastavuje přitom večer co večer ucho, aby mu neuniklo jediné čerstvé neštěstí. Násobí ovšem zprávy i svou imaginací: ve dvacátých letech tak neváhalo označit svého velkého chirurga, profesora Jiráska, za pachatele temné vraždy na Otylii Vranské, služce, z níž pro větší pravděpodobnost udělalo jeho milenku. Jen Jirásek, to dá rozum, mohl přece chudáka holku rozřezat tak mistrovsky na kusy, rozvezené pak v kufrech po úschovných českých nádraží. Začátkem šedesátých let se v Praze stejně přesvědčeně mluvilo o sličném studentu a jeho pohlaví, jež měl ve chvíli vášně nechat v masožravých ústech význačné operní pěvkyně. Takové obrazy se do nás jistě vpisují s naléhavostí reálných fakt, hned vedle nejbarvitějších epizod krváku psaného dějinami poslední doby.

Bez potomků nezůstal ani legendární Pérák, muž se spirálami na podrážkách. Tyká-li si Praha familiárně s přízraky vzdálené moci, nechává rovněž vzdálit se do pomyslů všední, zdánlivě blízké bytosti a děje. Přecházíme-li k ránu opuštěný most – Palackého nebo Jiráskův –, o chvíli dřív, než se noční nebe modře zaculí a ticho popraská křikem ptáků, můžeme někdy potkat šedivě natřenou tramvaj, na jejíž střeše se krčí záhadný zřízenec-Ahasver: zachumlaná, zatvrdlou kolomazí pokrytá postava bez tváře a bez pohlaví, skrčená pod potřísněnou kladkou jako ve strážním koši a bloudící ulicemi pod záminkou kdovíjaké kontroly tramvajových drátů. Praha sama, pravda, se v tu ranní hodinu zdá odplouvat k jiným městům, jako by právě jen za cenu té odbočky mohla vzápětí procitnout na svém místě.

Tu a tam může město zaplavit ticho uprostřed nejrušnějšího dne. Když mjíme za Křižovnickým náměstím hieratické zdi Klementina, jejich mlčení nás mění v hluchoněm stejně jako zdi, kolem nichž procházíme z Klárova na Malou Stranu, v tichu jen o to tíživějším, že do něj mléčnou oblohou prosvítá pobledlé, jakoby utonulé slunce. (Pražské zdi samy, na Malé Straně nebo v uličkách nad Hradem, se vzdouvají jako boky velkých kytovců; ještě krok a uzavřou před námi cestu, nesevřou-li z obou stran nás samotné.) Než projdeme podloubím na Malostranské náměstí a vydechneme tu při pohledu na ozdobný arkýř, který nám kyne z rohu jako maják, uplyne věčnost; neocitli jsme se pouze na jedné ze scén města, ale i v jedné z jeho slepých skvrn... Podobný pocit lze zažít na Náměstí primátora Vacka (dnes Mariánském), ztraceném šedém čtverci uprostřed Starého Města, odkud v dešti nebo v mlze klouže nenávratně do zapomnění; trochu jarního vzduchu a poledního slunce však stačí k tomu, aby tu mezi zároveň impozantními a nevtíravými portály (barokní vchod do Klementina, secesní do pražské radnice a „moderní“ do Městské knihovny) vzniklo ideální místo přátelských setkání, stejně nečekaných jako konstelace zdejších paláců, a rozeznělo se do daleka ozvěnami kroků v sousedních uličkách.

Jinak je tomu, když z náměstí vejdemo na zadní nádvoří Klementina, odkud můžeme projít až k Vltavě a kde se rázem octneme jakoby mimo čas. Stmívá-li se, čas nám nicméně bude připomenut chodci, kteří nás zastaví v půli cesty a neklidně se budou ptát, lze-li vraty k náměstí dosud vyjít. Vzbudí v nás jistě obdobnou pochybnost ohledně možnosti projít k nábřeží, opustíme se chvatně a se vzájemným přáním, abychom svá vrata našli otevřená... Když tutéž scénu prožijeme po několikáté, zjeví nám svůj obřadný charakter: pochopíme, že účastnit se jí znamená obývat střed stmívání.

Při večerním čekání v Karlově ulici, obíhající Klementinum z boku, u starého domu naproti divadelní škole, jehož průchod má v břiše tmu sklepení, se chodec pojednou zachvěje: ze tmy

za ním vyskočí plamen zápalky, teprve potom se odtud šouravě vynoří starý muž s rozhořívající se dýmkou. Jak vychází s bafáním do ulice, zasvítí dýmka v sinavém mramoru, jímž je obložen portál školy, jako by i ten se na chvíli rozechvěl. Vzápětí se šero jen o to víc uzavře do sebe, těsněji přilne k tělu i k fasádám úzké ulice. Hluboké a trvalé ticho vládne i proti vchodu do Starého židovského hřbitova, hlídaného záludným strážním domkem, kam lze sice vejít přímo z ulice, odkud však žádným otvorem nelze vyhlédnout; i pohledy turistů tu náhle uplouvají bůhvíkam, hlouček, jež míváme při návratu do rušnějších zón, oněměl s pohledem upřeným kamsi k vrškům stromů, do ticha mezi větvemi, které tam kdosi pod sebou chce řezat. Živá – třebaže jakoby pěší – Pařížská třída je přitom pár kroků odtud, stačí projít k ní kolem staré synagogy a jejích plíživých, naruby postupujících hodin (jako by šly *na ruční pohon*), vedle nichž jen trochu povýšený hostinec, se šálkem zaskleným dlouhými obloukovými okny, prodlouží ještě ticho o zašedlá prkna pódia, na němž usedáme ke stolu. Jako by nás až sem od hřbitova provázel neznámý zákaz...

Ticho, zejména v noci, číhá i v bezprostředním sousedství Příkopů nebo Můstku, pod nímž lze obdivovat výhled na noční Václavské a nablízku přitom cítit němý dech „nejtemnější uličky“. Při nočním čekání na tramvaj u Obecního domu bylo zas možné odběhnout a nedaleko odtud, naproti Hotelu Paříž, se octnout sám v pustině s reklamní cedulí staré žehlírny. Vyhnalo nás odtud zas až půlnoční zvonění zvonů, zahlcující náhle ulici jako výstraha, že naše tramvaj brzy pojede.

KE KAŽDÉMU MĚSTU patří i jeho bílá místa, známe (a poznáváme) ho i díky tomu, co nám v něm fatálně uniká. Naše neschopnost navštívit a prozkoumat určité končiny, které nás přitom léta lákají, je něčím nesporně příznačná, pro město i pro nás. Zbývá zjistit, čím... Co působí, že jsme nikdy nevníkli do Karlových lázní, že jsme – na rozdíl od kamaráda – nezřídili svou intimní pevnost na nádražíčku Praha-Bubny, skrytém v hlubinách Stromovky, že jsme se nezdrželi déle v zákrutu u Strahovského kláštera, kde pustá refýž před starým secesním hotelem přidává své prázdno k poušti zatačky, jako se talířek vkládá do talíře?

Jsou také navždy neuchopitelná území, jejichž topografie, nijak extravagantní, pro nás bůhvíproč zůstává „neostrá“. Na začátku Klimentské, tam, kde z ní lze vyjít k Vltavě podél nároží se zaskleným oltáříkem, je práh neznámého středověku, na němž ztrácíme zároveň vědomí přítomnosti i paměť; stejně pronikáme jen jako v mátohách na Staré Město uličkami, kam nás vede nevlídný podchod u kavárny Slavie, ztrácíme se mezi Mírovým, Pavlovovým a Karlovým náměstím, kde nikdy nevíme, která ze slavných kaváren tu přežívá a která nenávratně chybí – Demínka? Unionka? Hlavovka? –, bloudíme v „zákulisních“ končinách mezi Vinohradskou vodárnou a Orionkou, kde Vinohrady náhle váhají mezi činžáky a zahradními domky (včetně slavné vily bratří Čapků), mezi leskem kachlíkových průčelí a málem předměstskou vyprahlostí travnatých a zadrátovaných náspů, cihlových komínů, vozovky pojednou jako obnažené na příliš volném prostranství, s kolejemi, v nichž se zdá skřípat rozsypaný popel a škvára. *(Bylo to tady nebo níž, blíž Náměstí míru, kde jste v sivém ránu po první „bílé noci“ mýjeli bez hlesu jeskyni drogistova krámu! Výlohu zpustošenou*

tak definitivně, že vystala z ranního popela s řeřavostí halucinace, příliš důvěrné, než aby ses vzápětí neptal, co jste tu vlastně viděli: zaprášený skelet? ohořelého manekýna s bandážemi? dokonce snad kostymovanou loutku horníka z prašných dolů?)

Také letenská pláň se svým okolím je jediná „země nikoho“, poušť, kde lze donekonečna bloumat mezi množstvím nejistých vidin, přízračným kamenným Stalinem a strašidelnou kachlíkovou budovou Ministerstva vnitra, nejasným lákadlem Technického muzea (promítají v něm pořád grotesky?) a pohledům skrytým hřištěm mytické Sparty, mezi zastaralým šarmem kolotoče („koníčků“) s tklivým orchestrionem a smuteční důstojností kavárny Belveder, přežívající od předválečných let ve svahu Belcrediho třídy (též Obránců míru). Opačným směrem podél téže třídy se pláň vytrácí kamsi k Dejvicím, skrz zeleň pochybně „rezidenčních“ rozcestí (*v blízké Lověně byl vedoucí Jaša předem jednou nohou v Americe, tak jako Nadě v hrobě*), za vozovkou vpravo od neviditelné Sparty stéká nepravděpodobně klidnými ulicemi se zahrádkami až ke Stromovce a k výtvarné Akademii, jež do ní nahlíží; kdesi za Stalinem snad přežívá i letohrádek pro zhýralou ruskou baletku zvaný Hanavský pavilon, uprostřed pláně se občas údajně vztyčí i plachta cirkusu... (*Zvlášť nepolapitelný je klášter Na Františku poblíž Švermova mostu, jako by ho na celá dlouhá léta dali někam desinfikovat; až Hrubín – František – ti odhalí ve svých vzpomínkách, že v okolí působily lehké holky, samy skryté v zákulisí krámků určených k zastření jejich činnosti. V duchu vidíš ostrý třpyt večerních výloh v provlhých, jako uhlí lesklých rozvalinách...*)

Unikají nám rovněž území, kam vstupujeme jen jako cizinci, na návštěvu k pravým uživatelům a majitelům, mezi něž nepatříme. Čím víc jsme doma ve Vodičkově ulici, tím méně považujeme za svou Jindřišskou, třebaže je jejím přímým prodloužením z druhé strany Václavského náměstí. Temná věž, o níž se v ústí ulice rozbíjí její proudění, to nezmění o nic víc než magická budova Hlavní

pošty s halou zdobenou freskami a dodnes obývaná – kdyby jenom v noci – vzpomínkou na botanickou zahradu, již kdysi nahradila (představa tropického bujení napříč závaly dopisů). Jednou sice v ulici potkáte Josefa Škvoreckého, událost však zůstane bez pokračování.

Náměstíčko ukryté za věží je, pravda, ne-li nejtajemnější, rozhodně nejklamivější ze starých městských trhů (Uhelný, Ovocný, Senný); nevóní-li senem, po němž se jmenovalo, lze ho koncem srpna najít plně slupek z melounů (i jejich nasládlého parfému) a vzdát tak zvlášť vhodnou poctu uplynulému létu. Společně s věží patří náměstíčko i k jedinečné „konstelaci“ míst, jež je jedním z nejvýraznějších pražských *setkání*. Pasáž, kde je vchod do loutkového divadla a jedno z největších pražských hračkářství, spojuje klid plácku s rušnými Příkopy jako tajná dětská stezka, kam nicméně doléhají temnější a „dospělejší“ ozvěny, k obrazu hlubokého stínu, který – jdeme-li z Příkopů – číhá hned za světlem výlohy s hračkami. *(Kdyžs tu zamýšlel vtisknout milence do ruky dětský hrací mlýnek, chtěl jsi vzdát poctu i černé růži pohlaví a smrti, v odpověď na uhrančivé jméno jiné pasáže Příkopů – a snad i na noc v jejích skleněných stěnách, kde tonul zmenšený odraz krvavého neonu Automat...)*

Naproti ústí pasáže se zvedá středověká Prašná brána, vlevo a vpravo od něj tkví dva historické monumenty, jež stačí samy shrnout potlačenou paměť města: sály a zahrada Slovanského domu, znící dodnes hlaholem vlasteneckých – a před nimi i „buršáckých“ – pitek, bývalá Živnobanka postavená těsně před Mnichovem (namísto hotelu U modré hvězdy) a dosud vzpomínající na bohatství, o něž země přišla deset let nato. Dům vedle Prašné brány, kde po léta sídlil Ústřední výbor, může její stesk jen posílit.

(NĚKTERÉ PRAŽSKÉ PUSTINY rozkvetou občas nečekaným znamením, jako by právě v nich se měla náhle odhalit skrytá pravda města. Zatáčka, kde tramvaj za Novoměstskou radnicí zatáčí z Lazarské do Vodičkovy – a kde se po vchodu do Divadla komedie mihne i výloha prodejny žampionů – míjí vždy rychleji, než bys chtěl, v noci se tu zdá všechno skončeno dřív, než jinde; když tu ale jednou projíždíš noční tramvají, spatříš v malé – a dosud zářící – výloze vpravo, v nejhlubším vykroužení zatáčky, nejnečekanější milostný výjev: dvě nahé ruce sunoucí se láskyplně z krámu pod jeden z vystavených klobouků.

Bílou krychli Elektrických podniků, před níž většinou pod Strossmayerovým náměstím zahneš doleva, vidíte zas jednou v noci se Z. obklopenou třaslavou modravou září, jako by právě v jejím studeném, holém zákulisí se noc trhala ve švech, sama náhle málem polární. Až po chvíli přijdete na to, že svářeči tentokrát letují Hlávkův most... Výš na nábreží tě v zatáčce upoutá světelný nápis mytického Krále železnic, kde jedno z malých, neonem olemovaných „e“ má spodní oblouček výrazně kratší (☹ místo ☺). V duchu se rozesměješ představě, že se modré stružce nechtělo téct dál a že – líná jako prase – zahrnula zpátky hned u paty písmene.

Jindy se vracíš do Strašnic v noci po bouřce, noční vzduch je dosud zelektrizován ozónem, ale nesvíí světla, za tichým praskáním všechno znehybnělo ve tmě jako na spáleništi po světové katastrofě. Vprostřed náhle dvakrát pustého svahu září nevysvětlitelně do noci jen výklad pohřebního Květinářství na rohu u krematoria.)

PRAVÉ TAJEMSTVÍ nejstarších pražských čtvrtí není v jejich památkách: jak tu procházíme dvorky a klenutá podloubí, vnikáme do skrytých průchodů a na tajná schodiště, míváme mokvající fasády a nároží plná popelnic, čteme z nich jen čím dál tím odstíněnější a přesnější poselství beze slov. Pod dosud jasným nebem letního večera nás pout' krivolakými uličkami otvírá jen vědomí vlastního dechu, abychom ho lépe mohli přizpůsobit nástrahám terénu.

S letním vánkem k nám však znenadání dolehne cosi jako pach krypty. Nejvolnější prostory města působí něčím uzavřeně, zvláštní vybledlý odstín, znak bůhvíjaké předčasné omšelosti, tlumí od jara zeleň jeho strání, parků, hřišť. I zimní jas kalí mlha zhořklá kouřem z koksu, roznášeného v ní dál po domech v putnách z plechu smutečnými siluetami uhlířů... Stačí přitom postát ještě před koncertem na velkých schodech u Rudolfiny, záda přisátá k šumění pomalu ožívajících sálů, pohlédnout přes náměstí k refýži a k tramvajím – jezdícím přes most od Hradu – které tu brzdí v modrém večerním prachu a řeřavějícími už světly v něm rozechvívají zbývající pyl dne. Zatímco pod námi, na schodech stoupajících z náměstí ke světlům v sálech, se trsy kulatých lamp obalují žlutavou mlhou, skleněné palcáty tam na mostě září zničehonic v soumraku jako namodralý led. Nemáme-li v tu chvíli tušení, zda závrať, již cítíme, nás láká na volný vzduch nebo naopak do definitivní krypty, závrať proto není méně opojná. *(Přepadala tě často, někdy až vykřikoval radostí a vědomím výsady, jíž to nesporně bylo, žít v Praze. Když jsi začal jezdit do vnitřního města na přednášky, co chvíli jsi toho využíval k výpadům na Kampu, na Malou Stranu, na Hrad, sotva trochu zasálalo slunce, už jsi rázoval starými uličkami a přes most, stoupal k Loretě nebo na Petřín a tam si vytržené říkal, jak tu jsi šťastný, jak jistě je tvé štěstí,*

dokud vidíš plout vzduchem pražské střechy nebo probleskovat řeku dole pod Vyšehradem, trojicí oken v malé zídce u nábřeží.) Přesto přijde den, kdy v Praze, věčně unikající a nepřítomné, bude možné rozeznat jen prázdný kadlub; vakuum, na jehož výzvu lze odpovědět jen odjezdem a kde se předem utváří obraz měst, kam je třeba odjet.

Nakonec jako by tak česká metropole byla bohatá pouze poklady, k nimž otevírá cestu a které čekají v dálce: historický střed Vídně v obklíčení svých „ringů“, jak náhle sám ukáže zranitelnost a křehkost podobnou pražské, panorama Říma viděné z Pincia, jako jsme na Prahu shlíželi s Letné, klidný a solidně „předválečný“ půvab jistých čtvrtí v Janově nebo v Berlíně. Procházce po Paříži nebo Rotterdamu dá někdy na oplátku smysl to, že nám krátce umožní návrat do Prahy a k jejím nenápadným pokladům. Jak poprvé stoupáme k vilám návrší poblíž parku Buttes-Chaumont, vyplouvá pod námi z večerní tmy s Paříží i někdejší pohled na Prahu od vil Smíchova. Při návratu z hostince napříč deštěm omytým Rotterdamem, nocí už klidnou a dýchající pokojně ozónem, se dokonce shledáme s pravým klenotem. Světelný sloupek s fialovou signální bludičkou, jenž náhle před námi září z nevelké a prázdné křižovatky, nepřipomíná pouze noční osvětlení pražských refýží. Na okamžik kolem něj ožívá i všechna soumravná hebkost Prahy z tehdejších let, dosud lidského světa z dob před katastrofou.

(Jen jedno budeš hledat zbytečně ve všech velkých městech: ty vysněné, ideální Vinohrady, které už občas málem větříš v Barceloně i v Paříži, v některé z příčných ulic ústících na velkou třídu Paseo de Gracia nebo na křižovatku náměstí Alésia. Jsou zároveň prostorné a útulné, čeřící se listí akátů smazává málem z fasád kresbu říms a okenic, rozmývá je do vzdušné vidiny a bílého zapomnění, ve stínu pod stromy zas padající šperk listu nebo vzpříčený paprsek něčí hole stačí pojednou stvrdit vybledlou dlažbu, k níž míří, a dát jí novou, jakoby definitivní přítomnost.

Čtvrť jistě nikdy neexistovala ani v Praze, ne víc, než omytá „dřeň“ městské dlažby. Mívals jen náhle chuť vystoupit u Jiřího náměstí nebo na Floře, zlákáán výklady krámů lemujících Vinohradskou třídu, a vydat se odtud nazdařbůh kamsi „za kulisy“, směrem k Žižkovu, jako by ses tam v končícím odpoledni měl dotknout samotné jeho vůně: vši té určité, ale daleké vláhy vanoucí teskně z letních balkonů a z dvorků s klepadly, z hudby slepého harmonikáře a z šedých uniforem průvodčích míjejících na plošinách tramvají. Okolí Flory bylo zvlášť slavné při západu slunce, který je – od hotelu k následujícímu nároží – vždycky velkoryse vyzdobil zlatem i krví; stačilo jít po Vinohradské podél krámů, aby tu náhle všechno bylo, chladná kamenictví, mírné žehlírny, horká a šumivá holičství. Z dětství sis zapamatoval i rohovou čistírnu, kde jste se kdysi stavili cestou na výlet a která, zdálo se ti, nebyla víc než zed' za roletou, tak byla těsná. Jako by v ní pořád pršelo...

Na rohu, kde staví i tramvaj mířící na Žižkov, sálá někdy zapadající slunce tak, že tu máš chuť rozbít požární hlásič (sklo už se v tom žáru stejně málem taví), jindy až spojené plameny dvou oranžových růží, i když je vyneseš z květinářství u refýže, rozhodnou o tom, zda Múza čekající před krámem je anděl života a ne smrti. Myšlenka na teplou sekanou, ohlašovanou předem cedulí v sousedním řeznictví, tě z téhož rohu provází až domů, ve snu tu aspoň občas prožíváš rušné potyčky s plnou tramvají.)

Praha se rozhodně zdá nejlépe určena k tomu, abychom ji obývali na dálku; cizinci, jimž dá tato kniha chuť do Prahy odjet, ji nepochopí o nic víc než ti, v nichž vzbudí dojem, že už město znají a jezdit sem nemusí. Jeho prostory nejsou nikdy tak rozlehlé a pokojné, jako když se sem v duchu přenášíme odjinud, z dalekého i méně dalekého exilu, a nerušeně rozšiřujeme jejich dech svým vlastním.

V POSLEDNÍCH LETECH se zdál pražský prostor stále víc schopen rozšíření jen dovnitř, jako se pomalu klouže ke dnu jezera. Naznačuje to i vtip o rozmluvě revizora s černým pasažérem, s nímž vystoupil z tramvaje. „Tak vy nemáte lístek? – Ne, přiznává pasažér. – A občanský průkaz máte? – Nemám. – A řidičský? – Ten taky ne. – Máte aspoň peníze na pokutu? – Bohužel ne.“ Chvíli je ticho, potom se cestující obrátí na revizora: „Můžu se na něco zeptat vás? – No prosím. – Kouříte? – Kouřím. Proč se ptáte? – Tak si nezapalujte. Budeme utíkat...“ Vtip nás tu opouští, v lehkých pochybách. Zbytek si jistě lze snadno domyslet: ještě než ukončil větu, pasažér v levném baloňáku a omšelém klobouku se rozběhl ke středu scény – náměstí nebo široké vozovky každým krokem se o kus zmenšoval, až konečně uprostřed zmizel jako ve víru nepřítomnosti. Místo aby si věčně otloukal hlavu o úzký obzor, zvykl si radši pražák hledat skrýš v šedi města a jeho ticha; prázdnou zívající skrz „zrno“ dláždění bylo i (poslední) prostor jeho svobody.

Praha tak zůstávala zároveň nedůvěřivá a otevřená, zdrženlivá a ochotná k dobrodružství. Otevřená aspoň svým váháním a přemísťováním uvnitř vlastních hranic. Zajdeme k příteli, jehož dům náhodou míváme (rozumí se, že pěšky), a není-li doma, hned víme, kam za ním do hospody; a kdyby náhodou v hospodě nebyl, můžeme si být jisti, že tam najdem *jiného* přítele. Sama obludná složitost, již nabyly v Praze všední problémy, tu nakonec pomohla vytvořit zvláštní umění (špatně) žít. V trvalém zmítání mezi nesehnatelným instalatérem a lešeními navždy vrostlými do fasád, mezi věčně nepřístupným hřbitovem či muzeem a neúprosným rachotem rolet v hospodách zavírajících při prvním náznaku stmívání, se muži i ženy mění v pravé průzkumníky všednosti, od níž lze čekat zároveň všechno a nic.

Nebylo jistě snadné budít se každý den v zakletém městě. Bez oddechu předstírat fiktivní práci, v úřadu nebo v dílně, kde všichni napůl spí, vést zas a zas tytéž podvrtné řeči a pokoušet se smát týmž protistátním vtípům, hrozí dřív nebo později smrtí zadušením. Přízrak socialismu, vyvstávající bez konce jako spoutaný Gulliver v bludišti ohrad a v davu trpasličích chodců, deptal jen o to víc, že tížil mrtvou vahou. Fantomatickým vládcům se podařilo změnit v přízraky i své oběti; v tichu, jež je obklopovalo, mohli jejich zjevné odpůrci zmizet stejně snadno, jako lze z historické fotografie vymazat hrdinu, který se znelíbil. Dokonce už hrstka studentů, jež pokus o politický protest přivedl k jistému *západnímu* vyslanectví, do pustých končin na rozhraní Klárova a Malé Strany, se tu kdysi octla ve vakuu před zavřenými vraty. Město pak stále víc bude obklopotvat své buřiče jako labyrint jejich vlastního myšlení, v osudné vzdálenosti od všeho a v atmosféře hluboké izolace.

Zároveň se městem budou rozlézat stále znepokojivější zjevení. Zmizel-li kamenný generalissimus v propadle dějin, kachlíková budova Ministerstva se z kraje letenské pláně tyčí výhruzně dál k deštivému nebi. Na obvodu Václavského náměstí se místo Slovenek s oštěpky činí vulgární veksláci, srazy mladých flamendrů se přesunuly z Reduty a Violy do falešného přepychu diskoték. Jedna je i v bývalém Hanavském pavilonu, jenž se z milostného letohrádku fin de siècle změnil v „tvrdě západní“ podnik, v provinční maketu Světa danou v plen zlaté mládeži z aparátnických kruhů. Pokazil se i sám pražský prach, ztěžklý a umaštěný sazemi a ovzduším tak toxickým, že dosáhlo kritické hranice pro malé děti.

I v tom přízračném polospánku, psal jsem ve francouzské verzi této knihy, se přitom Praha nepřestává hýbat. Za mlčením zakletého ghetta, psal jsem dál, zůstává město živou křižovatkou, kde dochází k tajné, ale čilé směně zpráv, představ, bludů mezi východem a západem. A pokračoval jsem: Dnes, kdy dějiny často postupují jen zdánlivě, není dokonce jisté, že „východ“ je z obou partnerů ten ospalejší.

Není možné, že právě zastavené hodiny z pražských nároží udávají už čas příští Evropy, o níž jenom západ nic netuší? Vzpomeňme si, že Praha měla odedávna zvláštní cit i pro zlověstné předtuchy: architekt Národního divadla kreslil předem na okraj svých plánů budovu v plamenech, německy píšícím pražským autorům diktuje město od konce století jen knihy, v nichž se s ním loučí. Když se tehdy ve jménu „asanace“ bořilo pražské ghetto, vznikal už zároveň prospekt Pařížské třídy, v jejímž ústí se pak objevil obludný Stalin.

Kniha končila těmito slovy: Nic naplat, při pohledu na anonymní fotografii, již jste z Prahy nedávno dostali, odmítáte považovat její obyvatele jen za stíny minulosti. Popelavá oblaka, z nichž vystupuje těch pár křehkých a váhavých siluet – otočených většinou zády –, nejsou vyhaslá; naopak, je v nich něco jedinečně živého a výmluvného. Pražská šed': plášt', jež vás celého obalil, do něhož jste zašitý, ale jež také záhyb po záhybu rozechvíváte až někam po obzor. Kámen plný chladu, ale současně jakoby bez ustání čeřený vlahým větrem, který náhle – ve chvíli, kdy všechno utichá – přináší i novou možnost řeči. Šed', jež není jenom nepřítomnost barev, ale i jedinečné jiskření. Siluety na snímku jsou nejisté a nehlučné, co chvíli však jako by mohly rozkvést nenadálým gestem. Pohybují se bezpochyby v prázdnu; to však možná skrývá předzvěst plnosti, jejíž sůl se jednou zatřpytí vprostřed popele...

CO DODÁVAT? ŠEĎ pražské fotografie se skutečně pohnula, popel se zatřpytil aspoň návratem života a čerstvého povětří. Vzápětí jsem se po létech znovu shledal s Prahou, změřil rozsah zhouby způsobené časem i samozvanými správci, zažil závrať konfrontace s vlastní minulostí a úzkost z pohledu na cosi, co se až příliš podobá ožívání těl v hromadném hrobě. (Barrandovské terasy, kde jsme byli jediní tři hosté, se v pozdním slunci podobaly lodnímu vraku právě vytaženému z hlubin, dosud plnému rzi a tu a tam i přirostlých chaluh, jídlo a pití tu pro nás nazdařbůh tahali z beden notně zpřeházeného skladu kdesi v podpalubí.) Pražská šed' se mi znovu dosytila barvami, které z ní co chvíli probleskují, pastelovými tóny zelených kupolí, růžových střech, pískových fasád, i hrozivě mastnou černí soch a říms. A zlatem, které černě soustavně doplňuje na „jezuitsky“ panovačný akord: zatímco zuhelnatělí svatí zlézají se z průčelí jako velcí brouci, pták skropený svatí zlézají se z průčelí jako velcí brouci, pták skropený žhoucím sluncem tuhne už kus nad kupolí ve svůj zlatý odlitek.

Je málo říci, že Prahu znovu obývám vlastním tělem; ve své barokní prostorovosti mi sama doslova vniká do masa, vzdouvá se mi vstříc a vlní se na malostranském břehu v souladu s mou chůzí od Slavie ke Karlovým lázním, jak tam její stráně zas a zas modeluje vítr, prudce vybuchující slunce, let mraků a racků v doprovodu svých stínů. Jsem svázán i s masou okolních chodců v opevnění vatovaných bund – jako patří raci k travnatým ostrůvkům, z nichž zas a zas vzlétají nad vodu s lehkostí papírového smetí –, cítím v těle klopytání slepců na mostě i bloumání baletek v trikotu po Národním domě, obojí přijímám a přidávám v sobě k hemžení všední-

ho davu. Praha je zkrátka ve mně jako já (znovu) v ní, je má vlastní substance a já se jí tu můžu jen dál dojídat, se vším, co má těžko stravitelného; polykám její prach i se smogem a sazemi, její tmu s vazelínou a žluklým olejem, hltám svítání s louhem a mraky s přívažkem olova, sajú šed' holubů bez ohledu na popel, jímž prosákla, kafe vychutnávám s lógreem, máminu kuchyň i s lojem, zestárlé holky s bledými cestami vrásek v ochabujícím mase...

Lze se jistě ptát: co se teď stane s duchem, který – v přímém prodloužení baroka – ze vší té tíže vyrůstal? S tou paradoxní, zároveň chvějivou a pevnou křehkostí, jež tíží zároveň završuje a překonává, která vzrůstala i ze vzdoru k váze kamenných generalissimů a z níž sem jezdili čerpat posilu i cizinci z „fungujících“ zemí? Nevyprchá teď, ve styku s čerstvým vzduchem, jako u Felliniho fresky ze stěn římských katakomb? Nezmizí inspirující chvění zároveň s prasklinami na starých fasádách, jež se konečně dočkají obnovy?

Praha se ovšem změní, život se svou prózou vystřídá zimní spánek a poesii bytí denně bráněného proti silám smrti. Jsme navíc na konci dvacátého století, nezbývá mnoho místa (a snad ani času) pro marné naděje. Snad zbyde přesto v Praze prostor i pro něco z těch změn, které v ní ještě před naším prvním návratem zjistila ve snu Hanka. Jak se v něm zas blížila od Mánesa k Národnímu, míjela na nábřeží zčernalé, ale velebně tajuplné domy jako ve Vídni, na rohu u divadla dokonce komfortní secesní kavárnu. A když došla ke křižovatce mezi divadlem a Slavií a pohlédla odtud k řece, čekalo ji tu místo Střeleckého ostrova skutečné moře... –

Sám jsem se potom na té křižovatce octnul těsně před koncem dne, celá se stříbrně třpytila po chladném zimním dešti, jenž tu všechno ověsil kapkami, a já se doslova nemohl odtrhnout od šedomodrého, jakoby horského masivu mraků

vyvalého v pozadí za ostrovem, naproti zesinalé budově divadla. Moře sice chybělo, ne však dojem monumentality a prostoru... O něco později jsem se směrem k nábřeží ještě ohlédl od Perštýna, právě ve chvíli, kdy z blízkého krámků vyběhl mladší muž, zřejmě cizinec, se ženou po boku a s novým – chtěl jsem napsat s čerstvým – kloboukem na hlavě. Za ženina souhlasného smíchu si ho hned začal radostně urovnávat a chválit, oba, on i ona, až vyvýskli nad zdařilým nákupem a snad i nad zážitkem, kterým pro ně byl.

Zároveň se jakoby s novým elánem hnali dál, směrem k řece, navzdory větru, proti němuž odhodlaně napřeli hlavy (včetně klobouku) a v němž se znovu zalesklo i pár kapek. Okouzleně jsem pozoroval scénu a prostor Národní třídy v dálce, na jehož vlhkém a namodralém pozadí se v protisvětle už všechno zdálo kresleno nočním uhlem – i klobouk byl ponejvíc jen silueta –, ostře jsem vnímal (a chutnal) spálenou čern stínů i stříbřitý chlad deště a cítil jsem sám náhlou radost, jen opojnější svou pošetilostí. Když nic jiného, říkal jsem si, baví dál v Praze pány kupovat klobouky.

PŘÍLOHA: NÁVRAT

*Václavu Bělohradskému
a Standovi*

NEJRADŠI bychom se byli vrátili do Prahy jak ve snu – náš „výlet“ se mu stejně podobal –, tak snadné to ale po těch letech zas nebylo. Paříž pro mlhu nepřijímala a protože naše letadlo tu napřed muselo přistát, poslali nás na noc zpátky domů, lze si představit, jak zklamané. Nazítří jsme na letišti marně seděli do odpoledne, kdy nás slavně posadili do autobusu a vypravili za letadlem... až do Bruselu. Odlétali jsme tak přesně s jednodenním zpožděním, jen slabě kompenzovaným tím, čím nás v letadle podarovali: pravým plzeňským a čerstvým Rudým právem, oznamujícím tučným titulkem – právě pod smutně známým záhlavím –, že Václav Havel se stal novým prezidentem. Hned na další stránce se pod dobovým snímkem Baťova paláce obuvi slavnostně oznamovala jeho příští renovace. Jen o pár týdnů dřív, říkal jsem si, by se mi o tomhle Rudém právu mohlo skutečně jen zdát, a i tak by to byl podivuhodný sen. To jsem ještě nevěděl, že je to poslední Rudé právo „světového“ formátu...

Uhrančivé je i setkání s českým personálem letadla, zas trochu jinak. Steward, který nás tu vítá a láká dál naučeným „postupte si, prosím“, nám rázem dá uhádnout fiktivní povahu svých gest: to, že stewarda jen příčinlivě hraje, s dojemnou toporností ochotníka nebo mladíka, který o zaměstnání v letadle pouze sní. Letušky, trochu masivnější a nuyé, ale milé blondýny, ve mně budí úlevný pocit návratu do známých erotických krajín; když si ale na servírování

vezmou zástěrky, změní se samy v mladé maminy, které tu spíš snaživě zaskakují.

* * *

Jak ujíždíme z Ruzyně k Praze pustým předměstím, trochu kha-ki prach na chodnících, plotech a fasádách mívá za okýnkem auta jako vojenské sukno, v němž jen tu a tam zasvítí červená výložka: tabulka se jménem ulice. Kupodivu jsem zapomněl jejich barvu, tak jsem si zřejmě zvykl v Paříži, že tabulky jsou modré; ne tak vojenské jako prostě poštácké⁸... Stejně udiveně si připomínám, že rybárny, řeznictví, knihkupectví tu nepatří konkrétnímu Vaňhovi nebo Topičovi – přesto, že s jejich jmény dál trvají v paměti –, ale nesou jen obecné označení Ryby a drůbež, Maso uzeniny, Knihy. Ve Francii nebo v Německu se jistě někdy jméno podnikavého trumbery, Duponta nebo Müllera, naparuje na reklamě vprostřed krajiny jako by před ním měl smeknout sám Stvořitel; ulice plné jen těch neosobních nápisů – jak štítků na úředních zásuvkách – jsou zas ale málem orwellovsky přízračné. Je ovšem pravděpodobné, že obojí, přes nesrovnatelně větší životnost „západu“, ohlašuje už tentýž odlidštěný svět.

* * *

Nedorazil jsem do Prahy naráz ani po svém přiletu. Den po něm vybuchl sice na Václavském památný silvestrovský ohňostroj šampaňských, my jsme však zůstali uvězněni na chalupě, kam nás doslova unesli trochu moc horliví přátelé. Když jsem pochopil,

---

⁸ Nebo námořnické. V tom smyslu mi nové uniformy stráže Pražského hradu, který z kasáren změní v admirality a kamenný koráb, šťastně vrátí pocit familiárnosti a republikánsky „větrné“ svobody.

že tu – jen pár desítek kilometrů od Prahy – zůstanu odříznut od oslav, na které jsem přijel, myslel jsem, že žalem umřu... Bolelo to ještě dlouho potom, tak absurdní se zdálo, že jsem mohl propást, navždy a přitom tak těsně, právě tohle. Byla jen jediná možnost, jak se s věcí jakž takž vyrovnat: přijmout její osudovost a ptát se, čím jsem si ji zasloužil – čím mi i proti mé vůli odpovídá a patří k mé životní cestě. Byl to prostě trest za to, že jsem kdysi odjel? Symbol mého odstupu od dějin a kolektivních slavností? Krajní varování před přílišnými ohledy ke druhým a nedostatečnou razantností v prosazování své pravdy? Nebo spíš výraz toho, že moje pravda spočívá i v propasených slavnostech a v tom, čím na oplátku mobilizují mé myšlení a snění?

* * *

Ptám se pak samosebou každého, kdo mi přijde pod ruku – a kdo byl v Praze –, jak Silvestr proběhl, abych se ho aspoň trochu zúčastnil. Nejvíc mi o něm řekne vzácný doktor Z., kterého ještě tři dny potom najdu spokojeně usazeného u láhve na dalekém okraji města, uprostřed rozjařené společnosti, která se tu zdá být od loňska a kam jako by ve svém obleku jen zašel cestou z koncertu nebo z divadla – třebaže tu zároveň vězí nejpevněji. Zvláště okouzleně mi líčí své ráno na Václavském náměstí, kde nad záplavou lehce omoklých střepů z láhví přistihl při tanci poslední mátožné anděly. S údivem kreslí pobledlého punka, extatickou holku s vystřiženou dírou na zadku („na způsob sicilských prostitutek“, říká zkušeně), dodá, že to bylo „jako z Felliniho“. Zpřesnění o to výstižnější, myslím si, že tam u křepčících přízraků stál on sám, bledý a bělovlasý vampír v haveloku a s širokým černým kloboukem nad obrýlenou tváří.

* * *

Chodím Prahou jako mauzoleem vlastní minulosti, známé budovy, ulice, krámy jsou tady, ale jakoby pokryté prachem uplynulého času, makety vzpomínek stále zakřiknutější a chatrnější vprostřed staveniště, které mezi ně vniká ze všech stran, prorůstá jimi a bezohledně ruší křehké pletivo, které tvořily původně. Pole, za nímž leží má „rodná“ ulice a jež ji dělávalo od města, teď není jen přetáto silnicí; povalují se tu i krychle bůhvíjakých trvale provizorních barávků, jedna dokonce záměrně architektem nakloněná, aby bylo zvlášť zřejmé, jak pohrdavě ji tu pohodil. Kladu tak nohy do vlastních šlépějí, ale v měkké vrstvě prachu mi většinou trochu uklouznou, jsem tu zas, ale kus stranou, tůž a změněný, tady a jinde (nicméně dál chycený), je to závrtné i trochu na zvracení.

Zvlášť elasticke se zdají být vzdálenosti; hned cestou z letiště mě zarazí, že Revoluční třída, v mé paměti nekonečná, je jen krátký pahýl. Že by se scvrkla spolu s prestiží svého pojmenování? Václavské náměstí, o jehož délku mám přitom strach předem, je kupodivu jako předtím, neubyl a nepřibyl ho ani centimetr. Staříčká vana v koupelně rodné vily má zato rozměry bazénu; Revoluční třída se do ní vejde celá. Když potom vidím i Rudé právo velikosti Lidové demokracie, chápu, že věci jsou definitivně jinak.

* * *

Na všem jistě neleží jen vrstva času, ale i skutečný prach a bláto. Praha už není snivě a půvabně zašlá jako ještě v mém mládí, kdy v ní za stalinskou kulisu dál žily celé kusy předválečného světa. Dnes jsou z nich leda trosky, k obrazu vývěsního štítu trafiky v ohbí Melantrichovy ulice, kde z veliké dýmky zbyl jen obrys plný svrasklých, bledých šupin. Místy je Praha v rozvalinách jako den po válce, která také v této části Evropy končí opravdu až teď; jak se strašnický autobus blíží k žižkovskému viaduktu, mihnou se za

špínou zčernalými okny zabeďněná průčelí domů dodnes, zdá se, vyliďněných bombardováním.

Ve zchátralých plotech zahrádek chybí plaňky i kusy pletiva, autobus před nimi brzdí s hlukem hroučícího se železářství, rzí rozežraná vrátka drhnou při otvírání o beton mezi dvěma nahnutými sloupky, ciferník telefonu se dá stejně obtížně přimět k vytočení čísla (sluchátko je zas těžké jak žehlička) – a když konečně povolí, hlas volaného v něm za strašného praskání zní slabě jak ze zámoří. Co mělo patinu, prohnulo až ke dnu, vzduch města už netěžkne jen mlhou a kouřem z uhlí nebo z koksů, ale i neznámými plyny a jedy; chvílemi, uprostřed věty, trnu na ulici s pocitem, že mi ústa vystlal chumáč sazí. Z poválečných trosek vyvstává nová pohroma, zaléhá je stín zamořené Zóny z Tarkovského filmů. Stačí vyjet autobusem na dálnici za městem, aby se mi sevřelo srdce: v neklidných chuchvalcích mlhy je daleké sídliště řada týchž kasárenských krychlí, ozářených úzkostně zbledlým sluncem jako okamžik před odstřelem.

Poničení jsou tu také lidé; i teď, kdy se jim vrací chuť žít, je to trochu jako když ožívá hromadný hrob. A nejen proto, že s léty zestárli, omšeli, ztloustli, takže musím z přítomných tváří, než je rozpoznám, doslova vytesávat jejich původní podobu (schůze obnoveného Pen-klubu je v tomto ohledu pravá přehlídka netotesánek). Nejsou ostatně tolik starší a tlustší jako opotřebená, ztrápená, odulá; fyzické únavě pomohla psychická, ušlým létům nemocná společnost. Je to vidět i na tom, jak se Pražané přesunují, jak chodí po ulici, vyjíždějí z metra nebo tam sjíždějí. Spíš než chodci jsou to loudalové; po ulici se vlečou, jen dosáhnou pohyblivých schodů, ztuhnou a jen se trpně vezou. Nevidím to jen v kontrastu k uspěchané Paříži (i tam má ostatně dav své hroší reflexy); kromě volnějšího, víc „provinčního“ tempa je v tom i rezignace, zvyk skutečnost pasivně snášet (a myslet si svoje), ale sám za ničím nejít. Vznikl pouze z komunistické represe nebo i z něčeho českého,

z tradiční poplatnické opatrnosti, kterou komunisti v lidech jen cynicky utvrdili?

Ti, co se dnes šouráním nechtějí spokojit, od podnikání chtivých mladíků až po spisovatelku, která ve slunném nedělním ránu volá z Hradu ke známým, kde právě jsem, a diví se (dosud celá šťastná z čerstvě nabyté moci), že po ní přátelé nic nechtějí – ti všichni myslí samosebou i na sebe, mluví z nich nejen duch a ideál, ale takříkajíc i chtivost pouhých těl. To ale patří k návratu běžného života a k jeho vítězství nad plíživou smrtí zvanou „reálný socialismus“; najít znovu chuť žít naplno znamená také zbavit se sebeklamů a od-cizujících masek a přiznat si skutečné pohnutky svého jednání – což neznamená ve všem si podlehnout včetně pravých zdrojů svých slastí. Pomůže to tak ozdravět i společnost; to, co jí v Čechách dnes chybí, není jen tolerance a slušnost, ale rovněž ta přirozená dravost, ta tělesná touha vnikat do tkání světa a přizpůsobovat si jej, které se říká duch iniciativy a kterou komunistický aparát nezrušil, ale pouze pokřivil, odvedl od přirozených konfliktů k drobným šmelinám a zákulisním intrikám. Váhavá chuze pražanů a zasedlá barva jejich tváří pramení i odtud, z tohoto umělého zmrazení jejich existencí. Za chtivostí těch, co se pohnuli, zní naproti tomu (z větší nebo menší dálky) i něžný šum čehosi – nějaké kosmické mízy –, co je přesahuje a vzdává nezdolný hold všemu jsoucímu.

* * *

Na dálku, když jsem sem nemohl jezdit, se mi Praha zdála převážně šedá, jistěže mimo čistě „morální“ význam té barvy; spíš jsem si z ní s šedí uchoval to podstatné, jakousi kvintesenci její městskosti a ovšem její kamenné, dávné jádro. Teď při návratu si ale uvědomím, nakolik je město zároveň barevné; nakolik se v jeho prašných šedích a okrech bez ustání rozvíhají bledé sice, přesto však početné a bohatě odstíněné růžové, zelené, žluté, čeří teskně nehybnou hladinu,

jitří ji a mísí do ní možnou duhu⁹. Husté a vyrudlé proutí parků se dokonce občas ojíní světlem jak u Pissara, „pravého“ impresionisty i přes nečekanou hmotnost jeho pláten... Spolu s novým ruchem v ulicích mi to dovolí lépe uvidět i Kokoschkovy pražské veduty z třicátých let, vystavené ve Šternberském paláci. Neobjevím jen výsostnou výtvarnost jejich zdánlivě ledabylé faktury; nesčetné barevné exploze, z nichž je složena a kde škála pražských barev jásá, ječí, duní o stupeň dravější i temnější, než je dnes, se mi zároveň přestanou zdát svévolné a zjeví svou skrytou přesnost. Neodpovídají jak tajné dramatickosti města – a blížící se Druhé válce – tak málem horečné intenzitě života, který jím ještě za Kokoschky proudil (snad o to prudčeji, že tušil svůj blízký zánik), a o němž zas až dnešní zmrtvýchvstání umožňuje udělat si představu?

Je pravda, že po několika dnech pobytu pražské barvy znovu hasnou, nechávají se vstřebat a překrýt městskou šedí. Za ní navíc čeká hlubší, noční vrstva, hustá a těžká, jakoby mastná tma, kam se lze propadnout na nejméně očekávaných místech, uprostřed dne, a jež jako by už od rána vsávala i část denního světla. Snad právě proto ostatně končí pražský den tak nečekaně a předčasně, v nepravděpodobnou chvíli uprostřed odpoledne, kdy jako by někde nad petřínským vrškem vyvstal náhle na nebi, v nejčistší modři, soumravně potemnělý nádor a spustil tak závoru, s rozhodností, v níž zároveň tušíme vyústění dlouhých a plíživě postupujících příprav. Když chvíli nato k Petřínu zvedáme oči, zjistíme jenom, že i *tenhle* den je teď odepsán; všechno, co bude následovat, se už octlo mimo hru.

Ta tma je tu jistě odjakživa, patří k barokní duši města a k jeho tajemství a je i tím, co mu dává jedinečnou útulnost, tak osudně – na

---

⁹ Pastelovost, o níž tu mluvím, nemá naneštěstí nic společného s tvrdě kontrastními – a německy ostentativními – nátěry pražských fasád, které ji od té doby překryly.

oplátku – cizí Městu světél, zářivé Paříži. V pražské tmě ale číhá i zhoubné temno, neplodná, rozkladná síla, která je jistě nepamětná sama, v posledních letech se však zjevně začla rozrůstat jako skutečná lepra. Ještě dřív, než narazím na zkamenělou noc v černi pražských soch, vyvstalých přede mnou na Karlově mostě nebo v průčelí kostela, zahltní mě tak sordidní tma pražského letiště; spolu s hroznou umakartovou zástěnou dělíci nás do poslední chvíle od haly a od přátel, kteří tam – snad – čekají, dává letišti utěšenost mauzolea a pusté konečné odněkud z daleké Sibíře, kde je lépe zanechat nadějí hned na prahu.

Když vejdu do stínu pod některým z mnoha pražských lešení – tím spíš, je-li ze dřeva a nastala-li noc –, propadám se rázem i s ulicí kamsi pod zem, do vydržené chodby na dně dolu; v rezavých trubkách zježených do hustého bludiště kolem opravovaných budov se drží hluboká noc i ve dne. Tma číhá i v lidech, v dusných a chronickým nevyspáním zpustlých prostorách za hradbou jejich vatovaných bund; je skutečně všude, masivní a teď v zimě i zatuhlá, zaléhá opuštěná náměstí i zadní sály hospod, za nočním Karlovým mostem (když jej přecházíme ke Starému Městu) zeje vstříc tvrdá a chladná jako granit, houstne do neprostupna i mezi dvěma mostními lampami. Sevře mě k zalknutí také na osudném úseku Národní třídy, kde si policejní mlátiči počkali na demonstrující studenty. Neplní tu jen přilehlá podloubí a vchody do domů, kde dosud hoří svíčky za oběti jak v katakombách; v trochu přízračném osvětlení místa se čern rozlévá i po dlažbě, jako hustá a lepkavá melasa. Než jim zabijácké klacky dopadly na hlavu, poklekli tu do ní studenti před mlátiče jako do zhmotněné podstaty režimu, jež vyzvali na souboj.

* * *

A co tedy stavím *proti* komunistické tupovládě a její lepkavé tmě? Co by se teď, kdy padla, mělo podle mne do Prahy vrátit? Kdybych měl odpověď shrnout do jediného obrazu, zněla by nejspíš: šedý mramor v průčelí obnoveného paláce obuvi, kde modrým neonem kreslený nápis BAŤA poprášil čerstvý sníh – to vše už změkčováno sametem zimního soumraku. Palác je v mé představě bytelný i důvěrný – trochu jak na hlubotiskové fotografii z dobového časopisu –, ale bez rakousko-uherského prachu, zároveň opředený teskným půvabem a „moderně“, jasně kreslený. Středoevropsky uměřený, nicméně se špetkou Ameriky (viděné přes filmy promítané v blízkých biografech), díky spojení neonu a sněhu, který může být umělý jako v zimních scénách z musicalů s Astairem. Vidinu průčelí doprovází ostatně v mé hlavě tlumená hudba z blízké gramoprodeje nebo z jiného, sousedního paláce předválečného byznysu, kde sídlí tajemná fa LIGNA, vývoz hudebních nástrojů. Elegance a prosperita (mramor) i duchovní jiskření (sníh), komfort a zároveň poesie.

Totéž nedílné spojení pravdy s půvabem, slušnosti a svobody, slyším rovněž ve slově „pánové“, tom nádherně *nadlehčujícím* oslovení, kde se respekt pojí s něžnou ironií a jež mezi mnou a mými vrstevníky značí hluboké spiklenectví cizí všemu mechanickému tykání – ať soudružskému nebo jen povrchně „neformálnímu“. Podobné kouzlo pro mne má i klidné a vyrovnané vystupování Milana Schulze – dnes hlasatele Svobodné Evropy –, jak jsem ho loni na podzim obdivoval ve Frankenu, kde při setkání Čechů z Čech a z exilu řídil závěrečný kulatý stůl. S přehledem a sebejistotou, ale i s trpělivostí a tolerancí vůči různým názorům, s kusem frajerství a s přirozenou pokorou, kterou dává jen skutečná vnitřní svoboda – zářící sama i z Milanových krásných a vždy čerstvě vypraných oxfordských košilí, jako na důkaz svého bytostného sepětí s elegancí a s naší pozorností k nám samým. Týmž „prvorepublikovým“ spojením půvabu, vtipu a liberalismu to na mne posléze zašumělo i z katalogu výstavy české výtvarné kultury z meziválečných let,

který jsem získal právě cestou do Frankenu a nad nímž jsem si jako nikdy uvědomil celé bohatství, všechnu nápaditou mnohotvárnost dobových projevů, od malířství k architektuře a sklu a od Rabase k Šimovi. Ideální smysl současné obnovy je jistě v návratu všeho najednou, Bati i výtvarné bohémy, musicalů, respektu ke druhým i oxfordských košilí.

* * *

Do budovy pražského rozhlasu, kde mám jakési natáčení, není pouze nutné pronikat hradbou týchž ženských káp v milicionářském, které tu vládly před listopadovým převratem. Uvnitř se člověk navíc octne v nehybné a mrazivé atmosféře zakletého zámku nebo tělocvičny, kde se léta necvičilo a která zmrtvěla v mauzoleum. Přejít prázdný prostor nevelkého studia jako by mělo trvat věčnost, když uprostřed konečně usedám ke stolu s jediným mikrofonem, je to chatrný a zakřiknutý kus nábytku jak ze staré školní třídy, na mikrofonu sedí co opuchlina gumičkou přichycený pumlíč – zřejmě zvukový filtr – a všechno působí, jako by tu věci navždy znehybněly ve dvacet let slepě vršeném čase, až se mi zdá třeba nadlidského úsilí i k pouhému posunutí židle. Po novém a vzrušeném „boji o rozhlas“ v den srpnové invaze tu zbyla jen prázdná scéna pro Šípkovou Růženku... Když potom odcházím úzkou a pustou chodbou, kam zvenčí bez konce, jako bílý prach klesá zastřené světlo, mívám v ní černá pouzdra s nástroji rozhlasového orchestru s vtíravým pocitem, že ukrývají nebohé zbytky rozčtvrcených muzikantů.

* * *

Uvnitř starého domu na konci Klimentské, právě naproti zčistajasna pusté a vyhaslé budově UV, najdeme s Hankou ztrápenou postavu jejího prvního manžela, trčícího tu po rozchodu s milenkou

v samotě a šeru tak zoufale, až to začíší. Uprostřed všeobecné euforie a revolučního vzrušení představuje konstantu lidské bídy, věrnou hlídku osobního neštěstí, proti němuž sebeněžnější převrat nic nezmůže.

* * *

Dávný bohémský přítel, jehož pozdě večer navštívím v kuchyni měšťanského bytu, kde ho na čas trpí, má jistě kus pravdy: na rozdíl od osmašedesátého roku a „pražského jara“ je současný společenský pohyb u nás hlubší, ale i prozaičtější. Osmašedesátý byl zapouzdřený pubertální nešika spoutaný iluzemi a kompromisem s komunisty, právě jeho naivita a polovičatost však ponechávala i prostor čemusi nevýslovnému, těžko uskutečnitelným, ale inspiřujícím představám o svobodě a slasti žít, které mu dodávaly na niternosti a na „duchovosti“. I když se rozbil o skutečnost, fungoval jako metafora. To, co se valí ulicemi dnes – ostatně nejen u nás –, je zato především lavina reality, se vší neúprosnou doslovností: davy frustrovaných spotřebitelů v týčž levných vatovaných bundách, rockenrollový randál jako masový protest proti nezabydlitelné pustotě světa a bídě většiny osobních životů, kde se už předem smývá předěl mezi hudbou a pouhým šumem ze zrádně „unikajícího“ rádia. Všechno, unavené tváře i zchátralé fasády, černý kámen soch i těžké maso zadků, dravost lidské touhy, vražedná blbost partajních strejců i neúprosná logika trhu se náhle jeví s málem „hyperreálnou“ poválečnou ostroší, jakoby v kontrastu k prázdnu propasti, do níž se sesula právě skončená léta.

Jedním z nejnápadnějších důsledků komunistických režimů přítom je, že v lidech ubily právě schopnost věci jasně jmenovat, a snad i vidět. Zvlášt' zřejmé je to v jazyce veřejných oznámení a nařízení. Není jen plný šikan a preventivních výhrůžek za jejich neuposlechnutí („Cestující je povinen se za jízdy držet“), přidává

k nim také systematické matení a rozostřování významů. Tabulky v metru označují místo cesty k východu směr abstraktního *výstupu*, na autobusovém nádraží jsou dokonce místo nástupišť cizí monstra, zvaná hrozivě *odjezdová stání*. Když tu najdu orientační tabuli vyplněnou jen změtí písmen a čísel, připadne mi to spíš jako úlevné zjevení pravdy: zdejší návštěvníci nemají tak informovat, jako desinformovat.

Když jsme se pár dní před (první) cestou do Prahy dívali v Bruselu u přátel na staříčkový Pudr a benzin, ochotnická topornost jistých vážnějších dialogů se nám zdála tak anachronická, že v nás budila záchvaty smíchu. Trochu předčasně: totéž ochotnictví nás pak co chvíli zaskakovalo i v současné Praze, vyvstávalo před námi z rádia, z televize, z rozhovorů a dokonce i z článků v novinách. Snad nejtíravěji (a nejkomičtěji) se na nás lepilo v metru, kde nám na všech stanicích lyricky zastřený hlas citlivě recitoval: „Ukončete výstup a nástup, dveře se zavírají.“ Jen jednou, to už zas budu v Praze sám, ho uslyším povléknout se závojem navíc, zřejmě následkem poruchy, přemodulovat se do vyšší tóniny a vyslat do vagonů novou variantu, jakési „ukuňkejte bídu a vláhu, nože se přepírají“; jímavost recitace to konečně jen zvýší.

Stejně jako strojenost „odjezdových stání“ (nebo „kotletů“, nahradivších na jídelních lístcích poctivou kotletu), je jistě i to žvatlání nedílnou součástí mystifikace, na níž komunisti založili svou vládu. Jako převlékali svůj teror do frází o boji za lepší zítřky, chce zastříť skutečnost i jejich úřední jazyk, skrývá nástupiště za slovní patvar a prostý výstražný signál nahrazuje říkadlem o dveřích. Místo reality pouhé zdání, místo rovného myšlení věčné uhýbání do eufemistických opisů, až se i z černé stane jen trochu tmavší bílá.

* * *

Lidi si ovšem zvykli, řadě z nich komunistická kamufláž navíc vyhovovala; není zas trochu i v tradici českého kutilského lyrismu, neoddělitelného od schopnosti mlčky přežívat v každém režimu? Odtud i zmatení – a někdy nenávisť – vzbuzené v části národa Havlem jako hlavou státu. Zaráží právě jeho přirozenost, tak působí náhle nepatřičně; ráčkování, příliš krátké kalhoty, patetický boj s plným nosem při novoročním projevu, s tím vším přichází náhle na scénu víc lidskosti, než se zdá únosné po létech, kdy tu defilovaly jen zpupné masky. Kde nabízely za poslušnost poddaným život v zápečí a tichou iluzi, že je mohou ochránit před nevládným světem, zrazuje navíc Havlovo chování křehkost, která působí bratrsky, ale budí obavy: je-li prezident člověk jako já, stejně zranitelný, nahý a vydaný mrazivým vanům vesmíru, znamená to ovšem i pád z iluze do reality a nutnost převzít svět z hrozných, zdánlivě však všemocných vladařských tlap do vlastních.

Neochota k takové „oběti“ se v poslední instanci skrývá také za hulvátským nápisem, který se ještě v květnu dal rozluštit na (nových) Zámeckých schodech: „NE prkenně se klanícímu Havlovi. Prkeňák do basy!“ I ta „prkennost“ je přitom paradoxně projev Havlovy přirozenosti: důkaz, že se cítí nesvůj při oficiálních obřadech, jejichž umělý řád je mu těsný. Jeho dar z tohoto řádu vybočit někdy ostatně mate i jeho doprovod, jako při návštěvě v Paříži mladého překladatele, neschopného náhle přeložit Havlovu odpověď na jakýsi doplňující dotaz. Slova, jimiž začínala, „docela by mě bavilo si o tom dál povídat“, se zdála překladateli tak neformální, že je automaticky zavrhl ve prospěch bezbarvého „bylo by zajímavé diskutovat dál“, jistěže víc odpovídajícího zvyklostem. Bohužel si v tu chvíli neuvědomil, že familiárnost Havlova projevu patří k samé podstatě jeho politického poselství...

Když jsme ještě před novoročním obědem ztuhli na Zbraslavi u televize a začali bez dechu sledovat Havlův historický projev, tu nezapomenutelnou řeč, jíž před námi krok za krokem, zároveň

rázně a po špičkách, přesouval všechnu svoji křehkost na tenký led veřejné scény a znovu panenských dějin, bylo to slavnostní právě důvěrností a spiklenectvím, které jsme při tom cítili; tím, že jsme s ním tu chvíli neprožívali zvenčí, z hlediště a z cizího salonku, kde jsme seděli, ale zevnitř, z intimity jeho nábřežního bytu a přátelského kroužku, odkud se do těch dějin zvolna proklubával a kde jako bychom s ním vnímali i posilvestrovskou rozechvělost v těle, pozorný střeh vůči vlastním slovům – i tomu plnému nosu – a také upřený pohled nás všech, milionů neviditelných a výhruzně umlknuvších diváků. Havlova veřejná funkce nám umožňuje vniknout s ním do středu věcí, pravý střed je to však až díky tomu, co sem jeho lidskost – a familiárnost – vnáší spolu s naším spiklenectvím soukromého, jaksi právě opačně k falešné intimitě pěších zón, vydávajících náhle všanc davům nejtajnější městské kouty.

Havel sám se konečně zdá věci prožívat podobně. Když se po Silvestru vracel domů jeden z jeho „běžných“ přátel a v tichu vyliďněných ulic ho náhle mýjela temná suita limuzin, z jednoho z aut vyjela ruka s prsty do V a s ní Havlův hlas, přející mu „šťastný nový rok“. V tu chvíli vzhlížel pan president s touž vroucností k důvěrně známé periférii jako my ke středu, kam ho z ní na čas vyvezli a odkud teď za nás mluví.

* * *

Nápis na veřejném odpadkovém koši se v ranním slunci podobá náhlému zjevení: „Udržujte čistotu! Děkuji ZAMĚSTNANCI SLZ.“ Tentokrát je můj údiv spíš okouzlený. Později na Starém Městě, ve výloze malé prodejny polotovarů, mě přes sklo lemované lehkou mlhou dojmou nedomrlé placičky v bledé strouhance, po třech korunách kus.

* * *

Zastavili jsme ve svahu a pod stromy jedné z příčných vinohradských ulic poblíž Jiřího náměstí, jsme u cíle; taxík tiše přede do už nočního ticha, z šoférova rádia zní polohlasně zprávy. Jak vytahuji peněženku, stačím zaslechnout, že se hlasatel chystá číst prohlášení vlády k českým exulantům. Platím a přitom se ptám šoféra, mohu-li si to u něj doposlechnout. Přikývne, pustí rádio hlasitěji; poslouchám prohlášení, vyzývající sympaticky Čechy venku, ať přispějí domácí obnově, jak sami uznají za vhodné, vím, že taxikář pochopil, kdo jsem, mlčky mu přidávám ke spropitnému dvě koruny a klid té náhle důvěrně známé – a dosud luxusní – ulice ve mně spolu s šoférovým srozuměním a pramínkem hlasu z rádia, zeleně mrkajícího do tmy, šíří pocit nesmírné úlevy. V tu chvíli je to zřejmé, někam jsem se zas vrátil.

* * *

Líčí kamarádovi, který zůstal v Praze, co je to emigrační sen, ten, jenž se po léta zdál každému, kdo si zvolil exil: návrat domů a následná úzkost z nemožnosti odtud vyjet, zjevný snový překlad rozporu mezi steskem a nechutí k režimu, před nímž jsme utekli. Poslouchá mě a pak mi na oplátku vypráví, jak se zas jemu a dalším přátelům co chvíli zdálo, že se někdo z nás vrátil do Prahy; jsme tu jen na pár dní, shánějí nás, abychom se sešli, nevědí však, kde hledat a pro změnu je svírá úzkost z představy, že jim ujedeme. I oni měli svůj emigrační sen, jenže naruby. *Všichni* jsme byli v exilu, žasnu tiše – a zároveň cítím, že není nad čím, dávno to přece všichni víme.

* * *

Všichni teď v Praze pijí nasládlou becherovku a kouří smrduté, ale fádní Petry, až pachy nápoje a cigaret splynou v jediný, zároveň vtíravý a jaksi mdle omluvný, který mě pak doprovází po celém

městě, vnucuje se místo známých vůní a čím dál víc mi splývá s provinilým parfémem jakési *české potupy*, ať nepamětné nebo jen zděděné po komunistech. V kavárně Obecního domu se k němu přidává i slabá, ale stejně rozpačitě nasládlá vůně šípkového čaje, jako by ho tu od rána všichni poslušně snídali...

V lidech, pravda, se ta potupa projevuje zároveň fádností a slušností, uhýbáním ve vztahu k nim samým i relativní neschopností agresivity. Je to jistě jeden z důvodů, proč si náhle v Praze troufám houknout méně než v Paříži, samosebou spolu s rozpaky nad tím, že jsem teď trochu cizincem v rodném městě. Důvody ozvat se přitom nechybí, od pohyblivých schodů ucpaných davem lidských mumii po přízračné hulvátství číšníků; řev rádií v hospodách nebo vzájemná přezíravost v metru dokonce už připomenou západ, jen okna autobusu zatím nebrání výhledu tím, že jsou z kouřového skla, ale protože jsou černá od špíny.

Přesto se krotím, z obavy, že budu působit jako pyšný odrodilec i ze strachu z obtížného dialogu; i prosté reakce a postoje jako by dodnes v Čechách bylo třeba vysvětlovat, nedorozumění hrozí nejen pro odlišnost zkušeností, ale taky a hlavně pro zdejší neochotu jmenovat věci jasně, do hloubky a bez omluvných polopravd nebo lyrických omáček. Pořád podbízivé „pivečko“ místo řádného piva... Jsem tak v Praze trochu inkognito, což mi umožňuje mít tu zároveň pocit důvěrnosti a anonymity, té, již znám z velkých měst a která znamená cizost, ale i svobodu. Teď je to ovšem jen převlek a projev stísněnosti, jíž se musím zbavit, abych Prahu opravdu našel.

* * *

Kdysi jsem v básni psal o mastných papírech od párků lepených po ránu větrem na úpatí fasád pustého Václavského náměstí, a měl jsem na mysli past, kterou z Prahy udělala strana, i snad už příští útěk z jejích čelistí. Jak teď dosud dopoledním náměstím scházím

k Můstku a vítr přede mnou honí velké noviny po celé šíři rozlehlé vozovky, je ten náhle jakoby nepotištěný papír jen velkým vlajícím křídlem ranní svěžesti a znovu nastolené svobody slova. Při procházce „pěší“ Celetnou ulicí zas náhle vnímám útržkovité hovory chodců, jak kolem vlají, šlehají nebo jen pokojně tkví v jarním vzduchu, jako by kdesi kdosi roztrhal jediný povolený deník a jeho fragmenty teď volně poletovaly vzduchem, s lehkostí řeči vrácené své původní polyfonii.

* * *

Na výstavě Skupiny 42 v Pražské jízdárně, už tak nepředvídaně bohaté, mě zaujmou i díla méně známých tvůrců-samotářů, vystavená na visutém „křuru“ nad hlavním sálem. Vzrušeně tu pobíhám zejména po kóji věnované Karlu Valterovi, a jak přitom sdílím dojmy z jeho zářivých mazanic s jedním z provázejících mě přátel, vmísí se nám do toho neznámý muž: „Že je to báječný?“, říká a září sám jako jeden z Valterových barevných stříkanců, „a to o něm do sedmdesáti nikdo nevěděl!“ Neznámý zřejmě žije tady, ten spontánní výlev – nesený snad i trochou popřevratového nadšení – však dokonale souzní s mým vlastním uchvácením nad poklady Čech a nad tím, že je mohu znovu objevovat. Zároveň k nim patří sám, jako čerstvý důkaz, že v Praze, na rozdíl od Paříže, spolu lidé dál mluví... Když chvíli nato vycházíme ven před Hrad, už zas jen já a mí přátelé, čeká nás znovu pustá a nepohnutá tma, zhebčovaná trochu jen posledními šumivými echo nedávných vánoc.

* * *

Když vidím ve Slavii sedět Václava Bělohradského, s nímž jsem zatím na Prahu vzpomínal v Paříži nebo v Janově, a fasáda Národního divadla tvoří odnaproti pozadí k šedé jeho saka (z anglické vlny

a s drobnou kostkou), je v tom zas jakoby zhuštěna celá střední Evropa. Václavovi samému se zdá středoevropské to, když na okno, u něhož sedí, někdo vzápětí zatuká a z ulice se na něj zazubí naše společná známá, Češka žijící pro změnu v Bruselu. Po úvaze bych řekl, že střední Evropa je právě ve spojení obojího: v mém pohledu na filosofovo sako proti fasádě divadla a v následujícím zjevení Bruselanky za okenním sklem.

* * *

Dojel jsem do Brna a přisedl na městský autobus, který teď se mnou vyráží směrem k vzdálenému předměstí. Jak prudce zatáčíme na plácku za nádražím, spatřím u jeho okraje starou maringotku ze zašedlých prken, podepřenou místo kol jen dvěma sloupky, kde je ve vchodu nad schůdky vidět změt' nohou a trupů vyčuhujících zpod krátké záclonky. Návěstí s nápisem VIDEO-AUTOMATY svědčí o tom, že nová audiovizuální technika je tu dosud poutovou atrakcí, jako jí kdysi byla první kina.

* * *

Nepíšu morality ani programové teze, jen soukromý záznam ze svého chození světem a svědectví o zvláštní zkušenosti, kterou mi znamená, třeba k ní patřila i starost o určité nadosobní hodnoty. Už tím ale přispívám i společenství, k němuž patřím, a pomáhám mu konkrétně obývat (a dobývat) okolní prostor. A rozšiřovat jeho vnitřní bohatství o to, o které za chůze bojuji sám se sebou.

Rozvoj vlastní osobnosti je konečně i podstatnou součástí každého poznání, jež bez něho ztrácí autenticitu a koneckonců i smysl. Nemělo by se na to zapomenout, tím spíš, že zhroucení dosavadních tabu zrodí teď u nás vlnu nekritického zájmu o dosud potlačené myšlenkové systémy, v nichž se bude hledat spásný recept na svět.

Nejde přece o to, nahradit marxismus psychoanalýzou, strukturalismem nebo postmodernismem, navíc zaměňovaným s pokleslými zbytky avantgardismu šedesátých let. Jde o to, poučit se z myšlení druhých, nakonec však domýšlet a dotvářet svět jen za sebe, se vším rizikem omylu, bez něhož poznání tuhne v novou víru a slepou, odcizenou reprodukci hotových formulí.

* * *

O secesním průčelí pražského domu U Nováků, chráněném památkáři a před časem renovovaném, ví dnes každý kulturnější turista; málokdo z pražanů však zná slepou fasádu za touž budovou, viditelnou z ulice V jámě, kde lze dodnes rozeznat stopy zašlé reklamy na Osvobozené divadlo, se zelenkovsky stylizovanými obrysy obou komiků. Zatímco první fasáda je běžnou památkou, druhá, chvějivě křehká a nejistá po samu mez viditelnosti, je skutečný poklad. Svým utajením stejně jako tím, co má při své zdánlivé chudobě vzácně delikátního.

* * *

Na šikmé ploše Mírového náměstí, vedle stanice tramvaje proti kostelu, si konečně dám u stánku teplou klobásu. Když zahodím do koše prázdný tácek, ještě za teskného olizování prstů se otočím ke kostelu a v lehké mlze před ním spatřím kiosky s nápisem Květiny, stačí to, aby mnou proniklo ostré vědomí, že jsem v Praze.

U Jindřišské věže si zas neodpustím zajít do malé záložny, vsazené do nároží Senovážného náměstí. Tichá tvrdošíjnost, s níž uvnitř září rozsvícené pokladny do přítmí úzkého sálku (venku se právě zatáhlo), každá z nich obývána jen párem klidně počítajících ženských rukou za sklem okýnka, mi doslova vezme dech. To, co tu diskrétně přetrvává, co nepřestává ševelit v šustících bankovkách

a umlkat v hebce vytékajícím světle i ve skloněných hlavách čekajících, nejsou jen česká rezignace a nesmělost, třeba tu jsou i ty. Za nimi se zvedá i cosi jako dávná noblesa a skrytá metafysika, pojící tajně záložnu až s tichy vzdáleného Lisabonu a svěží dosud vláhou jakési původní Evropy; klid, jenž z nich vane, se zdá plynout ze zvláštního umění čekat na bouřku a přitom ji odkládat, žít samu všednost jako kosmickou událost. Mezihvězdný šum vsakovaný mlčením koberců...

Jen zvolna se pak odtud loudám po trhu k průchodu Živnobanky, cestou nanovo dlouze ustrnu před otevřeným přízemním oknem. Není za ním víc než trochu předválečné krejčovství – a žehlárna –, kde se znovu svítí už teď odpoledne a na zdi za dávnou krejčovskou pannou se z plakátu klidně usmívá Havel; připadá mi to však jako pravá kvintesence Prahy i jejího trvajícího *ducha*. Aby se stal znovu tělem, měl by se jen prezident psát zase s „s“, bude tak víc zřejmé, že i na Hrad jde s člověkem také rodný dům a výchova – včetně vzdělání –, jíž se mu v něm dostalo.

* * *

Uprostřed Nerudovky, kterou scházím k Malostranskému náměstí, mne v okně jakési přízemní kanceláře upoutá nalepené heslo „Oddělujeme zrna od plev“. Pohlédnu dovnitř: neon tam rozsvěcí jen prázdnou místnost obloženou nekonečnými šanony. Zdá se, že oddělování zrna od plev si vyžádá mnoho času, a snad i nové klotové rukávy pro pečlivé tříditele.

* * *

Paříž, mé současné bydliště, je krásné město, jako celá Francie se ale skládá jen z kulis, z plošných dekorací a fasád, vhodných k obdivnému míjení, méně však k vniknutí dovnitř a k obývání; na to

jim příliš chybí objem, masa i prostor. Podobně jistě kloužou kolem i pařížané, nezabydlení jaksi ani v sobě; nesedá se s nimi k pivu nebo k láhvi, ale jen vypíjí sklenička, nepovídá se, pouze konverzuje.

Barokně hmotná a rozprostraněná, neustále něčím někam vzdouvaná Praha mi zato ze všech stran vniká sama do masa, i s prachem fasád, slizem mokré dlažby a mastným uhlím potemnělých soch. Tramvaj, která mě s brzděním míjí na Mánesově mostě, mi zároveň projíždí tělem jako skřípavá sonda, holub nad kupolí Mikuláše, ohozený v letu pozdním sluncem jak horkým bronzem, tuhne ve vlastní odlitek na nebi i v mých prsou; když se – sám olepený medovým světlem – potácím opile k městu přes most Karlův, dusím se zlatě poprášeným proutím okolních stromů, pěna u jezu, kam s mostu shlížím, se mi vaří až v žaludku jak chuchvalce šedé příze, každý bílý racek šlehající vstříc proti modrému nebi mne roztíná ostrým seknutím sněhové šavle. I Andrejův rozhlodaný chrup, když ho znenadání potkám uprostřed té vřavy, je plynulé prodloužení řady holubů hřadujících na kládách pod mostem, a zalitých týmž leptajícím sluncem.

Když po témže mostu, už za tmy, přecházím večer k Malé Straně, vlevo pod ním svítí zasklené přízemí plné tančících párů, ty máchají spojenýma rukama a houpou se zeširoka do rytmu neslyšitelné hudby; v blízkém kanálu se zároveň ve zbytku dehtovité vody vrtí sem a tam hejno labutí, jako trochu důstojnější sbor kachňátek do vany. Doslova vyjeknu, jak mě ten dvojitý pohyb lechtá...

Rány utržené městem od jeho nedávných správců zraňují podobně i mne. Václavské náměstí odříznuté od Muzea, jeho přirozené dominanty, mě bolí jako amputovaná noha, obludná bílá vrtačka trčící k nebi ze sousedství Jiřího náměstí, kdykoli přede mnou někde vyvstane (a děje se to pořád), mi projede celým tělem jako vražedná zbraň, třeba zatknutá špicí vzhůru. Bude konečně i trochu podvědomou pomstou bývalých „karlínských kluků“ na eleganci Vinohrad, k níž od mládí žárlivě vzhlíželi a již právě

tišina Jiřího náměstí tak výrazně (a důstojně) ztělesňuje. Při pohledu z Hradčan, kdy monstrum o dvě délky přesahuje nejvyšší věže města, zas vynikne marná snaha naráz jím dohnat všechnu zanedbanou modernizaci; kde jsou jinde podobné stavby součástí panoramatu, tyčí se vrtačka nad mořem zchátralých, zakřiknutých činžáků jak přízračná strážní věž. Svůj symbolismus má i dálnice u Muzea a abstraktní bludiště přechodů, které kolem ní vzniklo; jako by s ní do středu města vpadlo předměstí, nahrazující jeho živé jádro pustou a nehostinnou zemí nikoho.

Nejsou však jen jednotlivá zranění; nová dopravní síť metra výrazně změnila a přeorientovala celý městský prostor, nahrнула život na dosud klidná místa a odsála jej z dosud rušných os, podél nichž jsme se dlouze přesouvali za skly tramvají. Hluboké uložení metra, kam se sjíždí jak do dolů a v hrůzostrašně strmém úhlu hodném zlého snu, vnáší navíc do Prahy cosi bytostně cizího jejímu charakteru. I když je samý svah, není to město prudkých, ale mírných přechodů, příznačné jemným odstíněním reliefu spíš než jeho rozpětím. Příkrá vertikálnost, kterou sem vnáší metro, tak působí jako vpád alpských perspektiv do Českého středohoří, a zahrocuje laskavost města do málem zlověstných akcentů.

* * *

Na známém Mánesově obraze, vepsaném do oválu, se nahoře zvedá ke slunci a k nebi chalupa s křivým plotem, zatímco dole klesá scéna do stínu pod břehem jak do chládku letní sluje; mladá matka s dítětem, které myje v potoce, však vnáší i sem trochu jasu, rozsvěcí podobně tmou svým půvabem – a svou idylou s dítětem – jako slunce v horní části obrazu vyvažuje zchátralost plotu. Česká vize tajemství: noční strana světa a lidská konečnost se nepopírají, věří se jen v možnost jejich harmonického vyvážení opačnými aspekty jsoucna.

U Karla Purkyně, hlavně na jeho zátiších, se stává morální oporou sám český smysl pro hmotnost věcí, v příznačném spojení s jídlem: se špalkem špeku nebo trsem cibulí, nabývajících pod malířovým štětcem pevnosti mramoru nebo měděných koulí. Důležitá je jistě i lekce Barvitiova nebo Pinkasova, kteří ten smysl pro hmotu a stavebnost zase relativizují: přidávají k němu pařížský cvrkot a šum, až se stavba obrazu chvěje a rozmývá.

Nejpříznačnější pro jakousi českou duchovnost jsou však možná některé Bubákovy nebo Kosárkovy krajiny, kde náhle jako by vprostřed věty umlkala sama „řeč forem“, dýchajících čar a barev, přestávala evokovat trávu i kámen skal a vsakovala se do prázdna a ticha jakýchsi bílých míst světa. Z celého znovushledání s českým uměním v Anežském klášteře je to aspoň to, co mě nejvíc dojme.

* * *

Český striptýz, který spíš nedopatřením zhlédnu v Tatran-baru, zachraňuje paradoxně od trapnosti mile provinciální neohrabanost, s níž se snaží předstírat zhýralost a světáctví. Svlíkáci panence je sotva šestnáct a chce zřejmě působit zvrhle, jako křehké, ale zkušené sousto pro masivní německé sládky, chová se však spíš jako hvězdička školní besídky – a když si chce třít nestoudně břicho o kožešinku, jen jím o ni snaživě šmrdlá; kožešinka sama je ostatně jen opelichaný a zřejmě i umatlaný čtverec chlupů, vystřižený ze staré rohožky. Černý trojúhelník v dívčině rozkroku, když jej konečně odhalí, se zase zdá být vystřižen z maminčina kožichu nebo rukávnicku, špatně nalepené okraje snad dokonce trochu odstávají. Příteli básníkovi, který nás sem zatáhl a striptýz chtěl stůj co stůj vidět, vypadne bohužel ze vzpomínky na večer právě to odchlípené ohanbí, tak na něj v okamžiku striptýzu dolehne vypitý alkohol.

* * *

K neopakovatelně domácí chuti listopadových událostí patřili jak dobří taxikáři, vozící do města zadarmo staré a nepohyblivé lidi, aby o nic nepřišli, tak auto naložené veksláky a cirkulující Prahou s nápisem „Veksláci jsou s Vámi“. Oba postoje charakterizují českou povahu, lidskost prvních i cynismus (a humor) druhých, a jaksi jen společně jí dávají patřičný relief. Zbývá doufat, že obojí má teď před sebou novou budoucnost, nejenom „veksláctví“...

Nelze si jistě dělat iluze: to, čemu nedávný převrat konečně uvolnil cestu, není ráj na zemi, jenom normální život se svými rozpory a průšvihy. Unikáme tak v poslední chvíli smrti zadušením, ne ale chronickým a stále horším nemocem stárnoucí planety. Svět, jež jsme měli rádi a kde se člověk mohl jakž takž volně procházet, bohužel rychle mizí, ustupuje světu slepého fungování, lidí bez duše, mrtvých věcí a zničené přírody. V západních městech už ho téměř překryl řev klaksonů a mechanický cval panáků na kolečkách a s walkmany v uších, navíc ke klapkám na očích. U nás, kde dosud paradoxně zůstal zachován aspoň po koutech hospod a soukromých brlohů, z odporu k totalitnímu lisu drtícímu živé i mrtvé, vyprchá teď zbytek tohoto světa na čerstvé povětrí, díky pluhu, který všechno převrací a s padesátiletým zpožděním vyorává ze spánku do bdění a do přítomnosti.

Lze toho litovat, jiné řešení však nezbývá. Znovu jsme tu nazí a v průvanu, jen s prázdnem světa a přítomné chvíle; a znovu je s odpuštěním na nás je zabydlet, nebo se aspoň pokusit.

* * *

V únoru uvidím a uslyším Havla, jak pohřbívá na Staroměstském ten z osmačtyřicátého, z téhož balkonu, z něhož tu tehdy Gottwald sdělil národu, že se stává Stalinovým rukojmím. Havlův projev je zázrak inteligence, vtipu i citlivosti, kde nechybí ani kus kumštýřské inspirace a vervy. Jen závěr mu málem nevyjde; sotva stačí říci, že

na rozdíl od mrazivého února 1948 svítí tentokrát slunce, zastře slunce zrádný mrak. Pro metafory není v politice moc místa, lépe, než s dalekým a tak jako tak nedotknutelným sluncem se tu operuje s hmatatelnými poklady a fakty.

Podobně bude nutné občas přimalovat kníry i srdíčku u Havlova podpisu, jehož kýčovitá líbeznost ho nejenom není hodna, ale tluče se – už výtvarně – i s prvorepublikovou elegancí, jejíž návrat jinak Havel ztělesňuje. Za srdíčkem je jistě i kus amerického skautství, jehož vlivu pan president trochu slepě podléhá (snad díky našepťávání něžného sboru poradců, těch „hippieských“ andělů v čamarách). V New Yorku dokonce při své návštěvě neváhal říkat cosi o tom, že se od Američanů máme učit i v kultuře. Hned se mu taky dostalo zasloužené odplaty v podobě Formanovy show, která po hollywoodsku splácala jazz s Mozartem a cukrářské umění s operou. Pěkně jako v jednotkovém domě...

Vlahé počasí jistě Havlově projevu na Staroměstském slušelo – stejně jako tichá pozornost plného náměstí –, a udělalo z něj dvojnásob jedinečnou událost. Horší to bylo potom na Václavském, kam svolali svou demonstraci národní socialisté: místo pozorných posluchačů halekající klaka, z tribuny místo moudrého a jiskřivého projevu jen banální slogany. Neodpovídalo to pouze rozdílu mezi oběma prostory, mezi uklidňujícím kruhem prvního a stísňujícím „chodbou“ druhého náměstí, plného navíc ohyzdných rezavých lešení; ztělesnily se tu i dvě různé stránky demokracie. Sumělo-li nad Staroměstským její šampaňské, z Václavského začísel šnaps „tvrdé“ politiky a partajních bojů. Nevyhnutelný, ale nijak okouzlující.

Nejpodivuhodnější demonstraci jistě uvidím až se Standou na večerní Malé Straně, když na kraji Maltézského náměstí staneme u otevřených vrat velkého dvora. V dálce za jeho zpustlou arénou trčí mezi domy bílá zídka, nad níž náhle zaznamenáme zvláštní vlnění. Podíváme se líp a užasneme: jakési děti tam zvedají do noci les bílých návěstí s písmeny, tu a tam se některá vymění ve večerním

vánku – málem sama od sebe – jako by se snažila srovnat do věty nebo aspoň do slov. Nic však neutvoří, zůstane jen při tápavých přesunech bílých čtverců a při chvějivém *hledání* významu. V tichu a tmě to působí tím závrtněji, jako snová pocta našim „návrátům k prameni“ – v řeči i v činech – a naší schopnosti zkoušet znovu žít.

* * *

Praha – a jistě i Brno nebo Liberec – je dodnes rovněž jedinečná past, kde lze jako nikde uváznout a ztrnout na místě, v nekonečném propadání do bláta i horšího sajrajtu. Stačí pokusit se vprostřed dne chytit taxík na Malostranském náměstí, aby se člověk octl mezi kolujícími auty jako v bezedně tichém středu víru, odkud se už nikdy nedovolá. Když se v únorovém večeru, pár kroků od Náměstí míru, snažím vniknout do zavřené galerie, kam si omylem umisťuji jakousi oslavu, bloudím do nekonečna mezi pustým domem, přízračné temnou budovou sousedního velitelství, kde přede mnou nad schody vyvstane v protisvětle policajt jako v expresionistické hře o gestapu, a rohovým buffetem na druhé straně ulice, odkud na mne přes sklo netečně a úporně čučí úplně zkárovaný dělník. I za chůze po ulici mívám vprostřed apatického davu trapný pocit, že se nehýbu z místa, jako bych se topil v neviditelném těstě velkého knedlíku.

Praha jistě není New York, jak se v noci vracím pěšky domů podél Židovských hřbitovů (těch u Strašnic), po vlhké asfaltce plné výmolů zasklených černým sklem louží, říkám si dokonce, že je s duchem města třeba uchovat i ty výmoly... Praha nebo taky Šlugas, jak ji kdysi nazval kamarád-exulant, ze zlosti, že se nám pořád v rozhovorech vrací: „Nemůžeme jí aspoň říkat jinak, třeba... Šlugas?“ Tenkrát to jistě označovalo spíš Prahu zpotvořenou bolševiky, kde už jsme nemohli být doma a již jsme chtěli odvrhnout, jaksi včetně jména. Snad ale může být i jiný Šlugas, nová a nepoznaná Praha,

která by měla také kus newyorského lesku (nebo pařížského šarmu) a přitom jej nenapodobovala, spíš vytvářela ze sebe a po svém.

Prozatím se z ní vracím znovu do Paříže; a přiznám se, že když tu zas poprvé telefonuju a ciferník se mi za prstem hladce otočí, pocítím úlevu. Ne už tak, jistě, když na chodníku znovu uhýbám motocyklům nebo výhružně spěchajícím fešákům nebo jezdcům na skateboardu. Kde Paříž už jen schváceně honí prchavý dnešek, dýchá dosud Praha v souladu s věčností, třeba jen jako pololeklý kapr v bahně. I proto jsem ale rád v Paříži zpátky: protože mi ji zas v dálce doplňuje to pražské dýchání. Ledaže by to byl nový dech celé Evropy, širší znovu také o prostor pražských náměstí. Václavského i Staroměstského...

Paříž, jaro 1990

Rejstřík pražských míst

Adria (palác) 73

Albertov 37

Akademie výtvarných umění 83

Anežský klášter 117

Barbara 65

Barrandov 50, 92

Bartolomějská 58, 62

Belcrediho třída (též Obránců míru) 83

Belveder 22, 83

Berger 33

Bulovka 12

Celetná 67, 111

Černá růže (pasáž) 84

Černínský palác 35, 59

Čertovka 45

Dejvice 83

Demínka 82

Divadlo komedie 85

Dražického nám. 48

Dům módy 28

Dům potravin 28

Elektrické podniky 23, 85

Filosofická fakulta 14, 68
Flora 53, 88
Francouzská třída 65
Františkánská zahrada 56

Hanavský pavilon 83, 90
Hlávkův most 12, 85
Hlavní nádraží 57, 68
Hlavní pošta 83
Hlavovka 82
Holešovice 13, 22
Holešovická jatka 23
Hotel Central 31, 32, 53
Hotel Evropa 31, 61
Hotel Flora 51, 75, 88
Hotel (kavárna) Paříž 70, 77, 81
Hrad 9, 11, 12, 21, 22, 27, 29, 30, 35, 37, 43–45, 48, 56, 58, 67, 70,
71, 73, 77, 80, 86, 96, 100, 111, 114
Hradčany 13, 116
Hvězda (letohrádek) 50

Chotkovy sady 22

Jadran 57
Janáčkovo nábřeží 59
Jelení příkop 22
Jindřišská ulice 83
Jindřišská věž 21, 113
Jiráskův most 79
Jiřího nám. 37, 38, 61, 88, 109, 115, 116
Jízdárna 56, 111
Jungmannovo nám. 56

Kampa 44, 45, 47, 60, 86
Karelská šíje 74
Karlín 52, 54, 55, 66, 67, 115
Karlova ulice 43, 80
Karlovo nám. 11, 21, 37, 77, 82
Karlovy lázně 43, 69, 82, 92
Karlův most 15, 43, 45, 47, 64, 102
Klárov 21, 22, 48, 80, 90
Klementinum 12, 43, 80
Klimentská ulice 82, 104
Konzervatoř 14
Koruna 30
Korunní třída 65
Košíře 52
Kotce 66
Kravín 75
Křižovnické nám. 43, 44, 80
Křižovnický kostel 43

Lazarská ulice 85
Letenské sady 23
Letná 13, 23, 36, 49, 83, 87, 90
Libeň 52
Libeňský most 12
Lobkovická vinárna 74
Loreta 35, 36, 59, 86
Loretánské nám. 35, 71
Lověna 83
Lucerna 16, 19
Luna (pasáž) 67

Makarská vinárna 74
Malá Strana 9, 11–13, 44, 47, 48, 56, 66, 72, 74, 80, 86, 90, 115, 119
Malé náměstí 27
Malostranská kavárna 47
Malostranské nám. 80, 114, 120
Maltézské nám. 119
Mánes 93
Mánesův most 12, 14, 21, 68, 115
Mariánské nám. (viz Náměstí primátora Vacka)
Masarykovo nádraží 38
Melantrichova ulice 65, 98
Městská knihovna 80
Ministerstvo vnitra 83
Modrá plovárna 50
Most Legií (1. máje) 11, 12, 41
Můstek 28, 29, 38, 41, 81, 111
Muzeum 17, 28, 30, 34, 68, 115, 116
Myšák 33
Myší díra 21

Na Františku 83
Na Nebozízku 25
Na ohradě 50
Na opyši 67
Na poříčí 73
Na zátiší 74
Náměstí I. P. Pavlova 82
Náměstí míru 12, 82, 75, 113, 120
Náměstí primátora Vacka (dnes Mariánské) 80
Náměstí Republiky 77
Narcis 65
Národní divadlo 41, 45, 91, 93, 111

Národní dům 75, 92
Národní galerie 37
Národní třída 41, 42, 57, 75, 94, 102
Nerudova ulice 114
(Nové) zámecké schody 13, 107
Novoměstská radnice 85
Nový Svět 70
Nový židovský hřbitov 68
Nusle 52

Obecní dům 19, 58, 69, 70, 75, 81, 110
Obránců míru (třída – též Belcrediho; dnes Milady Horákové) 83
Olympie 65
Orionka 37, 52, 82
Ostrčilovo nám. 34
Osvobozené divadlo 113
Ovocný trh 84

Palackého most 79
Pařížská třída 38, 81, 91
Perštýn 11, 61, 94
Petrské náměstí 56
Petřín 13, 25, 41, 86, 101
Praha-Bubny (nádraží) 82
Prašná brána 32, 58, 67, 69, 84
Procházkova parfumerie 38
Příkopy 30, 37, 41, 56, 75, 81, 84

Reduta 75, 90
Revoluční třída 98
Riegrovy sady 55
Rudolfinum 14, 71, 86

Ruzyně 96
Rybárna 30

Savarin 30
Sekt-Pavilon 32
Senný trh (Senovážné nám.) 84, 113
Slavie 41, 42, 47, 76, 82, 92, 93, 111
Slovanský dům 75, 84
Slovanský ostrov 41
Smetanovo muzeum 43
Smíchov 13, 57, 87
Staré Město 9, 11, 14, 32, 41, 48, 58, 74, 80, 82, 102, 108
Staré zámecké schody 13
Staroměstské nám. 27, 28, 118, 119, 121
Staroměstský orloj 27
Starý židovský hřbitov 81
Strahov 49
Strahovský klášter 12, 82, 83
Strašnice 6, 22, 53, 55, 85, 120
Strašnické krematorium 53
Stromovka 71, 82
Strossmayerovo nám. 22, 23, 85
Střelecký ostrov 41, 45, 60, 93
Svatý Mikuláš 115
Svatý Vít 67, 73

Šternberský palác 101
Štorchův dům 28
Štvanice 12
Švermův most 83

Tatran (bar) 117
Technické muzeum 36, 83
Troja 50
Turandot 65
Týn 27, 67
Týnská škola 27

U anděla (křižovatka) 57
U černé Matky boží 67
U Fleků 74
U Hybernů 70
U krále železnic 23, 85
U modré hvězdy 84
U Nováků 16, 113
U patrona 74
U Šuterů 74
U Tomáše 74
Uhelný trh 84
Umělecko-průmyslová škola 14
Umělecko-průmyslové muzeum 68
Ungelt 27, 68
Unionka 82
Újezd 11, 47
Úvoz 36

V jámě 113
Václavské nám. 11, 16, 21, 27–34, 37, 38, 40, 41, 51, 56, 68, 74, 76,
81, 83, 90, 96–98, 110, 115, 119, 121
Vackov 52
Vila bratří Čapků 58, 82
Vikárka 67
Vinohradská tržnice 13, 69

Vinohradská třída 17, 51, 65, 68, 75, 88
Vinohradská vodárna 82
Vinohradské divadlo 12
Vinohrady 11, 40, 52, 53, 55, 58, 65, 82, 87, 109, 115
Viola 75, 90
Vítkov 52
Vítkova ulice 54
Vltava 12–14, 41, 46, 80, 82
Vodičkova ulice 16, 31, 83, 85
Vrtbovský palác 56
Vršovice 11, 52
Výstaviště 22
Vyšehrad 35, 87

Zátiší 74
Zbraslav 107

Železniční most 12, 35, 49
Žitná ulice 13
Živnobanka 84, 114
Žižkov 50, 52, 88, 98
Žlutá plovárna 50

Ediční poznámka

Jako předloha pro naši publikaci posloužilo dílo *Praha*, vydané nakladatelstvími Karolinum, Progetto a Český spisovatel v roce 2000, ve kterém může laskavý čtenář najít navíc doslov Zdeňka Vašíčka *Praha – závrať z povolení stisku*. Zároveň jsme oproti tištěné předloze nezařadili z technických důvodů fotografický doprovod.

Pokud se někde text rozchází se současnými pravopisnými pravidly, děje se tak záměrně jako součást autorova osobního vyjadřování.

Redakce

Petr Král

Praha

Edice Čeští básníci 20. století

Ilustrace na obálce Hybrid_Graphics/Shutterstock.com

Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání

Verze 1.0 z 22. 1. 2021

ISBN 978-80-7602-803-6 (epub)

ISBN 978-80-7602-804-3 (pdf)

ISBN 978-80-7602-805-0 (prc)